

ทนายวัฒนธรรม:

ใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครอง
มรดกวัฒนธรรมชุมชน

พิมพ์ครั้งที่ 2

“

ทนายวัฒนธรรม:

ใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครอง
มรดกวัฒนธรรมชุมชน

”

“ กนายวัฒนธรรม: ใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชน ”

ที่ปรึกษา:

พิบูลแก้ว ไกรฤกษ์

คณะกรรมการพิทักษ์มรดกสยาม สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์:

เจมส์ สเติร์น

สุรยา สุพันธุ์วัฒน์

สมลักษณ์ เจริญพจน์

อวยพร เกิดช่วย

นันทวิชัย พรหมทัตตเวที

วิสูตร กาญจนปัญญาพงศ์

พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร

ปองขวัญ (สุขวัฒนา) ลาซุส

มณฑิรา หรยางกูร อุณาอุล

บรรณาธิการ:

วิษณุ เอื้อชูเกียรติ

กองบรรณาธิการ:

สุดารา สุธนยา

พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์

กนิษฐา กลินอุบล

จารุณี คงสวัสดิ์

ภาพปก:

ภายในชุมชนป้อมมหากาฬ ชุมชนชานพระนครแห่งสุดท้ายของกรุงเทพฯ
สเก็ทซ์สีน้ำ โดย อัสนี ทศนเรืองรอง

จัดทำโดย สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน 2560

พิมพ์ครั้งที่สอง มกราคม 2561

จำนวน 1,000 เล่ม

ISBN 978-616-91405-2-8

ออกแบบและจัดพิมพ์:

ภาพพิมพ์

WWW.PARBPIM.COM

สาส์นจากนายกสยามสมาคมฯ

สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ในฐานะองค์กรที่สนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมของชาติ มานานกว่าหนึ่งศตวรรษ เห็นความสำคัญของการทำงานเพื่อปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรม ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน ความสำเร็จจะเกิดขึ้นมิได้เลยหากภาครัฐไม่มีกฎหมายที่ดีมีประสิทธิภาพมาช่วยรองรับในการทำงาน ส่วนภาคประชาชนก็ไม่สามารถยืนหยัด สนับสนุน เกื้อกูล ดูแลมรดก วัฒนธรรมของตนได้หากไม่มีกฎหมายที่ทันเหตุการณ์ ทันยุคทันสมัย เหมาะสม มีความเป็นมิตร เข้ามาช่วยเหลือ

“ทนายวัฒนธรรม: ใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชน” อาจยังมีใช้คำตอบที่สมบูรณ์ แต่ก็หวังว่าจะเป็นเช่นไม้ขีดไฟ ก้านเล็กๆ ก้านหนึ่งที่ส่งต่อประกายไฟแห่งปัญญา ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหาของกฎหมายและการใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งช่วยเร่งให้ความคิดอ่านเรื่องการปกป้องคุ้มครองและสานต่อชีวิตของมรดกวัฒนธรรม ที่มีทั้งคุณค่าและมูลค่าให้ตกทอดสู่สังคมสืบไปอย่างไม่สิ้นสุด

สยามสมาคมฯ ขอขอบคุณ มูลนิธิศาสตราจารย์คีนึง ภาไชโย The Asia Foundation และ Professor William Klausner ที่เห็นความสำคัญอย่างยิ่งของงานอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ได้ร่วมสนับสนุนให้การทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งปวงให้ประสบความสำเร็จสมตามเจตนารมณ์ทุกประการ

พิบูลแก้ว ไกรฤกษ์

นายกสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

คำนำ

แผนกพิทักษ์มรดกสยาม โดยสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2554 เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติ ให้ได้ผลตามมาตรฐานสากล ด้วยการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อาทิ เผยแพร่ ความรู้สู่สาธารณะด้วยการจัดเสวนา ทัศนศึกษา และจัดพิมพ์หนังสือ เสริมสร้างให้เกิดเครือข่ายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทั้งในประเทศ และต่างประเทศ อีกทั้งขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรม ที่จะถูกทำลาย และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกฎหมายต่อ ภาครัฐในบางกรณี โดยมุ่งหวังให้มรดกวัฒนธรรมของชาติ ได้รับความเอาใจใส่ ได้รับการคุ้มครองรักษา และพัฒนาต่อไปอย่างยั่งยืน

ตลอดระยะเวลา 6 ปี ที่ผ่านมา มีผู้สนใจจากหลากหลายภาคส่วน มาร่วมแลกเปลี่ยนเรื่องราวและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องสู่กันฟัง หลายเรื่องราวสะท้อนว่ามรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ ถูกทำลาย หรือทำให้เสื่อมค่าไปมากเพียงไร เราตระหนักว่าอาวุธทางปัญญา ที่สำคัญในการที่จะคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ เอาไว้ได้ ก็คือ การมีความรู้และเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

พิทักษ์มรดกสยาม จึงจัดทำโครงการ “เสริมสร้างและพัฒนา กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมขึ้น” โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ

ระยะที่ 1 เป็นการรวบรวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมด มีการ พิจารณากฎหมายที่สำคัญบางฉบับ และได้จัดทำแนวทางปรับปรุงแก้ไข กฎหมายต่อภาครัฐเมื่อปี 2557

ระยะที่ 2 เป็นการจัดเสวนา “เวทีเสริมสร้างแรงจูงใจในการใช้กฎหมายเพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม” เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายสู่ผู้นำชุมชนที่สนใจ โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติมาให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายและการใช้กฎหมาย จัดขึ้น 3 ครั้งด้วยกัน ในปี 2559

หนังสือ “ทนายวัฒนธรรม: ใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมชุมชน” เป็นผลผลิตจากการเสวนาทั้ง 3 ครั้ง จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อส่งต่อบทเรียนจากชุมชนที่ได้ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนมาแล้ว มีทั้งบทเรียนที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว แต่สร้างแรงจูงใจให้ผู้อ่าน ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือคุ้มครองรักษามรดกวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง ในส่วนท้ายของหนังสือเล่มนี้ ยังรวบรวมกฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเฉพาะบางมาตราที่น่ารู้ เพื่อสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้อีกด้วย

การขับเคลื่อนงานอนุรักษ์และคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมนั้น ไม่อาจทำได้ทั่วถึงหากปราศจากความเอาใจใส่ดูแลจากคนในพื้นที่ที่ตระหนักในคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่น การตระหนักในคุณค่าแล้ว ก็อาจไม่เพียงพอหากขาดความรู้ และเพื่อนคู่คิดที่จะคุ้มครองรักษาอย่างไร คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะสามารถทำหน้าที่เป็นทั้งอาวุธทางปัญญา และเป็นเพื่อนคู่คิด ที่ท่านจะหยิบมาใช้ได้อย่างได้ผลในวันและเวลาที่ท่านต้องการ

สารบัญ

08 ภาคที่ 1

สิทธิชุมชนกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม:

- 11 ชุมชนบ้านครัว
- 18 ชุมชนป้อมมหากาฬ
- 28 ชุมชนวัดกัลยาณโ

34 ภาคที่ 2

กฎหมายว่าด้วยโบราณสถานกับการมีส่วนร่วมของชุมชน:

- 37 ชุมชนเขาหน้าวังหมี
- 39 เมืองเก่าแพร่
- 42 การบูรณาการอาคารศาลฎีกา

50 ภาคที่ 3

กฎหมายผังเมืองกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม:

- 53 ชุมชนวัดเกต
- 58 เครือข่ายรักษาคู่ข้างกระเจ้า
- 60 ชุมชนท่าศาลา
- 63 กลุ่มรักษ้างประทุน

68 ภาคที่ 4

เรื่องเล่าจากชุมชนและผู้นำท้องถิ่น:

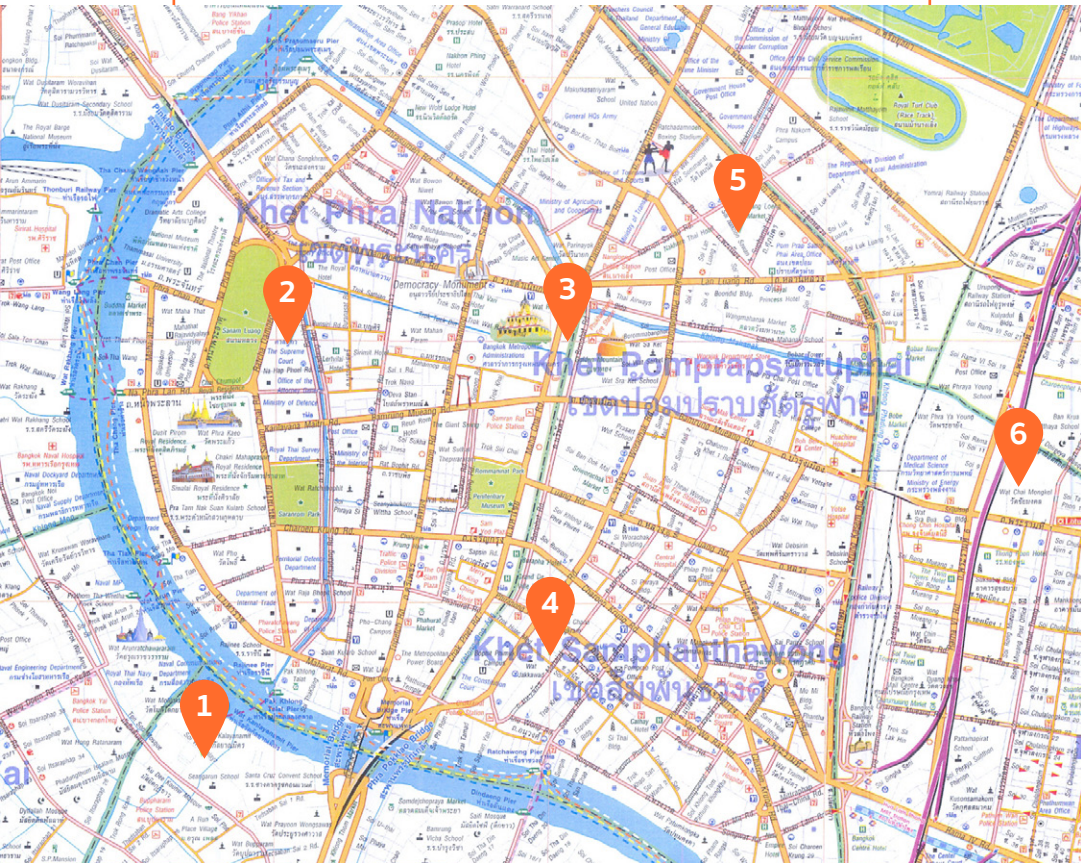
- 71 อำเภอเชียงคาน
- 73 เมืองเก่าสงขลา
- 78 ตลาดน้อย
- 85 ชุมชนเลื้อนฤทธิ์
- 95 นางเล็ง
- 99 อัมพวา

100 ภาคที่ 5

สิทธิชุมชนตามกฎหมายไทยและตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ:

- 101 สิทธิชุมชนตามกฎหมายไทย
- 118 กฎหมายว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของรัฐและการคุ้มครองรักษามรดกวัฒนธรรม
- 146 กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 175 กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิชุมชนตามหลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ที่ตั้งชุมชนและโบราณสถานในกรุงเทพฯ
ซึ่งปรากฏในกรณีศึกษา

1. วัดกัลยาณ	4. เลื่อนฤทธิ์
2. ศาลูกีกา	5. นางเล็ง
3. ป้อมมหากาฬ	6. บ้านครัว

ภาคที่ 1

“ ชุมชนต้องอ้างสิทธิชุมชน
เป็นตัวนำในการอยู่ในพื้นที่
และจะร่วมมือกับรัฐ
ในการดูแลรักษา
โบราณสถาน
ของชาติ ”

พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์

สิทธิชุมชน กับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

มรดกวัฒนธรรมของไทยมีความหลากหลายและสั่งสมสืบทอดมาอย่างยาวนาน ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ แต่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีของโลกปัจจุบัน ทำให้มรดกวัฒนธรรมของชาติเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ชุมชนเก่าแก่หลายแห่งถูกเบียดขับ ไล่รื้อ ให้ออกจากพื้นที่เดิม ซึ่งในอดีตประชาชนแทบไม่มีสิทธิในการปกป้องรักษาพื้นที่และมรดกวัฒนธรรมของตนเองจนกระทั่งในปี 2540 ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยยอมรับหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นครั้งแรกที่มีกฎหมายเรื่องสิทธิชุมชน และมีการรับรองต่อมาในรัฐธรรมนูญ 2550 แต่แม้ว่าแนวคิดเรื่องสิทธิชุมชนจะได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ทว่า การรับรองสิทธิยังคงมีปัญหาในการบังคับใช้หลายประการ ทำให้สิทธิชุมชนไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ทั้งในด้านกายภาพและคุณค่าอันควรแก่การอนุรักษ์ ชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมในหลายแห่งจึงต้องอาศัยวิธีการหลากหลายในการเรียกร้อง นอกเหนือไปจากการใช้ตัวบทกฎหมาย

กรณีศึกษา

1. ชุมชนบ้านครัว

ที่ต่อสู้มาตั้งแต่ก่อนมีกฎหมายสิทธิชุมชนสามารถผลักดันจนการทางพิเศษไม่สามารถสร้างทางด่วนลงในบริเวณชุมชน (หน้า 11)

2. ชุมชนป้อมมหากาฬ

เมื่อนิवासสถานที่อยู่กันมานานถูกกำหนดเป็นโบราณสถาน และกทม. ไม่ต้องการให้ชาวชุมชนเหลืออยู่ในพื้นที่ (หน้า 18)

3. ชุมชนวัดกัลยาณ

ชาวชุมชนจะปกป้องโบราณสถานในวัดที่ถูกทำลาย แต่เจ้าอาวาสกลับยกเลิกสัญญาเช่า ไล่ชาวชุมชนออกจากพื้นที่ (หน้า 28)

ชุมชนบ้านครัว

วุฒิ นาอิม - สัมฤทธิ์ ลิขันธ์กบุตร - พิชญ จาริพันธ์

ผู้แทนมัสยิดบ้านครัว

ชุมชนบ้านครัวเป็นชุมชนมุสลิมเชื้อสายเขมร-จามและมลายู ที่ตั้งอยู่ในเขตราชเทวี ริมแนวคลองแสนแสบ ย่านใจกลางกรุงเทพมหานคร บนที่ดินที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เพื่อเป็นรางวัลเมื่อครั้งที่บรรพชนของชุมชนได้ไปร่วมรบในสงคราม 9 ทัฬ ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์

เกือบ 30 ปีมาแล้วที่ชุมชนบ้านครัวเผชิญกับปัญหาไล่รื้อโดยรัฐ เพื่อทำโครงการสร้างทางพิเศษสายแจ้งวัฒนะ-บางโคล่ จากปี 2530-2559 เป็นช่วงเวลาการต่อสู้ของชุมชนในการจะรักษาผืนดินของบรรพบุรุษที่มีความหมายและความสำคัญทางประวัติศาสตร์เอาไว้ ข้อพิพาทครั้งนั้นเกิดขึ้นระหว่างบริษัททางด่วน กรุงเทพมหานคร การทางพิเศษแห่งประเทศไทย บริษัท กูมาโกกูมิ และชุมชนบ้านครัว

คุณค่าชุมชนกับความคุ้มค่าของโครงการ

สัมฤทธิ์เล่าถึงเหตุผลที่ไม่ยอมรับโครงการดังกล่าวเพราะ ประการที่ 1 สิ่งที่ชุมชนต้องเสียสละไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงการอำนวยความสะดวกให้กลุ่มนายทุนที่สร้างศูนย์การค้า ประการที่ 2 ชุมชนเป็นชุมชนโบราณที่มีอายุถึง 230 ปี ประชากรที่อาศัยอยู่เป็นคนเชื้อสายจาม สามารถสืบเชื้อสายถึงบรรพบุรุษที่มาตั้งรกรากอยู่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2325) โดยได้รับพระราชทานที่ดินจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 เพื่อตอบแทนที่ชาวจามได้ร่วมรบในสงคราม 9 ทัฬ ในนาม ‘กองอาสาจาม’

สภาพการดำรงอยู่ของชุมชนบ้านครัวเป็นไปอย่างถูกต้อง คือ ไม่ได้ไปบุกรุกกล้าที่ดินเพื่อตั้งถิ่นฐาน แต่เมื่อมาอยู่รวมกลุ่มกันจำนวนมากแล้ว จึงต้อง

มีการจัดการให้เกิดความเรียบร้อย มีการจัดระเบียบให้มีความสะอาด คนบ้านครัวที่ต่อสู้นั้นเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในบ้านส่วนหนึ่ง ประมาณ 35% ของคนในชุมชนเป็นที่ดินมีโฉนดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ส่วนที่เหลือเป็นที่ดินของกรมธนารักษ์ และมีไม่กี่หลังคาเรือนเป็นที่ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

มัสยิดยามือลคือยริยะห์ หรือสุเหร่ากองอาสาจาม หรือมัสยิดบ้านครัว
เครดิตภาพ: ณัฐนิช คงสวัสดิ์

กฎหมายและกลยุทธ์

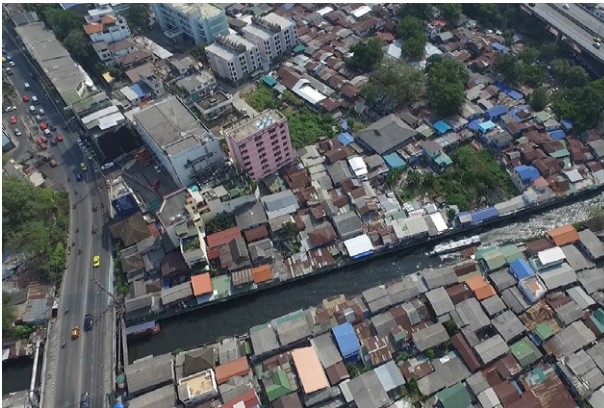
ในการต่อสู้เมื่อปี 2538 ชาวบ้านครัวอาศัยสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญระยะนั้นยังไม่มีกำหนดเรื่องสิทธิชุมชน ไม่มีการกำหนดเรื่องการอนุรักษ์แต่อาศัยสิทธิทางมนุษยชน ใช้สิทธิทางปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎหมายที่ว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาสีงแวดล้อม ตลอดจนสิทธิทางศาสนาของศาสนาอิสลาม ที่ชาวบ้านครัวนับถืออยู่ สิทธิเหล่านี้ใช้ต่อสู้อย่างจนถึงวันนี้ ที่มีรัฐธรรมนูญปี 2540 ซึ่งบัญญัติกฎหมายว่าด้วยสิทธิชุมชน เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญปี 2550 ก็บัญญัติไว้เช่นเดียวกัน การต่อสู้ของชาวบ้านครัวจึงเป็นการต่อสู้โดยใช้สิทธิหลาย ๆ สิทธิที่มีอยู่ในขณะนั้น จนกระทั่งมาถึงปัจจุบันก็ยังไม่ชัดเจนว่าโครงการจะยุติลงหรือไม่

ถ้าถามว่าชุมชนบ้านคว้วมียุทธวิธีในการต่อสู้อย่างไร ถึงสามารถรักษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนมาได้จนบัดนี้ พิษณุสรุปเป็นหัวข้อสั้นๆ ดังนี้

1. เรามีศาสนาเป็นตัวยึดเหนี่ยวทั้งชุมชน อันนี้ถือเป็นหลัก
2. ทุกคนไม่มีเรียกรับผลประโยชน์ทั้งชุมชน ซึ่งเราต้องคุยตกลงกันก่อน
3. เราจะใช้คำว่า 'ไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เห็น ไม่ทราบ แล้วก็ไม่รับ' คล้ายเป็นบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ของพี่น้องบ้านคว้ว และชุมชนทั้งหมด
4. มีแกนนำหลักที่ช่วยประสานให้เป็นหนึ่งเดียว มีด้วยกันทั้งหมด 7 คน ส่วนมากทั้ง 7 ทำงานราชการ บางคนก็ต้องปิดตัว เป็นเพียงผู้อยู่เบื้องหลัง
5. หลังจากคุยกันจนตกผลึกใน 7 คนแล้ว แกนนำจะเชิญคณะกรรมการมัสยิดทั้งสามมัสยิดในชุมชนมาหารือ เพื่อให้รับทราบข้อมูล โดยแต่ละมัสยิดมีกรรมการจำนวน 15 คน เมื่อคณะกรรมการของมัสยิดรับทราบข้อมูลเดียวกับแกนนำแล้ว จึงเชิญชุมชนทั้ง 3 ชุมชน คือ บ้านคว้วเหนือ (รวมตะวันออกด้วย) บ้านคว้วตะวันตก และบ้านคว้วใต้ มาร่วมรับฟัง
6. ประสานกับคณะกรรมการชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนมีอยู่ 25 คน เมื่อคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการมัสยิดรับทราบแล้ว ก็จะเชิญคณะกรรมการชุมชนที่อยู่นอกเหนือจากบ้านคว้ว และได้รับผลกระทบด้วย ได้แก่ คณะกรรมการของชุมชนหัวช้าง ที่อยู่ในเส้นทางหลังวัดปทุมวนาราม ซอย 20 แล้วตอนนี้อย่างลามไปถึงแถบบ้านจิม ทอมป์สัน ที่จะถูกเวนคืน เมื่อประสานกับทุกฝ่ายเรียบร้อยแล้ว จะเชิญทั้งหมู่บ้านมาร่วมประชุมใหญ่ที่มีมัสยิดกลาง รวมทั้งคณะกรรมการของทุกชุมชนด้วย การทำเช่นนี้สามารถทำให้เราเกาะเกี่ยวได้ทั้งชุมชน ซึ่งมีประมาณ 10,000 คน ตัวแทนที่เข้าร่วมที่มีมัสยิดส่วนมากเป็นผู้หญิง ผู้ชายมักจะอยู่รอบนอก แต่ก็มีความเสี่ยงตามสายออกไป นอกจากนี้ยังใช้การสื่อสารด้วยโซเชียลมีเดียไปพร้อมๆ กับการใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์กับฝ่ายเรา

ที่สำคัญยังมีการเฝ้าระวังชุมชน โดยมีการดูแลทุกทางเข้าออก ตลอดจนวางกลยุทธ์การต่อสู้ ด้วยการเข้าหาผู้ใหญ่ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ เราต้องรู้ว่าเขาวางแผน มีแนวคิดอย่างไร เพื่อเตรียมการในการต่อสู้

ผู้ใหญ่ที่มีอำนาจตัดสินใจถือว่าสำคัญมาก โครงการของบ้านครัว คณะกรรมการได้ขอเข้าพบผู้ใหญ่ระดับประธานคณะกรรมการของการทางพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นร้อยตรีเบญจกุล มะกะระธัช รองปลัดกระทรวงมหาดไทย อาจารย์นรินทร์ เศรษฐบุตร ประธานคณะกรรมการ แต่ต่อมาพวกท่านถูกปลดหมด เพราะเส้นทางนี้ ผู้ใหญ่เขารู้ว่ามันเป็นเส้นทางที่อธรรม นั่นคือโครงการทำเพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มเดียว ท่านเข้าใจว่ามันไม่น่าจะทำได้แล้วมีความเดือดร้อน แล้วอีกอย่างบ้านครัวเป็นประวัติศาสตร์ ท่านเสนอให้ยกเลิกโครงการ ท่านถูกให้ออก ท่านก็ไม่สนใจ บอกว่าไม่ได้มากับการเมือง

ชุมชนบ้านครัวตั้งอยู่สองฝั่งคลองแสนแสบ ถนนด้านซ้ายคือถนนบรรทัดทอง เลยไปก็ยังเป็นพื้นที่ชุมชน ทางด่วนชั้นที่ 2 (ด้านขวา) มีโครงการทำทางลงผ่านพื้นที่ชุมชน

เครดิตภาพ: มัสยิดบ้านครัว

ในเรื่องของการทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) กรณีชุมชนบ้านควัวถือเป็นกรณีแรกของประเทศไทย โดยรูปแบบการทำประชาพิจารณ์ของบ้านควัวคือ มีเจ้าของโครงการ มีผู้เสียประโยชน์หรือได้ประโยชน์ และมีคณะกรรมการกลาง ซึ่งทั้งสองฝ่ายสามารถยอมรับได้ ว่าคณะกรรมการกลางคณะนี้ไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย หลังจากมีการไต่สวนเสร็จ คณะกรรมการกลางจะสรุปแล้วส่งต่อให้รัฐบาลเป็นผู้พิจารณา ซึ่งตัดสินออกมาในลักษณะไหน ก็จะต้องเป็นที่ยอมรับ หากออกเป็นบวกหรือลบ ชุมชนก็เสี่ยงทั้งนั้น แต่กรณีบ้านควัวผลออกมาเป็นบวก

ล้มฤทธิ์ ได้กล่าวถึงการทำประชาพิจารณ์หรือ Public Hearing ในปัจจุบันว่าเพี้ยนไปหมด หน่วยงานราชการเสียไม่ได้ แพ้ชุมชนไม่ได้ ถ้าหน่วยงานเขาจะสร้าง เขาให้คนไปทำประชาพิจารณ์มา เรียกประชาชนมารับทราบ ตั้งเวทีข้างบน ให้มีตัวแทนของชุมชนสักคนหนึ่ง แล้วล้มมนากัน ให้ชาวบ้านมาลงชื่อ เป็นลักษณะนี้เกือบทุกที่ พอสรุปผลการประชุมออกมา ชาวบ้านที่มาลงชื่อยังไม่ได้ออกเสียงอะไรเลย แต่ล้มมนาสเสร็จเรียบร้อยแล้ว บอกผลออกมาเป็นอย่างนี้ ชาวบ้านร่วมลงชื่อเห็นด้วย เป็นอย่างนี้เกือบทุกโครงการการทำ EIA หรือสำรวจผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่จะเอามาเล่าสู่กันฟังคือการทางพิเศษทำ EIA โดยไปจ้างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นผู้ทำ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยวิจัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว แล้วใครเป็นคนจ่ายเงิน การทางพิเศษเป็นคนจ่าย เขาตั้งธงไว้แล้วเรียบร้อยแล้วว่าผล EIA จะต้องเป็นบวกกับการทางพิเศษ เพราะไม่เงินไม่จ่ายเงิน เป็นลักษณะนี้ บ้านเราจะเปลี่ยนได้ไหม ตรงนี้ ควรมีองค์กรกลางขึ้นมาสักองค์กรหนึ่ง ซึ่งมาทำ EIA ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการใด ๆ ถ้าเป็นลักษณะนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

พิษณุให้ข้อคิดทิ้งท้ายไว้ว่า หลายชุมชนอาจจะคิดว่า ถ้ามีกรณีพิพาทกับหน่วยงานรัฐ แล้วมีคนมาบอกว่าคุณสู้ไป ยังไงก็แพ้ ถวายฎีกาดีกว่า ให้รีบฟังไว้ก่อน เพราะถ้าถวายฎีกาขึ้นไปแล้วสิ่งที่เราสู้อยู่ถูกมองว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การต่อสู้เป็นอันจบ ไม่ต้องพูดอะไรอีก ชุมชนที่พิจารณาจะถวายฎีกาต้องระวังให้ดี

ลำดับเหตุการณ์สำคัญ กรณีพิพาทของชุมชนบ้านครัว

พ.ศ. 2530

เกิดโครงการสร้างทางพิเศษสายแจ้งวัฒนะ-บางโคล่

28 เม.ย. 2536

คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 243/2536 แต่งตั้ง
คณะกรรมการพิจารณาประโยชน์ของถนนรวม
และกระจายการจราจรต่อระบบทางด่วนขั้นที่ 2

6 ก.ย. 2536

สรุปการพิจารณาว่า โครงการนี้ไม่เป็นประโยชน์
กับการจราจรและไม่เป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ
อีกทั้งสร้างผลกระทบรุนแรงต่อชุมชนจนไม่เป็นธรรม
กรมการพิจารณาถึงสองรอบ จึงมีมติยกเลิกโครงการ
ในปี 2536

พ.ศ. 2538

คณะรัฐมนตรีมีมติให้สร้างทางพิเศษสายนี้ต่อ โดย
ให้เลียงลงคลองเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชน

ก.ค. 2538

เกิดคณะอนุกรรมการพิเศษปรับปรุงบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง และวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปการเมือง เกิดร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ บังคับใช้ในปีต่อมา ประชาพิจารณ์โครงการสร้างทางสายพิเศษแฉ่งวัฒนธรรม-บางโคล่

พ.ศ. 2551

มีการออกพระราชกำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืน ในท้องที่เขตราษฎร์เทพและปทุมวัน กทม. โดยให้ผู้ว่าการการทางพิเศษแห่งประเทศไทยเป็นเจ้าหน้าที่เวนคืน แต่ไม่สำเร็จจน พ.ร.ก. หดอายุใน 4 ปี

พ.ศ. 2554

มีการออกพระราชกำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืน ในท้องที่เขตราษฎร์เทพและปทุมวัน กทม. พ.ศ. 2554 เพื่อสร้างทางพิเศษสายแฉ่งวัฒนธรรม-บางโคล่ เป็นการต่ออายุจากคราวก่อน

ชุมชนป้อมมหากาฬ

รศ. ชาดรี ประภิตนุกการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชุมชนป้อมมหากาฬ เป็นชุมชนชาวพระนครในอดีต ตั้งอยู่นอกกำแพงเมือง ส่วนที่ติดกับป้อมมหากาฬ ซึ่งเป็น 1 ใน 14 ป้อมรายรอบพระนคร ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ป้อมนี้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อปี 2492

ทางเข้าชุมชนป้อมมหากาฬ

เครดิตภาพ: Mahakan Model

ที่ตั้งของชุมชนด้านหนึ่งติดกับถนนมหาไชย อีกด้านประชิดกับคลองโอ่งอ่าง บริเวณพื้นที่ที่ชุมชนอาศัยอยู่ปัจจุบัน อดีตเคยเป็นที่อยู่อาศัยของข้าราชการบริพารและตำรวจวัง มีท่าเรือสำหรับขุนนางและเจ้านายที่เดินทางล่องไปนอกเมือง ผู้คนในชุมชนปัจจุบันมีทั้งผู้ที่อยู่อาศัยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ขณะเดียวกันก็มีจำนวนไม่น้อยที่โยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาและออกเรื่อยมา ภายในชุมชนมีเรือนไม้แบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าควรอนุรักษ์หลงเหลืออยู่จำนวนหนึ่ง

ชุมชนป้อมมหากาฬได้รับผลกระทบจากแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ โดยถูกไล่อื้อเพื่อทำพื้นที่ชุมชนเป็นสวนสาธารณะตั้งแต่ปี 2502 และความขัดแย้งยังดำรงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

รศ. ชาทรี ประกิตนันทการ หัวหน้าคณะวิจัยจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนบ้านไม้โบราณป้อมมหากาฬเล่าว่า จากผลงานวิจัยชุมชนบ้านไม้โบราณชุมชนป้อมมหากาฬตั้งแต่ปี 2548 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรุงเทพมหานคร ร่วมกับมหาวิทยาลัยศิลปากรและชุมชนป้อมมหากาฬเสนอว่าชุมชนมีคุณค่า สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมได้ การทำสวนสาธารณะไม่จำเป็นต้องเป็นสวนทั้งหมด 100 เปอร์เซ็นต์ สามารถจัดสรรเป็นพื้นที่สีเขียว 63 เปอร์เซ็นต์ และขอเพียง 40 เปอร์เซ็นต์ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย เพราะต้องการเสนอให้พื้นที่เป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง และเป็นจุดเชื่อมต่อกับพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแห่งอื่นๆ ซึ่งแผนดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลดีต่อพื้นที่ ต่อชุมชน ต่อสาธารณชน ต่อเมือง ต่อเศรษฐกิจ ต่อการท่องเที่ยว และต่อ กทม. เองด้วย ดีกว่าที่จะเป็นเพียงสวนสาธารณะโล่งๆ ในพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมด้วยกำแพงป้อม และปราศจากเรื่องราวของสังคม

ท่ามกลางความเห็นชอบของบรรดานักวิชาการและชุมชน หรือแม้แต่ กทม. เองก็ไม่เคยโต้แย้งข้อดีต่างๆ ของงานวิจัยชิ้นนี้ กทม. เลือกที่จะไม่เจรจาด้วยเหตุผล ไม่ยอมรับผลงานวิจัยทางวิชาการ แต่เดินหน้าไล่อื้อชุมชน อ้างเพียงเรื่องเดียวว่าทุกอย่างต้องเป็นไปตามกฎหมาย หาก กทม. ไม่ปฏิบัติจะมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 157 ฐานละเว้นหน้าที่ สิ่งนี้ กทม. อ้างว่าต้องปฏิบัติตามก็คือ ทำตามที่กฎหมายกำหนดให้ความ ให้ยึดเอาตามแผนที่แนบท้ายกฎีกากำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืน พ.ศ. 2535 ซึ่งแผนที่นั้นเป็นแผนที่โล่งๆ เท่านั้น

นักวิชาการร่วมกับชุมชนได้เสนอทางออกต่างๆ ให้ กทม. เช่น เสนอให้แก้แผนที่ท้ายประกาศใน พ.ร.ก. ดังกล่าว เพื่อไม่ต้องทำเป็นสวนทั้งหมดเต็มพื้นที่ โดยพิจารณาแล้ววาระดับของกฎหมายนี้ น่าจะยังแก้ไขได้ไม่ยาก

หรือพิจารณาประกาศให้เป็นที่สาธารณะ ที่สงวนไว้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่า ชุมชนเป็นผู้ทำลายโบราณสถาน เข้าไปบุกรุกโบราณสถาน ซึ่งแท้จริงแล้ว ในประกาศขึ้นทะเบียนป้อมมหากาฬนั้น ไม่ได้ระบุขอบเขตพื้นที่โบราณสถาน ถือว่าเป็นโบราณสถานเฉพาะตัวป้อมและกำแพงเท่านั้น ไม่ใช่พื้นที่ที่ชุมชนอาศัยอยู่ ชุมชนจึงไม่ใช่ผู้บุกรุกทำลายโบราณสถาน มีข้อควรพิจารณาคือ การแก้ไขกฎหมายมีอยู่เสมอ บ่อยครั้งที่มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีความทันสมัย เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และยิ่งหากจะแก้ไขเพื่อสิ่งที่ดีกว่าเดิม ควรหรือไม่ที่จะมีการแก้ไขกฎหมาย

ทำเรือพระยาญาณประกาศ ริมคลองโอ่งอ่าง ใกล้กับป้อมมหากาฬ สร้างขึ้น
ราวรัชกาลที่ 6 เพื่อเป็นท่าเรือสำหรับเจ้านายและข้าราชการ
เครดิตภาพ: Mahakan Model

บวรเวท รุ่งรุจี อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และหนึ่งในคณะอนุกรรมการ
กรุงรัตนโกสินทร์ ได้แสดงความคิดเห็นถึงความเข้าใจเรื่องป้อมมหากาฬ
ที่ยังไม่ตรงกันว่า ตัวป้อมมหากาฬเป็นโบราณสถาน รวมทั้งพื้นที่รอบๆ ด้วย

ข้างในชุมชนมีอาคารที่เป็นโบราณสถานอยู่ 2 หลัง ตัวชุมชนก็อยู่ในเขตโบราณสถาน แต่เขาอยู่มานานแล้ว กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนครอบคลุมทั้งหมด เพราะฉะนั้นทั้งหมดจึงอยู่ในเขตโบราณสถาน กทม. จะทำอะไรต้องเสนอมาให้กรมศิลปากรพิจารณา กรมศิลปากรเองมีหลักฐานว่าชานกำแพงพระนครมีคนอยู่มาแต่เดิม เพียงแต่ว่าการอยู่อาศัยต้องอยู่แบบเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน แม้แต่ กทม. ก็ต้องขออนุญาต ซึ่งอธิบดีกรมศิลปฯ ต้องมีหนังสืออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จะให้สร้างแบบไหนก็ต้องทำตามแบบนั้น อย่างในชุมชนป้อมมหากาฬ เราจะดูว่าสิ่งที่ กทม. ทำลงไปแล้ว หน้าตาของชุมชนจะเป็นยังไง ถ้าถามว่าเราขัดข้องไหมที่เขาจะอยู่ ที่อยู่แล้วก็อยู่ไป แต่จะอยู่อย่างไร กทม. ต้องมาคุย มาตกลงกัน เรื่องรูปแบบของบ้านจะสร้างได้กี่ชั้น หน้าตาบ้านต้องเป็นอย่างไร เรื่องสถาปัตยกรรมต้องดูที่ความเหมาะสม ดูจากหลักฐานเดิมในรูปถ่ายก็ได้ หลักฐานประกอบอย่างอื่นก็ได้ แล้วแต่กรณีไป แต่การที่ กทม. อ้างการไล่อื้อปื้อมา ว่าทำตามแผนแม่บทกรุงรัตนโกสินทร์ ก็อาจจะไม่ถูกต้องนัก เพราะแผนแม่บทเป็นแค่แนวทาง เป็นแค่กรอบ ไม่ใช่ข้อบังคับ การดำเนินการจริงๆ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม

ขณะนี้อนุกรรมการกรุงฯ กำลังปรับปรุงแผนใหม่ตั้งแต่เดือนตุลาคม (ปี 2559) เพราะแผนเดิมเน้นให้เอาคนออกจากพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ คงน่ากลัวและไม่ควรที่จะเอาคนออกจากกรุงแบบนั้น แต่การอยู่ก็ต้องเห็นคุณค่า ไม่ใช่ว่าอยู่แล้วจะทำยังไงก็ได้ ต้องบอกว่าอยู่แล้ว ทำอะไรไม่ได้บ้าง ส่วนการที่กรมศิลปฯ จะเข้าไปยับยั้งการไล่อื้อของ กทม. กรมศิลปฯ คงไปช่วยป้องกันไม่ได้ ตามกฎหมายต้องดูว่ามีบ้านที่ควรอนุรักษ์ไว้กี่หลัง ถ้าบ้านมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์จริง ก็เอาไว้เท่าที่ทำไว้ได้ แต่ถ้าหลังไหนไม่ใช่ กทม. เห็นควรให้รื้อ ก็รื้อออกไป ไม่ต้องขออนุญาตกรมศิลปฯ ซึ่งดูแลแค่พื้นที่ แต่ถ้าเป็นตัวอาคารก็ต้องแยกแยะว่าอาคารขึ้นทะเบียนหรือไม่ขึ้นทะเบียน

ระหว่างปี 2558-2559 มีกิจกรรมเสวนาสาธารณะหลายครั้งจัดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ่อมหากาฬ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับย่านเก่าในพระนคร และเกี่ยวกับบ่อมหากาฬ จัดโดยองค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ ร่วมกับชุมชน

เครดิตภาพ: Mahakan Model

ขณะเดียวกันพงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์ ได้ให้ทัศนะในกรณีนี้ว่า ขณะนี้ไม่มีใครมีกรรมสิทธิ์ในบริเวณนั้นอีกแล้ว เหลือเฉพาะ ‘สิทธิชุมชน’ เท่านั้น ทำอย่างไรจะอ้างสิทธิว่า สิทธิชุมชนยังอยู่ และเราต้องการรักษาสหิทธิชุมชนไว้ คำตอบคือชุมชนต้องอ้างว่า กทม. กำลังกระทำการขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล สามารถฟ้องรัฐบาลได้ด้วย คำพิพากษาไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นคำบังคับของศาล ผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม มีความผิดทางอาญา แต่เราสามารถอ้างกฎหมายที่เหนือกว่ากฎหมายแพ่ง พันธกรณีประเทศไทยเป็นสมาชิกสหประชาชาติสิทธิมนุษยชนสากล เวลา กทม. ฟ้องประชาชน เขาฟ้องเป็นรายบุคคลทุกคนที่มีบ้านอยู่ในนั้น เขาอาจจะเอาคนออกได้ แต่ตัว ‘ชุมชน’ เขาเอาออกไม่ได้ เพราะฉะนั้นคนที่ถูกหมายต้องอ้าง ‘สิทธิของชุมชน’ ไปโต้แย้ง ถ้าเขาตอบว่าไม่ได้สิทธิชุมชน แต่ได้สิทธิเฉพาะคน ก็อาจส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความอีกที เป็นความขัดแย้งระหว่างอำนาจของศาลยุติธรรมกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญชั่วคราวปี 2557 มาตรา 4 เขียนไว้ว่า ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้วย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ จากแนวคิดตามกฎหมาย ชุมชนต้องอ้างดังนี้

พระราชกฤษฎีกาที่ออกเวนคืน เป็นระดับกฎหมายที่ต่ำกว่าพระราชบัญญัติ ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ เราได้กล่าวแล้วว่ารัฐธรรมนูญได้สร้างสิทธิชุมชนขึ้นมาแล้ว มันถูกรับรองไม่ว่าด้วยรัฐธรรมนูญไทย กฎหมายไทย หรือกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อชุมชนถูกกระทบสิทธิ ชุมชนต้องอาศัยช่องทางทางกฎหมาย ที่มีอยู่ ดำเนินการทุกช่องทางให้ศาลเรียกร้องขึ้นมาว่าสิทธิชุมชนนั้นกำลังถูกละเมิดอย่างไร รวมทั้งในแง่ของสิทธิมนุษยชน

นอกจากนี้ พงษ์สวัสดิ์ ได้เสนอทางออกให้แก่ชุมชน ด้วยการดำเนิน ตามกฎหมาย ดังนี้

ช่องทางที่ 1 ชุมชนไปพบกับ กทม. โดยตรง ในเมื่อ กทม. เป็นผู้ใช้อำนาจทางปกครองธรรมาออกพระราชกฤษฎีกา บอกว่าชุมชนต้องออกจากพื้นที่ ภายในวันที่ 30 เมษายน 2559 ชุมชนไปอ้างสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิชุมชนเอาไว้แล้ว หาก กทม. ปฏิเสธ ชุมชนก็เกิดสิทธิที่จะไปร้องต่อช่องทางอื่นๆ

ช่องทางที่ 2 ชุมชนสามารถนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิฯ จะสามารถนำข้อร้องเรียนไปสู่ศาลรัฐธรรมนูญได้ กฎหมายใดก็ตามที่เขียนแล้วให้รัฐมีอำนาจละเมิดสิทธิชุมชน คณะกรรมการสิทธิฯ จะพิจารณาวินิจฉัย แล้วส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญ ตีความว่า กฎหมายที่ทํานานั้นขัดหรือไม่ รัฐต้องชั่งน้ำหนักว่ารัฐจะให้น้ำหนักกับอะไรมากกว่ากัน

ช่องทางที่ 3 ชุมชนร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน ซึ่งเป็นที่สำหรับร้องเรียน การกระทำใดๆ ก็ตามที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความ ได้อีกเช่นกัน หากตีความออกมาแล้วว่าโครงการของรัฐนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ กทม. ต้องยุติโครงการ

ช่องทางสุดท้าย ถ้ายังไม่สามารถหยุดการละเมิดได้ ก็ต้องให้ศาล รัฐธรรมนูญตัดสิน ในทางทฤษฎี สิทธิชุมชนย่อมเหนือสิทธิเข้าตามประมวล กฎหมายแพ่งหรือไม่ ศาลจะปล่อยให้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นสิทธิของเอกชนอยู่เหนือกว่ารัฐธรรมนูญหรือไม่ ต้องให้ศาลเป็นผู้ตอบ

ลำดับเหตุการณ์สำคัญ กรณีชุมชนป้อมมหากาฬ

พ.ศ. 2502–2515

การออกแผนแม่บทเพื่ออนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า มีผลให้ กทม. เกิดโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ กทม. มีการตั้งคณะกรรมการเข้ามาเจรจาเพื่อซื้อขายที่ดินกับชาวบ้าน

พ.ศ. 2515

มีการซื้อขายที่ดินโดยส่วนมาก เหลือเพียง 10 แปลง เท่านั้นที่ยังไม่ได้มีการซื้อขาย

พ.ศ. 2535

ได้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินบริเวณที่จะเวนคืนเพื่อทำสวนสาธารณะและอนุรักษ์โบราณสถานในปีเดียวกันนี้ กทม. สามารถเจรจาซื้อที่ดินที่เหลืออีก 10 แปลง และได้จ่ายเงินแก่เจ้าของที่ดินครบ 100 เปอร์เซ็นต์แล้ว แต่ในส่วนของอาคารและสิ่งปลูกสร้างได้จ่ายให้งวดแรก 75 เปอร์เซ็นต์ อีก 25 เปอร์เซ็นต์ ได้ฝากเอาไว้กับธนาคารออมสิน

ลำดับเหตุการณ์สำคัญ กรณีชุมชนป้อมมหากาฬ

พ.ศ. 2538

ชาวบ้านในชุมชนได้รับเงินค่าทดแทนเกือบทั้งหมดแล้วเหลือเพียงเจ้าของอาคาร 2 รายเท่านั้น ในปีเดียวกันนี้ ชาวบ้าน 44 ราย แสดงความจำนงค์ที่จะย้ายไปอยู่ในที่ดินแถบมีนบุรี ที่การเคหะแห่งชาติ มาเสนอ โดยแจ้งชุมชนว่าในอนาคตสาธารณูปโภคทุกอย่างจะพร้อม

พ.ศ. 2539-2541

พระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินในบริเวณที่ ๆ จะเวนคืน ซึ่งมีผลบังคับใช้ 4 ปี และหมดอายุความลง ประกอบกับที่อยู่ใหม่ที่มีนบุรียังไม่มี การพัฒนาสาธารณูปโภคใดๆ ทุกครั้งที่ชุมชนไปตรวจดูพื้นที่ที่จะ อยู่อาศัยใหม่ที่มีนบุรี พบว่ายังไม่มีการพัฒนาเหมือนเดิม ชุมชน จึงกลับมาหารือกัน ประกอบกับมีกลุ่มชุมชนอื่นๆ ที่ประสบเหตุการณ์ คล้ายคลึงกันมาร่วมหารือมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเข้ามา ให้คำแนะนำช่วยเหลือ

พ.ศ. 2541

ชุมชนยื่น 5 ข้อเสนอพัฒนาพื้นที่หลังป้อมต่อ กทม.

พ.ศ. 2542-2546

ชุมชนเริ่มเสนอทางเลือกต่างๆ ให้ กทม. ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรม ร่วมกับองค์กรภายนอก มีการฟ้องร้องคดีกับ กทม. แต่แพ้คดี ทำให้ กทม. ยังคงพยายามไล่รื้อชุมชนอยู่เนืองๆ

พ.ศ. 2547

กทม. เข้าปรับปรุงโครงการในพื้นที่ป้อมมหากาฬ โดยทำ
สวนสาธารณะในพื้นที่ 2 ไร่ ติดกับตัวป้อม

พ.ศ. 2548

กทม. ร่วมกับมหาวิทยาลัยศิลปากรและชุมชนป้อมมหากาฬ
จัดทำ “โครงการวิจัยเพื่อจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา
ชุมชนบ้านไม้โบราณป้อมมหากาฬ”

พ.ศ. 2558

ผู้ว่าฯ กทม. เห็นชอบให้รื้อชุมชนที่เหลือออกทั้งหมด

พ.ศ. 2558-2559

เครือข่ายเข้าช่วยเหลือกิจกรรมพัฒนาและรักษาชุมชนป้อมมหากาฬ
และเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต

พ.ศ. 2560

กทม. ไม่รับข้อเสนอของชุมชน และได้ทำการรื้อถอน

ชุมชนวัดกัลยาณ

วรชัย พิลาสสมย์

อดีตประธานชุมชนวัดกัลยาณ

ชุมชนวัดกัลยาณ ตั้งอยู่บนถนนอรุณอมรินทร์ แขวงวัดกัลยาณ เขตธนบุรี บนพื้นที่ของวัดกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นวัดที่มีโบราณสถานขึ้นทะเบียนอยู่จำนวนมาก ชาวชุมชนอาศัยอยู่ในบริเวณวัด มีการพึ่งพาอาศัยระหว่างชุมชนกับวัดมาอย่างยาวนานตั้งแต่ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์

วัดกัลยาณมิตรฯ ก่อนที่จะมีการทุบโบราณสถานและไล่รื้อชุมชน

ชุมชนมีกรณีพิพาทกับทางวัด ด้วยเหตุพบว่าโบราณสถานภายในวัดทยอยถูกทำลายลงเรื่อยมาตั้งแต่ปี 2546 ชาวบ้านได้ฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด จนกระทั่งชุมชนวัดกัลยาณถูกไล่รื้อขับออกจากพื้นที่

วรชัยให้ข้อมูลว่า เห็นการทำลายโบราณสถานภายในวัดกัลยาณมาตั้งแต่ประมาณปี 2546 โดยคำสั่งของเจ้าอาวาส ที่ใช้อำนาจตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ชุมชนได้ติดตามสถานการณ์ และผิดหวังที่กรมศิลปากร

ไม่สามารถยับยั้งการทำลายโบราณสถานได้ ชุมชนจึงได้ร้องเรียนไปยังหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม แต่ไม่ได้รับการช่วยเหลือ จึงปรึกษานายของตระกูล กัลยาณมิตร แล้วดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลปกครองกลางในปี 2552 โดยฟ้องเจ้าอาวาสวัดกัลยาณมิตรฯ เป็นจำเลยที่ 1 และกรมศิลปากร เป็นจำเลยที่ 2 ใช้สิทธิฟ้องแบบกลุ่ม มีประชาชนร่วมฟ้องรวม 30 คน

การทุบโบราณสถานภายในวัดกัลยาณมิตรฯ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2551
เครดิตภาพ: อีรณันท์ ช่วงพิชิต

การดำเนินการฟ้องร้องครั้งนั้น ผลปรากฏว่าศาลปกครองไม่รับฟ้อง เจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสไม่ใช่เจ้าพนักงานของรัฐ ศาลปกครองแนะนำให้เปลี่ยนคำฟ้อง โดยให้กรมศิลปากรเป็นจำเลยที่ 1 ที่วัดกัลยาณมิตรฯ เป็นผู้ร้องสอด การฟ้องนั้นฟ้องกรมศิลปากรฐานกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 เจ้าหน้าที่ของรัฐละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ชุมชนให้ข้อมูลว่า กรมศิลปากรให้หลักฐานอ่อน อธิบดีกรมศิลปากรชี้ว่า สิ่งที่ยังอ้างว่าเป็นโบราณสถานนั้น ไม่ใช่โบราณสถาน เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นไม่นานมานี้ จึงเป็นการ

ให้คุณแก่ผู้ทำลายโบราณสถาน ศาลปกครองรับฟ้องกรมศิลปากร วัดกัลยาณ์ ในฐานะผู้ร้องสอดดำเนินการอุทธรณ์ แล้วถอน ศาลปกครองตัดสินให้ กรมศิลปากรไปดำเนินคดีกับวัดตาม พ.ร.บ. โบราณสถานฯ

ในระหว่างที่วัดเริ่มมีการทำลายโบราณสถาน วัดได้ยกเลิกสัญญาเช่า กับชุมชนในปี 2549 แต่ชุมชนไม่ยอมย้ายออก เนื่องจากถือสิทธิ์ว่าชุมชน มีประวัติการอยู่อาศัยคู่กับวัดมายาวนาน นำไปสู่การฟ้องคดีในศาล ปี 2558 ชุมชนถูกหมายสั่งให้ออกจากพื้นที่เนื่องจากหมดสัญญาเช่า วัดกัลยาณ์ ซึ่งเป็นผู้ร้องสอดใช้สิทธิไล่รื้อชุมชนตามกฎหมายแพ่ง ใช้หมายศาลไล่รื้อชุมชน แบบรายบุคคล หากไม่ปฏิบัติตามหมาย ถูกจับเข้าคุก และบ้านจะถูกรื้อทันที

การทุบโบราณสถานภายในวัดกัลยาณมิตรฯ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2551

เครดิตภาพ: อีรณันท์ ช่วงพิชิต

ชุมชนวัดกัลยาณ์ถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด ในกรณีที่ชาวบ้านพยายาม จะเอาผิดกับวัดซึ่งทำลายโบราณสถาน และชุมชนสามารถเอาผิดได้ในระดับหนึ่ง ก็คือการฟ้องร้องกรมศิลปากร ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา

157 ทำให้กรมศิลปากรต้องไปดำเนินคดีกับวัด ที่กระทำฝ่าฝืน พ.ร.บ. โบราณสถานฯ ต่อไป อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันคดีความยังไม่สิ้นสุด และยังไม่สามารถลงโทษผู้กระทำผิดได้

พงษ์สวัสดิ์ตั้งข้อสังเกตว่า ที่ชุมชนพ่ายแพ้ในการรักษาสถิติชุมชนในพื้นที่ดั้งเดิม เหตุผลที่ 1 เพราะชุมชนฟ้องคดีทำลายโบราณสถานปี 2552 โดยฟ้องแบบกลุ่ม แต่อันที่จริงแล้ว ในปีนั้นมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ประกาศใช้แล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมไว้ในมาตรา 66 และ 67 แต่ชุมชนไม่ได้อ้างถึงสิทธิชุมชน ทำให้สิทธิชุมชนในการอยู่ในพื้นที่เดิมอ่อนลง ชุมชนต้องอ้างสิทธิชุมชนเป็นตัวนำในการอยู่ในพื้นที่และจะร่วมมือกับรัฐในการดูแลรักษาโบราณสถานของชาติ หากมีสิทธิในการอ้างใช้สิทธิชุมชนแล้ว แต่ไม่อ้างสิทธินั้นก็กลายเป็นสิทธิที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้

วรชัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอำนาจของพระสงฆ์ ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ (มาตรา 31 วัดเป็นนิติบุคคล ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัด ดำเนินกิจการทั่วไป มาตรา 35 ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และศาสนสมบัติกลาง ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี มาตรา 37 (1) เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปได้ด้วยดี) อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสไม่ถือเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ศาลปกครองไม่รับฟ้องพระสงฆ์ทางการเมือง ดังนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะใช้กฎหมายเข้าไปดูแลรักษาโบราณสถานหรือมรดกวัฒนธรรมภายในวัดได้

กรณีศึกษาที่สะท้อนถึงการใช้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานทางศาสนาของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือมหาเถรสมาคม ซึ่งมีหน้าที่ระบุตามกฎหมายให้ส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา แต่ในทางปฏิบัติไม่รับเรื่องร้องเรียนในกรณีที่พระสงฆ์ทำผิดกฎหมายโบราณสถาน เพราะมีหน้าที่

ในการถวายการรับใช้พระสังฆาธิการ รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐที่ได้รับการกระจายอำนาจ มีหน้าที่ บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต เป็นต้น

นอกจากนี้ พงษ์สวัสดิ์แนะนำให้ การจัดตั้งองค์กรชุมชนตาม พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชน น่าจะช่วยเสริมสิทธิการดำรงอยู่ของชุมชนได้ เนื่องจากเป็นการรับรองสถานภาพและบทบาทที่ชัดเจน มีกลุ่มชุมชนที่เป็นเจ้าของเรื่องที่ชัดเจน ติดขัดอยู่บ้างตรงที่หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นบางแห่งไม่สนับสนุนการเมืององค์กรชุมชนเท่าใดนัก แต่หากจัดตั้งขึ้นแล้ว จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนที่รวมตัวกันได้และมีจุดประสงค์ที่ชัดเจนในการทำงานร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนมีตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของ พ.ร.บ. โบราณสถานฯ ในส่วนที่ให้อำนาจอธิปไตยแต่เพียงผู้เดียวว่า อะไรคือโบราณสถานหรือมิใช่ ในบางกรณีที่ขาดความเที่ยงตรงจะอย่างไร

เรื่องราวจากทั้ง 3 ชุมชนในภาคนี้ แสดงให้เห็นว่า กฎหมายจะช่วยยับยั้งการทำลายมรดกวัฒนธรรมได้ ก็ต่อเมื่อชุมชนหรือผู้ฟ้อง ต้องรู้จักและเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องในกรณีของตนเอง เช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิชุมชน และการเข้าชื่อเสนอกฎหมายโดยประชาชน รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นต้น เมื่อรู้จักกฎหมายแล้วผู้ฟ้องร้องต้องไปฟ้องให้ถูกศาล และอ้างอิงถึงสิทธิหน้าที่ที่มีน้ำหนักกรณีชุมชนเป็นผู้ฟ้องร้อง ต้องอ้างสิทธิชุมชน สิทธิชุมชนมีอยู่โดยธรรมชาติ ไม่ว่าชุมชนจะจดทะเบียนจัดตั้งเป็นองค์กรชุมชน หรือเป็นชุมชนโดยธรรมชาติ ก็มีสิทธิชุมชนคุ้มครองอยู่ แม้ว่ารัฐธรรมนูญปี 2540 หรือ 2550 จะยกเลิกไปแล้ว แต่สิทธิชุมชนไม่ได้ล้มเลิกตามไปด้วย เช่นเดียวกับองค์กรอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญ เช่น สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ก็ไม่ล้มเลิกตามรัฐธรรมนูญ

ท้ายที่สุด ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้อง ต้องเอาใจใส่และให้ความร่วมมือกันทุกฝ่ายในการคุ้มครองรักษามรดกวัฒนธรรม เช่น ผู้มีอำนาจหน้าที่ต้องใช้อำนาจหน้าที่ของตนเองตามที่กฎหมายกำหนด ประชาชนต้องถือเอาเรื่องการคุ้มครองรักษามรดกวัฒนธรรมเป็นธุระของตนเอง และศาลพิจารณาคดีอย่างเที่ยงธรรม

ภาคที่ 2

“ หากชุมชนยัง
การทำลายมรดกวัฒนธรรม
อย่างไม่ลดละ
เดินตามเส้นทางกฎหมายที่ถูกต้อง
กฎหมายก็เป็นที่พักพิงให้ชุมชนได้
ในขณะเดียวกัน ชุมชน
ก็สามารถทำให้กฎหมาย
เกิดศักดิ์และสิทธิ์ขึ้นมาได้ ”

พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์

กฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน กับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชนที่ต้องการปกป้องรักษาโบราณสถาน สามารถใช้กฎหมายที่มีอยู่ เช่น พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เป็นที่พึ่ง การเลือกใช้อกฎหมายที่ถูกต้อง และความร่วมมือของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เป็นบรรทัดฐานสำคัญของความสำเร็จ

กรณีศึกษา

1. ชุมชนเขาหน้าวังหมี่

ใช้กฎหมายอย่างเชี่ยวชาญ และพยายามระดมความร่วมมือจนสามารถยับยั้งการระเบิดหินที่จะทำให้ลายโบราณสถานในชุมชน (หน้า 37)

2. เมืองแพร่เก่า

ชุมชนเข้มแข็ง มีจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถาน เรียกร้องให้กรมศิลปากรเอาใจใส่การขุดค้น ในขณะที่กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมดูแลรักษา (หน้า 39)

3. การทุบทำลายศาลฎีกา

การใช้กฎหมายที่ลงเอยด้วยความล้มเหลว เพราะหน่วยงานของรัฐไม่คุ้มครองมรดกวัฒนธรรม (หน้า 42)

เขาน้ำวังหมี่ ตำบลทับปรึง อำเภอมือเืองฯ จังหวัดกระบี่

มาสิกรณ คุ่มเกษม

ผู้อำนวยการกลุ่มนิธิการ กรมศิลปากร

ในถ้าที่เขาน้ำวังหมี่มีการสำรวจพบโครงกระดูกเปลือกหอย และเครื่องใช้ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ต่อมามีบริษัทเอกชนไปขอสัมปทานระเบิดย่อยหินในบริเวณนี้ ชาวบ้านตำบลบ้านทับปรึงจึงร้องเรียนกรมศิลปากรให้ยื่นเรื่องขอเพิกถอนสัมปทานระเบิดหินต่ออุตสาหกรรมจังหวัดกระบี่ โดยให้เหตุผลว่าพื้นที่มีโบราณสถานสำคัญมีผลการสำรวจเข้าไปขุดค้นของนักโบราณคดีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศหลายกลุ่ม นอกจากนั้นชาวบ้านทับปรึงได้ไปร้องเรียนกับอีกหลายหน่วยงาน ทั้งศาลปกครองและอุตสาหกรรมจังหวัด ศาลปกครองไม่รับคดี โดยให้เหตุผลว่าชาวบ้านตำบลทับปรึงไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย และเห็นว่าเป็นคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแต่ชุมชนยังเดินหน้าต่อ และนำเรื่องไปร้องที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ในที่สุดคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้เรียกรมศิลปากรเข้าไปชี้แจง แล้วขอให้กรมศิลปากรเร่งประกาศขึ้นทะเบียนเขาน้ำวังหมี่ ปัจจุบันเขาน้ำวังหมี่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้ว

เขาน้ำวังหมี่

เครดิตภาพ: กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากร 15 ภูเก็ต

กรมศิลปากรสำรวจแหล่งโบราณคดีในถ้ำที่เขาน้ำวังหมี่

เครดิตภาพ: กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากร 15 ภูเก็ต

แต่เรื่องยังไม่จบผู้ประกอบการพยายามวิ่งทางอื่นเพื่อจะระเบิดหินให้ได้ มีเขาอีกลูกหนึ่ง คือเขาขาว ชาวบ้านเรียกถ้ำโน้หร่าหรือถ้ำโนราห์อยู่ที่กระบี่ เช่นเดียวกัน แต่เป็นอำเภออ่าวลึก ชุมชนที่นั่นก็ลุกขึ้นมาต่อสู้คือขอให้สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ตไปสำรวจหาแหล่งโบราณคดีในบริเวณนั้น ต่อมา มีการสำรวจพบแหล่งโบราณคดี จึงประกาศขึ้นทะเบียน ฝ่ายผู้ประกอบการคัดค้านการขึ้นทะเบียนและจะฟ้องกรมศิลปากรกับศาลปกครอง

บริษัทเอกชนดังกล่าวเคยฟ้องกรมศิลปากรในคดีอาญา ว่ารองอธิบดี และผู้อำนวยการสำนักฯ ใช้อำนาจเกินหน้าที่ในมาตรา 157 ห้ามไม่ให้เอกชนดำเนินการระเบิดและย่อยหิน เมื่อคดีถึงที่สุด ศาลฎีกาสั่งยกฟ้อง เพราะกรมศิลปากรทำหน้าที่ตามกฎหมายโบราณสถาน เพื่อปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน กรณีนี้เห็นได้ชัดว่าชุมชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการผลักดันให้ทุกฝ่ายดำเนินการอย่างถูกต้อง

เมืองเก่าแพร่

วุฒิกร ผาทอง
ช่างลูกหลานเมืองแพร่

ความเห็นของชาวเมืองแพร่ ต่อการขุดกำแพงเมืองเก่าแพร่ของกรมศิลปากร ราว พ.ศ. 2546-2547 เห็นว่าไม่มีเหตุอันควรในการขุดกำแพงเมืองเก่า และด้วยความเชื่อที่ว่า ใครทำอะไรกำแพงเมืองเก่าจะเกิดเหตุเภทภัยบางอย่าง ชาวบ้านจึงจัดพิธีกรรมเข้าเบิก พิธีกรรมสืบชะตาขึ้น เป็นการเยียวยาทางจิตวิญญาณและมีการทำผ้าป่าเพื่อเอาดินมาถมที่ที่ถูกขุดด้วย

หลังจากกำแพงเมืองเก่าถูกขุดแล้ว ชาวบ้านอยากทราบผลของการขุดจึงสอบถามกรมศิลปากร แต่ไม่ได้รับคำตอบ คนกลุ่มหนึ่งมองว่ากำแพงเมืองเก่ากำลังถูกบุกรุก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

กำแพงเมืองเก่าแพร่

เครดิตภาพ: ชมรมอนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นเมืองแพร่ และเครือข่ายลูกหลานเมืองแพร่

บวรเวท รุ่งรุจี อดีตอธิบดีกรมศิลปากรแสดงความคิดเห็นว่าแพร่เป็นเมืองโบราณอยู่แล้ว จึงควรถามจุดประสงค์ของการขุดว่าจะขุดเพื่อดูแลโครงสร้าง แล้วบูรณะกลับมาเหมือนเดิม คงสภาพไว้ให้เห็นความเป็นเมือง

โบราณ มีคูเมืองกำแพงเมืองเพื่อเก็บกักน้ำ ป้องกันข้าศึกศัตรู หรือจะขุดเพื่อปรับภูมิทัศน์ เปลี่ยนกำแพงเมืองเป็นสวนสาธารณะ เป็นทางเดินระดับ โคมไฟแต่คูเมืองกำแพงเมืองแพร่ยังสมบูรณ์ สวยมากในส่วนที่คงสภาพนั้น ไม่จำเป็นต้องขุดเลย ควรรักษาไว้ตามธรรมชาติ ไม่ควรทำอะไรที่นอกเหนือหรือแปลกปลอม

การออกเทศบัญญัติจะช่วยคุ้มครองได้แต่สิ่งที่คุ้มครองต้องเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเห็นคุณค่าและความสำคัญอย่างแท้จริง มิฉะนั้นเทศบาลอาจเสียฐานเสียง ความเห็นชอบของชุมชนจึงสำคัญและการขึ้นทะเบียนเมืองเก่าเป็นโบราณสถานแบบเดียวกับเกาะเมืองอยุธยาก็ได้ แต่จำนวนคนดูแลน่าจะไม่พอ เว้นแต่จะมีอาสาสมัครจากชุมชน โดยชุมชนตกลงกับกรมศิลปากรว่าเมื่อประกาศเมืองเก่าเป็นโบราณสถานแล้วชุมชนจะเป็นผู้ดูแล เพราะปัจจุบันนี้กรมศิลปากรดูแลได้เพียงคูเมืองกับกำแพงเมืองแพร่เนื่องจากเป็นโบราณสถานแต่ในเมืองถัดจากคูเมืองกำแพงเมืองเข้าไป กรมศิลปากรไม่มีอำนาจ

คูเมือง เมืองเก่าแพร่

เครดิตภาพ: ชมรมอนุรักษ์สถาปัตยกรรมท้องถิ่นเมืองแพร่ และเครือข่ายลูกหลานเมืองแพร่

พงษ์สวัสดิ์ เสริมว่าตามที่ตนเคยไปเก็บข้อมูลที่แพร่ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 กำแพงเมืองเก่าแพร่มีโครงสร้างชุมชนที่เข้มแข็งดีมาก มีชุมชนหัวข่วง ชุมชนวัดหลวง มีคุ้มวงศ์บุรี เวียงโกศัย ชุมชนน่าจะรวมกันช่วยกับราชการในการดูแลมรดกทางวัฒนธรรม สิ่งที่ได้คือ จำนวนครึ่งหนึ่งของประชาชนที่มีสิทธิ์เลือกตั้งในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง เขตเลือกตั้งใดเขตหนึ่ง สามารถร่วมกันลงชื่อเสนอให้มีกฎหมายคุ้มครองเมืองเก่าให้สภาเทศบาลพิจารณา หากสภาเทศบาลไม่เห็นชอบยังส่งให้ศาลปกครองตัดสินได้ การเสนอกฎหมายระดับพระราชบัญญัติก็ทำได้ เมื่อรวบรวมรายชื่อได้สองหมื่นชื่อ

ส่วนกรมศิลปากรนั้น การขยายขอบเขตความช่วยเหลือ น่าจะเริ่มด้วยการแก้ไข พ.ร.บ.โบราณสถานฯ ให้สามารถประกาศเวนคืนพื้นที่เมืองเก่าให้เป็นโบราณสถาน ของบประมาณเพิ่ม และมอบอำนาจให้ชุมชนร่วมดูแลโบราณสถานของกรมศิลปากรด้วย จึงจะสามารถช่วยดูแลเมืองเก่าทุกเมืองในประเทศไทยได้

การทุบทำลายอาคารศาลฎีกา

รศ. ชาดรี ประภิตนันทการ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาคารสำนักงานศาลฎีกา ตั้งอยู่บนถนนราชดำเนิน แขวงพระนคร กรุงเทพมหานคร ออกแบบโดยพระสาโรชรัตนนิมมานก์ (สาโรช สุขยางค์) สถาปนิกไทยแผนปัจจุบันผู้จบการศึกษาจากประเทศอังกฤษ อาคารศาลฎีกาหลังแรกสร้างเสร็จและทำพิธีเปิดเมื่อ พ.ศ. 2486 โดยแนวคิดการก่อสร้างกลุ่มอาคารศาลนั้นเป็นสถาปัตยกรรมแบบโมเดิร์น เนื่องจากการที่ประเทศไทยได้รับเอกราชทางการศาลคืนมาโดยสมบูรณ์ หลังจากที่เคยเสียเอกราชทางการศาลให้กับประเทศต่างๆ ภายใต้ “สิทธิสภาพนอกอาณาเขต” ในสนธิสัญญาเบาว์ริงในสมัยรัชกาลที่ 4

อาคารศาลฎีกา ก่อนถูกทุบทำลาย

เครดิตภาพ: หนังสือพิมพ์คมชัดลึก

พื้นที่ของอาคารสำนักงานศาลฎีกาก่อนที่จะถูกรื้อ มีหลายสำนักงานของหลายศาลรวมอยู่ด้วยกัน ศาลฎีกาเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่อยู่บริเวณตึกด้านที่ติดกับสนามหลวง ต่อมาสำนักงานศาลอื่นๆ ได้ย้ายออกไปเหลือพื้นที่ทั้งหมดให้เป็นสำนักงานของศาลฎีกา

ผลของการยื่นจดหมายของกรมศิลปากรควรจะช่วยยับยั้งการรื้ออาคารได้ เนื่องจากกรมศิลปากรรับรองความเป็นโบราณสถานแล้ว กรมศิลปากรจะดำเนินการขอเข้าไปสำรวจจริงวัดตามขั้นตอนเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาต่อไป เท่ากับประกาศว่าห้ามรื้อ หรือจะทำอะไรก็ต้องขออนุญาตกรมฯ จดหมายของกรมศิลปากรช่วยให้โครงการชะลออยู่ไม่นานนัก กรมฯ พยายามขออนุญาตเข้าไปสำรวจอาคารหลายครั้ง แต่ถูกขัดขวางโดยเจ้าหน้าที่ของศาล จนไม่สามารถปฏิบัติงานได้ ศาลฎีกามีการเจรจากับกรมศิลปากรไม่กี่ครั้ง และศาลเริ่มรื้ออาคารฝั่งที่ติดกับคลองคูเมืองเดิมเมื่อปี 2555 โดยอ้างว่าได้เจรจากับกรมฯ แล้วในการประชุมครั้งล่าสุด กรมฯ ยอมให้อาคารหลังที่หนึ่งเก็บไว้เพียงหลังเดียว ส่วนหมายเลขสองรื้อได้ กรมศิลปากรยืนยันว่าไม่เคยพูดแบบนั้น จึงได้ดำเนินการฟ้องร้องศาลฎีกาว่าศาลกำลังละเมิด พ.ร.บ.โบราณสถานฯ

การทุบทำลายอาคารศาลฎีกา

เครดิตภาพ: หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์

ประเด็นสำคัญที่เป็นเหตุให้ศาลอ้างความชอบธรรมในการรื้อถอนอาคารได้แก่

1. ศาลฎีกาใช้บันทึกข้อความว่าเป็นหลักฐาน บันทึกข้อความดังกล่าวเป็นของเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งมีสถานะเท่ากับจดหมายที่ส่งกันในหน่วยงาน ไม่ควรเป็นที่ยอมรับในกระบวนการของศาล เจ้าหน้าที่ศาลยุติธรรมที่ได้รับมอบหมายจากประธานศาลฎีกา ณ เวลานั้น ให้ไปเจรจาท่องกับกรมศิลปากร ได้ทำบันทึกข้อความว่า “กราบเรียนประธานศาลฎีกา กระผมได้ใช้เวลาใน...วันนี้ จึงได้กราบเรียนสาระสำคัญของอาคารเก่าต่อประธานศาลฎีกาว่า ความเห็นของกรม เห็นว่าศาลฎีกาควรสร้างอาคารศาลฎีกาหลังใหม่โดยนำแบบของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเดิมริมคลอง ก็คืออาคารที่สอง และอาคารริมถนนราชดำเนิน ก็คืออาคารที่สาม โดยเหลือเอาไว้เฉพาะอาคารหลังที่หนึ่ง”

จดหมายของกรมศิลปากรมีอยู่ว่า “ตามหนังสือที่อ้างสำนักงานประธานศาลฎีกา กรมขอเรียนว่า การประชุมคณะกรรมการวิชาการเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานครั้งนั้นเป็นการเจรจาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกรมได้แนะนำที่เป็นประโยชน์ให้กับท่านนิกร....ไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว” ซึ่งไม่ได้ระบุว่าให้หรืออาคารใด เพียงแต่บอกว่าได้ประชุมร่วมกันแล้ว ได้แจ้งกับท่านนิกรเรียบร้อยแล้ว แต่ท่านนิกรบันทึกข้อความว่ากรมให้หรือได้แล้วหลังที่สอง การยอมรับเนื้อความในบันทึกข้อความ เปิดทางให้หน่วยงานอื่นอาจใช้บันทึกข้อความส่วนตัวในหน่วยราชการของตัวเองไปผูกมัดอ้างอิงกับหน่วยงานอื่นได้

2. เรื่องความสูงโครงการศาลฎีกาเป็นโครงการที่มีมายาวนานหลายสิบปี ในปี 2530 คณะรัฐมนตรี ได้อนุมัติให้อาคารศาลฎีกาที่จะสร้างใหม่สามารถสูงเกิน 16 เมตรได้ตามความจำเป็นเป็นกรณีพิเศษ แต่จะต้องไม่สูงเกินกว่ากลุ่มอาคารในพระราชวังที่มีค่าเฉลี่ยความสูงประมาณ 32 เมตร ข้อความนี้ผิดสองอย่าง

- 1) สูงเกิน 16 เมตร ผิดข้อบัญญัติท้องถิ่นควบคุมอาคาร ทุกอาคารในพื้นที่เกาะกรุงรัตนโกสินทร์อยู่ภายใต้กฎหมายนี้อย่างเคร่งครัดมาก แต่ศาลฎีกาขอสร้างสูงถึงสองเท่า คือ 32 เมตร ซึ่งเป็นความสูงเฉลี่ยของพระบรมมหาราชวัง
- 2) ข้อเท็จจริงเรื่องความสูงเฉลี่ยนี้ผิด การเฉลี่ยหมายความว่า ตรงกลางการบอกว่าโดยเฉลี่ยแล้ว 32 เมตร แปลว่าอาคารในพระบรมมหาราชวังมีความสูงเฉลี่ยเท่ากับ 32 เมตร แต่ตัวเลขนี้ไม่ใช่ความสูงเฉลี่ยของอาคารในพระบรมมหาราชวัง เพราะอาคารที่สูง 32 เมตรมีอยู่หลังเดียว คือพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ซึ่งสูงที่สุด ใหญ่ที่สุด ดังนั้นค่าเฉลี่ยความสูงอาคารในพระบรมมหาราชวังไม่ใช่ 32 เมตร

ภาพจำลองอาคารศาลฎีกาที่จะสร้างใหม่ เทียบกับพระบรมมหาราชวัง

เครดิตภาพ: เว็บไซต์นิวเซียมเพรส

เจ้าหน้าที่ของศาล สำนักงานศาลยุติธรรม ได้ไปออกรายการ ตอบโจทย์พิธีกรรมถึงเรื่องนี้จะเหมาะสมหรือไม่ที่จะสร้างอาคารยกเว้นจากข้อกฎหมาย เป็นกรณีพิเศษกรณีเดียวให้กับศาลฎีกา เจ้าหน้าที่ศาลท่านนั้นตอบว่า “อย่าไปคิดว่าข้อยกเว้นทางกฎหมายไม่ใช่กฎหมาย”

กรณีรื้ออาคารศาลฎีกา มีความสองมาตรฐานในการบังคับใช้กฎหมาย ในข้อถกเถียงของกรมศิลปากรที่ยื่นแก่ศาลยุติธรรม ความเห็นของศาลยุติธรรมเขียนไว้ว่า การที่อธิบดีกรมศิลปากรประกาศให้อาคารเป็นโบราณสถานเป็นเพียงขั้นตอนแรก อธิบดีฯ ไม่ใช่ผู้ชี้ขาดว่าอะไรคือโบราณสถานหรือไม่ใช่ เพราะหากที่ตรงนั้นมีเจ้าของ แล้วเจ้าของร้องค้านว่าไม่ยอมรับการประกาศเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากรเรื่องจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ศาลจะต้องเป็นผู้ตัดสิน ในกรณีเช่นนี้ ศาลคือผู้บอกว่าอะไรคือโบราณสถานและอะไรไม่ใช่ ไม่ใช่กรมศิลปากร นี่คือเจตหมายของศาลฎีกาว่าถึงอย่างไร สุดท้ายแล้วก็เป็นที่ของศาลที่จะพิจารณาว่าอะไรคือโบราณสถานและอะไรไม่ใช่

การก่อสร้างอาคารศาลฎีกาหลังใหม่

เครดิตภาพ: ณัฐนิช คงสวัสดิ์

กรณีศาลฎีกาสะทอนให้เห็นว่า

1. คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ชาติความรับผิดชอบ ในฐานะผู้ผลักดันเพื่อให้เกิดกฎหมายสูง 16 เมตร ในพื้นที่อนุรักษ์ เคร่งครัดกับทุกคนไม่เท่ากัน มีการละเว้นการบังคับใช้กฎหมาย
2. กรมศิลปากรและพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ ไร้ความหมาย เพราะศาลบอกว่าคนตัดสินสุดท้ายอะไรคือโบราณสถาน คือศาล ไม่ใช่กรมศิลปากร
3. เกิดเป็นเยี่ยงอย่างแก่คนทั่วไป ต่อไปหากพบโบราณสถานในพื้นที่ กรมศิลปากรบอกว่านี่เป็นโบราณสถาน ต้องหยุดหรือหยุดก่อสร้างกรมฯ จะเข้าไปสำรวจจริงวัดเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา ชาวบ้านก็อ้างได้ว่าไม่ต้องรอไม่ต้องหยุด เพราะศาลฎีกาไม่หยุด รื้อต่อชุดต่อได้ เท่ากับว่า กระบวนการบังคับใช้พระราชบัญญัติโบราณสถานไม่มีอยู่จริง

4. เมื่อเทียบเคียงกรณีศาลฎีกากับป้อมมหากาฬ กฎหมาย ถ้าใช้กับชาวบ้านแล้วเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ แต่ถ้าใช้กับหน่วยงานของรัฐด้วยกัน มักไม่ค่อยเกิดผล

พงษ์สวัสดิ์ชี้ให้มองเรื่องฐานะกฎหมายข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ออกตาม พ.ร.บ. กรุงเทพมหานคร เป็นกฎหมายท้องถิ่น แต่มติ ครม. ไม่ใช่กฎหมายผู้ใดทำผิดข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ผู้นั้นทำผิดกฎหมาย ศาลฎีกาก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามด้วยเช่นเดียวกัน มติ ครม. ไม่ใช่กฎหมาย เพราะฉะนั้นจึงไม่สามารถเอามาอ้างเป็นกฎหมายได้ การที่ศาลอ้างจาก บันที่กว่าทำได้ ความจริงไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย ต้องยึดข้อบัญญัติ กรุงเทพฯ ปี 2528 ไม่ให้สูงเกิน 16 เมตร เพราะฉะนั้นศาลฎีกาสั่งว่า สูงเกินไม่ได้

อาคารหมายเลขสองที่สร้างเมื่อปี 2484 ได้รับการรับรองโดยกรมศิลปากร แล้วว่าเป็นโบราณสถาน กฎหมายย่อมคุ้มครองทันที อำนาจต้องเป็นของอธิบดีกรมศิลปากร ถือว่าสูงสุดแล้ว ศาลไม่เกี่ยว เป็นการให้อำนาจฝ่ายปกครองในการจัดทำทะเบียนโบราณสถาน ศาลเกี่ยวคดีเดียวคือ มีข้อพิพาทระหว่างราษฎรเท่านั้น กรณีกรมศิลปากรกับศาลฎีกาไม่ใช่ประเด็นข้อพิพาท แต่เป็นอำนาจทางกฎหมายที่สภามอบให้อธิบดี อธิบดีมีอำนาจมากกว่าประธานศาลฎีกาในการออกทะเบียน

นอกจากนั้น ต้องตรวจสอบว่าศาลเคยโต้แย้งต่อกรมศิลปากรว่าสถานที่ใด ไม่ใช่โบราณสถานหรือไม่ ถ้าไม่เคยโต้แย้ง นับว่าไม่มีข้อพิพาท จะบอกว่า ต้องให้ศาลฎีกาตัดสินยอมไม่ได้ เพราะถือว่าศาลยอมรับในความเป็นโบราณสถานแล้ว เมื่อเป็นแล้ว ผู้ใดรื้อถอน ทำการเปลี่ยนแปลงโดยไม่ขออนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรต้องจำคุกเจ็ดปี แต่ว่าถ้าเป็นโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนต้องจำคุกสิบปี ศาลเองต้องปฏิบัติตามกฎหมายนี้

ศาลต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครด้วย ศาลไม่ได้รับยกเว้น เพราะฉะนั้นสองข้อนี้จะสร้างคำถามว่า ประชาชนทราบแล้วว่าศาลทำผิด

ภาคที่ 3

“ สังคมไทยขาดการให้ความรู้
หรือให้ความรู้แต่ไม่แน่น
และขาดอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญคือ
ขาดการชวนขยายหาความรู้ ”

อุษภี สุวรรณขจร

“ เมื่อทำงานกับชาวบ้าน
ไม่ควรเริ่มต้นที่ตัวหนังสือ
ข้อบัญญัติท้องถิ่น พังเมือง
ชาวบ้านไม่สนใจ
แต่สิ่งที่ต้องทำคือ ยกประเด็น
มรดกวัฒนธรรม นำคุณค่า
ที่มองไม่เห็นมาให้สัมผัสได้ ”

ภาณี สวัสดิ์รักษ์

กฎหมายผังเมือง กับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

การวางผังเมือง คือการออกแบบการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน เพื่อ
สวัสดิภาพของสังคม เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจสังคม และสภาพแวดล้อม
เพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่ และวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทาง
ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ

ผังเมืองจึงเป็นเครื่องมือสำคัญอันหนึ่ง ที่เราจะใช้รักษาพื้นที่ทาง
วัฒนธรรมเอาไว้ได้ ปัจจุบัน มีชุมชนจำนวนมาก ได้รับผลกระทบทั้งทางตรง
และทางอ้อม จากการวางผังเมืองที่ไม่ได้คำนึงถึงเจตจำนงของการผังเมือง
ข้างต้น จนทรัพยากรทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ ถูกกัดเซาะ บั่นทอน
ร่อยหรอลงไปทุกที สังคมจึงต้องการพลเมืองที่เอาใจใส่ ที่จะมีส่วนร่วม
กับภาครัฐ ในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพย์สิน ให้เป็นไป
อย่างเหมาะสม เป็นมิตรกับคน เป็นมิตรกับมรดกทางวัฒนธรรม
และทรัพยากรธรรมชาติ มากกว่าที่เป็นอยู่

กรณีศึกษา

1. ชุมชนวัดเกต

พลังของการมีส่วนร่วม ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผังเมือง (หน้า 53)

2. เครือข่ายรักษ์คู้บางกระเจ้า

เผ้าระวังการเปลี่ยนแปลงของผังเมืองที่อาจนำความเสียหายมาสู่ทรัพยากรในเกาะบางกระเจ้า (หน้า 58)

3. ชุมชนท่าศาลา

ชาวประมงท้องถิ่นที่ลงมือทำบ้านทึกแบบชาวบ้าน จนสามารถเสนอองค์รปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกำหนดผังเมืองของตัวเอง (หน้า 60)

4. กลุ่มรักษ์บางปะทุน

ผังเมืองบังคับให้ชุมชนต้องเปลี่ยนแปลง พวกเขาช่วยกันปลูกจิตสำนึกคนในชุมชนให้ตระหนักในคุณค่าแห่งวิถีเดิม และร่วมกันรักษามรดกชุมชนริมคลอง (หน้า 63)

ชุมชนวัดเกต

ดร. ฤทธิ สุวรรณขจร

ผู้แทนกลุ่มรักษามรดกวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

ชุมชนวัดเกตเป็นย่านค้าขายของชาวจีนและชาวฝรั่งฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง อยู่ในอำเภอเมืองฯ จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มอนุรักษ์ชุมชนวัดเกตทำงานมานาน 8-9 ปีแล้ว

ผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ที่ประกาศใหม่ล่าสุดเมื่อปี 2547 แล้วยืดอายุไปถึง 2549 มีประชากรในในปี 2550 เดือนกุมภาพันธ์ มีคนไปร่วมทำประชาพิจารณ์เพียง 18 คน แต่ทำให้ทราบว่าข้อมูลผังเมืองไม่ถูกต้อง ข้อมูลความหนาแน่นของประชากรในทะเบียนคือ 7.14 คนต่อไร่ แต่ผังเมืองบอกว่าร้อยละคนต่อไร่ ดังนั้นวัดเกตจึงถูกทำให้เป็นชุมชนที่มีสีแดงที่ในผังเมืองหมายถึงชุมชนหนาแน่นและเป็นพาณิชย์ แปลว่าสร้างอาคารได้สูงไม่จำกัด ซึ่งอาคารสูง หมายความว่า สูงกว่า 23 เมตร

ชุมชนวัดเกตเป็นชุมชนอนุรักษ์มาตั้งแต่ปี 2544 ชาวบ้านวัดเกตช่วยกันอย่างเข้มแข็ง ได้พยายามอนุรักษ์บ้านเก่าซึ่งสวยงามมาก เนื่องจากผังเมืองฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3 จะมีการขยายถนนในตัวเมืองเชียงใหม่ 36 สาย สิ่งที่ชุมชนวัดเกตทำคือเริ่มต้นรื้อ ปลุกคนเชียงใหม่ บอกว่าบ้านของเขากำลังจะถูกทำให้เป็นนรก เพราะการขยายถนนคือการเอารถเข้ามาในเมือง เมืองของเราเป็นเมืองเก่า ผังเมืองก็เป็นเมืองเก่า สมควรจะอนุรักษ์ไว้ การสร้างอาคารใหม่ ควรสร้างให้กลมกลืน และหากจะสร้างถนนใหญ่ ต้องสร้างข้างนอกเป็นถนนเลียบเมือง แล้วมีระบบขนส่งมวลชนที่ดีให้คนสามารถเดินทางเข้าไปในเมืองได้ กลุ่มไม่ปฏิเสธรถใต้ดิน แต่ไม่ยอมให้มีรถลอยฟ้า เนื่องจากจะบังทัศนียภาพ เพื่อให้มีบ้านเมืองที่มีเสน่ห์อย่างเดิม คือเป็นเมืองเก่าที่คนสามารถเดินได้

กลุ่มอนุรักษ์ชุมชนวัดเกตระดมชุมชนย่านต่างๆ ได้ 7-8 ย่าน แล้วรวมคนเชียงใหม่ที่รักเมืองเชียงใหม่มาร่วมรณรงค์ ออกแผนพับให้ช่วยกันต่อต้าน

การขยายถนน ช่วยกันกำหนดพื้นที่เป็นสีแดง สีส้ม หรือสีเขียวตามที่ชาวบ้าน
อยากได้ แทนผังเมืองหรือโยธาธิการที่ไม่ได้ไปอยู่ แต่ออกแบบแล้วทิ้งภาระ
ไว้ให้ผู้อยู่

ชาวเชียงใหม่ ตื่น ตื่น ตื่น

มีโครงการขยายถนน ท่านรู้หรือไม่ว่า

- ที่ดินของท่านจะหายไป เพราะถูกเวนคืนไปขยายถนน
- บ้านท่านจะไม่มีที่อยู่ ยิ่งได้เงินก็ไม่คุ้มค่า !!!
- รถยนต์จะพังควั่นพิษมาทำให้เราเจ็บป่วย
- สุขภาพจิตเราจะเสีย เพราะเสียงดัง
- จะมีอุบัติเหตุมากขึ้น
- ยิ่งขยายถนน รถยิ่งติด กรุงเทพฯ พิสูจน์แล้ว ขยายถนนกว้าง แก้ปัญหาจราจรไม่ได้

เจ้าของที่ดินหรือผู้เช่า ต้องยื่นคำร้องคัดค้านด้วยตนเองเท่านั้น
ไม่มีใครทำแทนท่านได้

สิ่งที่ต้องทำ

4. ยื่นคำร้องภายใน **วันที่ 18 พฤศจิกายน 2551**
5. เอกสารที่ต้องใช้
 - 5.1 สำเนาทะเบียนบ้าน
 - 5.2 สำเนาบัตรประชาชน
 - 5.3 สำเนาโฉนดที่ดิน
6. บอกเพื่อนๆ กันไปให้ทุกคนได้รับรู้

ขอทราบรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ มูลนิธิสถาบันพัฒนาเมือง(เชียงใหม่)
ชั้น 2 หอสมุดกลางเชียงใหม่ เลขที่ 1 ถ.ท่าแพ ต.ช้างคลาน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100
โทรศัพท์โทรสาร 053-274-817 web@imf.or.th ซึ่งเป็นศูนย์บริการประชาชนเพื่อ
อำนวยความสะดวกในการยื่นคำร้องคัดค้าน

กลุ่มรักษบ้านรักษเมืองเชียงใหม่ ผลัดไปปลิวเพื่อปลูกให้ประชาชนตื่นตัว
รับรู้เกี่ยวกับโครงการขยายถนนในตัวเมืองเชียงใหม่
เครดิตภาพ: กลุ่มรักษบ้านรักษเมืองเชียงใหม่

นอกจากทำแผ่นพับแจก ยังมีการเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ กลุ่มชุมชนต่างช่วยกัน มีศักดิ์เสมอกัน มีหัวหน้าที่เป็นหัวหน้าชาวบ้าน เช่น วัดเกต นิมมานเหมินท์ เจริญประเทศ กาดหลวง สีปิงเมือง แต่ละชุมชนแบ่งกันเอาแผ่นพับไปแจกตามถนนที่ตัวเองรับผิดชอบ เพื่อกระตุ้นคนให้รับรู้ปัญหา กระตุ้นให้ไปร้องคัดค้าน สำนักงานสิทธิมนุษยชนช่วยจัดเวทีเสวนาระหว่างโยธาธิการ จังหวัด เทศบาล และกลุ่มประชาชน ในช่วงเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งถูกเชิญให้แสดงวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเชียงใหม่ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนต้องการ

ผังเมืองยอมปรับปรุงข้อมูลประชากรที่ผิดพลาด จากผังสีแดงเป็นเหลือง ทแยงขาว คือเป็นที่อนุรักษ์ แต่ยืนยันเรื่องขยายถนน ชุมชนจึงรณรงค์ต่อการจัดเวทีเสวนาที่โบสถ์คริสต์จักรใกล้วัดเกต ถามว่า ผังเมืองเชียงใหม่ เบิกใจหรือยัง คือพอใจหรือยัง ซึ่งมีคนมาร่วมล้นหลาม สื่อมวลชนช่วยได้มาก โดยเฉพาะไทยพีบีเอส ความช่วยเหลือยังมาจากสื่อมวลชนแขนงอื่น รวมถึงสยามสมาคมฯ

การประชุมร่วมกับโยธาธิการจังหวัดและโยธาธิการเทศบาลเกิดขึ้นหลายครั้ง ชุมชนได้ยื่นหนังสือ ติดแผ่นผ้าขึ้นบอกว่าเราไม่ต้องการขยายถนน เราไม่ต้องการตึกสูง เป็นผลให้มีการยกเลิกขยายถนน 27 สาย ถนนนิมมานเหมินท์ถูกจำกัดความสูงของตึกเป็น 12 เมตร จากเดิมที่กำหนดเป็นสีแดงคือไม่เกิน 23 เมตร นับว่าได้รับผลสำเร็จพอสมควร

ปัจจัยแห่งความสำเร็จคือ

1. ชาวบ้านรู้ว่าตัวเองต้องการอะไร

2. กลุ่มชาวบ้านเข้มแข็ง กลุ่มรักษบ้านรักษเมืองเชียงใหม่เองเป็นเพียงตัวรวมกลุ่มทั้งหลายซึ่งเข้มแข็งอยู่แล้ว ให้มารวมกันเฉพาะกิจ คือเรื่องของผังเมืองรวมที่ประกาศใช้เมื่อปี 2556

3. การรู้กฎหมายอย่างชัดเจน ต้องรู้กฎหมายว่า หมวด 3 คือสิทธิและเสรีภาพ ชุมชนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะจัดการหน่วยงานของรัฐที่ทำงานไม่ตัวอย่างไรบ้าง มีสิทธิอย่างอื่นอีกไหม ต้องรู้ว่าถ้าถูกหน่วยงานของรัฐละเมิดจะทำอะไรหน่วยงานของรัฐได้บ้าง ฟ้องรัฐด้วยมาตราอะไรได้บ้าง และต้องรู้หน้าที่

ประชาชนชาวเชียงใหม่คัดค้านโครงการขยายถนนในตัวเมืองเชียงใหม่
เมื่อปี 2551

เครดิตภาพ: กลุ่มรักษ์บ้านรักเมืองเชียงใหม่

สิ่งที่กลุ่มอนุรักษ์กังวลคือความยั่งยืน หมายความว่า แม้จะได้อย่างที่
ต้องการแล้ว ผังเมืองชุดต่อไปจะมีปัญหาหรือไม่ ฝ่ายเทศบาลมักบอกว่า
ไม่อนุวัติไม่ได้ เพราะเขาจะฟ้อง เป็นความขัดแย้งระหว่างคนที่อยู่ดั้งเดิม
กับคนที่ย้ายเข้ามาทำงาน บวกคนที่ย้ายเข้ามาทำธุรกิจ ซึ่งไม่ยากให้มี
การควบคุมในบางที่ เป็นเหตุให้ขาดความกลมกลืนกันระหว่างคนที่อยู่
ในจังหวัดเชียงใหม่ หลายกลุ่มอยากให้เชียงใหม่มีเสน่ห์เหมือนเดิม แต่ไม่
ปฏิเสธการพัฒนา เพียงต้องการให้พัฒนาตามเทศบัญญัติซึ่งออกตาม
แนวทางของชุมชน

มีคนทีกลัว ไม่กล้าใช้อีกกฎหมายในการเรียกร้องสิทธิของตนเอง กลุ่มไม่ได้แสดงให้เห็นว่า หากใช้กฎหมายถูกต้องย่อมเรียกร้องได้ เพราะรัฐก็ฟังเสียงชุมชน เนื่องจากรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

นอกจากนั้น กลุ่มอนุรักษ์เองก็เริ่มอ่อนแรง แต่ยังรวมกลุ่มกันอยู่เป็นการเฉพาะกิจ เพื่อพยายามออกเทศบัญญัติ ซึ่งยังไม่มีเสียงมากพอ แต่อยากให้คนทั่วไปเห็นด้วยว่าความเจริญไม่ต้องเป็นถนนกว้าง ตึกสูง หรือศูนย์การค้า และเชื่อว่าคนมาเชียงใหม่เพราะอยากดูบ้านเมืองดั้งเดิม ซึ่งชุมชนวัดเกตทำได้ดีมาก ได้พยายามอนุรักษ์และบอกประวัติบ้านตลอดถนนเจริญประเทศ เรียกว่าป้ายบ้านพูดได้

สังคมไทยขาดการให้ความรู้ หรือให้ความรู้แต่ไม่แน่น และขาดอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญคือขาดการชวนหาความรู้ ทำอย่างไรจึงจะกระตุ้นเยาวชนให้มีความอยากรู้ ไม่ใช่เรียกร้องรัฐธรรมนูญ แต่น้อยคนจะรู้ว่าหน้าที่และสิทธิของตนอยู่ในหมวดไหน มาตราอะไร ระบบการศึกษาไทยต้องอบรมเยาวชนให้รู้จักสิทธิของตน และของคนอื่น และรู้จักหน้าที่ ส่วนรัฐที่ทำงานให้ประชาชน ใช้ภาษาประชาชน ก็ต้องทำงานให้ดี จึงจะยั่งยืน

เครือข่ายรักษาคู่บางกระเจ้า

สุกิจ พลับจำง

ผู้แทนเครือข่ายรักษาคู่บางกระเจ้า

คู่บางกระเจ้ามีพื้นที่ 11,819 ไร่ สันฐานคล้ายกระเพาะหมู ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่สีเขียวเมื่อปี 2520 กฎหมายผังเมืองและการควบคุมด้วยกระบวนการทางกฎหมายควบคุมทำให้รักษาพื้นที่สีเขียวเอาไว้ได้ถึงปัจจุบัน

พื้นที่สีเขียวของคู่บางกระเจ้า โอบล้อมด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา ถ่ายเมื่อปี 2559

เครดิตภาพ: Ponpontour Greenzone จักรยานธรรมชาติ... แต่พาไปทุกที่

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2557 มีการประกาศผังเมืองใหม่ ทำให้ชุมชนในคู่บางกระเจ้าเกิดการตื่นตัว เพราะรู้ลึกกว่าการประกาศเกิดขึ้นโดยชุมชน ในคู่บางกระเจ้าไม่ทราบมาก่อน สำนักโยธาธิการและผังเมืองแจ้งว่าปิดประกาศแล้ว แต่การทำประชาพิจารณ์ไม่เคยทำในคู่บางกระเจ้าเลย ชุมชนจึงต่อต้านโดยประกาศตัวว่าไม่ยอมรับผังเมืองใหม่ ศรีสุวรรณ จรรยา ได้ยื่นเรื่องฟ้องศาล ปัจจุบันผังเมืองใหม่ที่ประกาศเดือนกุมภาพันธ์ 2557 ยังอยู่ในศาล

ชุมชนอยากให้คังบางกระเจ้าถูกประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม มีการประสานงานกับสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องผ่านคณะรัฐมนตรีแล้ว และถูกส่งต่อไปกฤษฎีกา หลังจากนั้น จึงจะส่งกลับมาที่คณะรัฐมนตรีอีกครั้ง

มีความกังวลว่าเมื่อประกาศคังบางกระเจ้าเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมแล้ว การบังคับใช้กฎหมายจะเป็นอย่างไร พื้นที่สีเขียวจะถูกทำลายอีกหรือไม่ ใครเป็นผู้รับผิดชอบเมื่อมีการละเมิด ภาคประชาสังคมมองว่า อบต. ทั้ง 6 แห่งของคังบางกระเจ้าเป็นผู้ร่วมกันทำลายปอดของกรุงเทพฯ

คังบางกระเจ้าเป็นปอดของกรุงเทพฯ เพราะว่่านพื้นที่ดังกล่าวมีลมทะเล พัดออกซิเจนกลุ่มใหญ่เข้ากรุงเทพฯ ปีละเก้าเดือน เท่ากับแต่ละวันมีออกซิเจน หกล้านตันพัดเข้าสู่กรุงเทพฯ ถึงกลางคืน เมื่อลมบกพัดออกทะเล ต้นไม้ ในคังบางกระเจ้ายังดูดซับออกซิเจนปริมาณมหาศาลเอาไว้ คราวที่ไฟไหม้ บ่อขยะแพรกษา มูลนิธิโลกลีเขียวตรวจวัดได้ว่าสารพิษจำนวนมาก ถูกคังบางกระเจ้าดูดซับไว้ ก่อนที่จะเข้ากรุงเทพฯ

จากวิกฤติผังเมืองปี 2557 ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มอนุรักษ์ ของทั้ง 6 ตำบล และกลุ่มย่อยอื่นๆ กลายเป็นกลุ่มรักคังบางกระเจ้า ซึ่งนับเป็นจุดที่ชุมชนเริ่มตระหนักในสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง

ชุมชนท่าศาลา

การนี้ สวัสดิ์ดิรักษ์

นักวิชาการอิสระด้านผังเมือง

ในการทำงานกับชาวบ้านเพื่อคุ้มครองพื้นที่ เช่น เมื่อหมู่บ้านอาจต้องกลายเป็นเหมืองทอง เป็นโรงไฟฟ้าถ่านหิน ชาวบ้านจะรู้ได้อย่างไร พื้นที่อาจไม่มีความสวยงาม สิ่งที่ต้องทำคือให้ยกประเด็นมรดกวัฒนธรรม นำคุณค่าที่มองไม่เห็นมาให้สัมผัสได้

เมื่อทำงานกับชาวบ้าน ไม่ควรเริ่มที่ตัวหนังสือ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ผังเมือง ชาวบ้านจะไม่สนใจ กรณีตัวอย่างคือการทำงานกับชาวบ้านในพื้นที่อำเภอท่าศาลา จะนะ เทพา ทำอย่างไรจะให้ชาวประมงนุ่สร้างที่ลงเรือแต่เช้า เขียนหนังสือก็ไม่ค่อยได้ ลูกขึ้นมาปกป้องพื้นที่ของเขาเอง ผู้ประสานงานไม่ใช่คนปกป้อง แต่เวลาไปบอกชาวบ้านว่าพื้นที่ของเขามีคุณค่า ให้ข้อมูล อีเอชไอเอ (EHIA) อีไอเอ (EIA) ชาวบ้านจะไม่เข้าใจ และไม่ให้ความร่วมมือ

จึงต้องเริ่มด้วยการนัดพบกันด้วยความเข้าใจวัฒนธรรมของเขา คือไปคุยกันตอนเย็น เมื่อละหมาดเสร็จ กริดยางเสร็จ ที่ร้านน้ำชา ถามไล่ไปว่า ปลาที่จับได้ไปไหนบ้าง จากปลาหนึ่งตัว ก้างหนึ่งตัว ไปโรงแกะ ไปโรงแช่ส่งไปที่ไหน การสนทนาจะถูกบันทึกเป็นเรื่องราว เป็นไลฟ์แมป (life map) รอบแรกเป็นการสนทนาที่ไม่มีผลลัพธ์ แต่ได้ความสนิทสนมเชื่อถือ

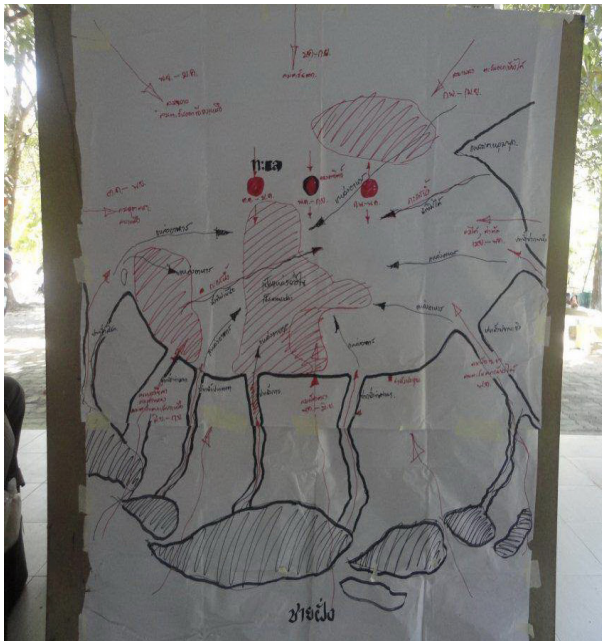
รอบที่สองผู้ประสานงานมีโน้ตเทเกอร์ (note taker) ช่วยเขียน กับคนทำอินโฟกราฟิก (infographic) ง่ายๆ นำเรื่องที่สนทนาไว้ไปทำเป็นรูปแบบนำเสนอ เมื่อกลับไปหาชาวบ้านจึงแสดงได้ว่า ครึ่งที่แล้วได้คุยกันเรื่องอะไรบ้าง ทำให้ชาวบ้านเริ่มสนใจมากขึ้น และเล่าข้อมูลเพิ่มขึ้นอีกมาก ซึ่งต้องได้รับการบันทึกทั้งหมด

ชาวตำบลลาวาสรุปพื้นที่และทรัพยากรในท้องถิ่นตามความเข้าใจของตน เพื่อออกแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและระบุข้อห้ามในข้อกำหนดผังเมือง
เครดิตภาพ: ภาวณี สวัสดิ์วิทย์

พอรอบที่สาม ชาวบ้านมีสิ่งที่บันทึกเองมาให้ดู เกิดความต้องการ ความคุ้มครองแก่พื้นที่ของตน มีเรื่องจากเด็ก จากพ่อแม่ จึงต้องใช้คนที่ สามารถเรียบเรียงคำบอกเล่าเป็นเรื่องราว พอเป็นเรื่องราวแล้วจึงเป็น ขั้นตอนต่อไป คือพิจารณาทีละจุด เช่น พื้นที่ใด ควรจะมีไม่มีอะไร นี่คือข้อให้ หรือข้อห้ามในข้อกำหนดผังเมือง มีการบอกจุดเรื่องขึ้น จุดที่เป็นเรือประมง จุดที่ต้องกันพื้นที่ไว้ ป้าชายเลนมีพืชแบบนี้ ฯลฯ สิ่งที่ได้เบื้องต้นคือ บัฟเฟอร์โซน (buffer zone)

มีการทำกราฟิกจากความคิดของชาวบ้าน ฝ่ายชาวบ้านก็ทำเช่นกัน เมื่อเทียบกัน มือทำกราฟิกจากกรุงเทพฯ บอกว่าของชาวบ้านสวยกว่า จึงช่วยทำ กราฟิกของชาวบ้านเป็นไฟล์ซึ่งลูกหลานชาวประมงที่เรียนหนังสือนำไปใช้ได้

อินทราพิทที่ชาวท่าศาลาช่วยกันวาด

เครดิตภาพ: ภรณ์ สวัสดิ์รักษ์

ด้วยข้อมูลที่ขึ้นรูปมาจากชาวบ้าน จึงเห็นสิ่งที่ควรมีไม่ควรมี การใช้ประโยชน์ประเภทใดที่ไม่ควรมี เช่น อุทยานธรรมชาติแบบไหนที่รับได้ หรือรับไม่ได้ เหตุผลอะไร ทั้งหมดมาจากปากคำของชาวบ้าน ด้วยข้อมูลที่ชาวบ้านเขียนขึ้นเอง แล้วทำเป็นเอกสาร

ชาวท่าศาลานำเรื่องดังกล่าวไปคุยกับนายกเทศมนตรี ได้ออกเป็นข้อบัญญัติ กำหนดอาณาเขตจากผังที่ห้ามเรือคราดหอย และกำหนดเขตบนฝั่งว่า เข้ามาก็เมตรห้ามกิจกรรมแบบใด มีการยื่นข้อเสนอที่ผังเมือง ขอแก้ไขข้อกำหนดในพื้นที่ที่เชื่อว่าห้ามมีที่เก็บสารเคมีอันตราย ด้วยเอกสารตารางประกอบจำนวนมาก พร้อมด้วยแผนที่ จนผังเมืองต้องชะลอการแก้ผังเมือง เพราะข้อมูลจากชาวบ้าน

กลุ่มรักษ้างบางประทุน

นาวัน มีบรรจง

ผู้แทนกลุ่มรักษ้างบางประทุน

คลองบางประทุนเป็นลำคลองสายเล็กในย่านบางขุนเทียน เขตจอมทอง เชื่อมต่อระหว่างคลองภาษีเจริญและคลองสนามไชยยาว 4 กิโลเมตร ประกอบด้วยคนสองฝั่งคลองคือซอยเอกชัย 14, 16

ชาวคลองบางประทุนเดิมเป็นชาวนา มีวัดในชุมชน 2 วัด คือวัดบางประทุนใน (วัดแก้วไพฑูรย์) และวัดบางประทุนนอก ในย่านบางขุนเทียน คลองบางประทุนมีชื่อเสียงทางช่างของควาและช่างของหวานจนได้ชื่อว่า “ขนมตระกูลทอง ต้องคลองบางประทุน” มีแพทย์พื้นบ้านหลายครอบครัว เช่น หมอสาย หมอสนธิ ปู่เฮง มีทั้งศิลปินแห่งชาติและราชบัณฑิตด้านดนตรี ช่างหัตถกรรมและศิลปกรรม เช่น บุญยงค์-บุญยงค์ เกตุคง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) และสมใจ นิ่มเล็ก ราชบัณฑิตด้านสถาปัตยกรรมไทย และกลุ่มช่างแทงหยวก บ้านกลองยาว บ้านทำงานจักสาน งานฝีมือสำคัญคือการเย็บอบ คลองบางประทุนเป็นแหล่งผลิตงอบที่สำคัญในฝั่งธนบุรี พืชหลักที่ชาวบ้านปลูก ได้แก่ กลั้ว ลั่นจี่ ส้ม มะพร้าว ละมุด ส้มโอ เป็นต้น โดยมีแหล่งค้าส่งเป็นตลาดน้ำวัดไทร

สังคมชาวนาริมคลองที่แปรเปลี่ยน จากการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในฝั่งเมืองรวม

เครดิตภาพ: กลุ่มรักษ้างบางประทุน

อุทกภัยปี 2554 ทำให้ปัญหาในชุมชนปรากฏชัด ปัญหาหลักคือวิถีชีวิตชาวสวนที่ไม่มีการถ่ายทอดอาชีพสู่รุ่นลูก เมื่อรุ่นลูกทำสวนไม่เป็นจึงขายถิ่นที่อยู่ทิ้ง มีคนถิ่นอื่นเข้ามาในพื้นที่ ในรูปแบบของบ้านเช่า รวมถึงโครงการบ้านจัดสรรที่สร้างในพื้นที่ ผังเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลง มีโครงการของรัฐในการตัดถนน เป็นการตัดขาดความสัมพันธ์ของคนริมคลองเป็นส่วน ๆ จากสองฝั่งคลอง กลายเป็นสองฝั่งถนน เริ่มต้นตั้งแต่การตัดถนนเอกชัย มาถนนกัลปพฤกษ์

ปัญหาเหล่านี้ทำให้ลูกหลานชุมชนที่ใช้โลกโซเซียลเป็นสื่อกลางนัดพบคุยกันถึงปัญหาและปรึกษากันว่าจะทำอะไรได้บ้างเพื่อชะลอความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ จึงเกิดการรวมกลุ่มในชื่อ “กลุ่มรักษาร้างประทุน” ทำงานรักษาพื้นที่ 2 ทางคือ สร้างจิตสำนึกภายใน และบอกกล่าวคุณค่าให้คนภายนอกรับรู้

กิจกรรมของกลุ่มรักษาร้างประทุน

เครดิตภาพ: กลุ่มรักษาร้างประทุน

การสร้างจิตสำนึกภายในชุมชน

ใช้สื่อสังคม (social media) ปลุกจิตสำนึกในการหวงแหนพื้นที่ โดยมี เฟซบุ๊กเพจชื่อว่า “คลองบางประทุน” เป็นสื่อกลางในการสื่อสารบอกเล่า เรื่องราวในอดีต และเรื่องราวปัจจุบัน รวมถึงปัญหาสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคต มีการจัดนิทรรศการหลายครั้ง เช่น นิทรรศการ “บางประทุน สายน้ำและความร่มเย็น” เป็นนิทรรศการครั้งแรกที่บอกเล่าภาพรวม ของชาวบางประทุน นิทรรศการ “ภาพเก่าเล่าเรื่องบางประทุน” เพื่อรวบรวม ภาพเก่าและข้อมูลในอดีต และนิทรรศการ “เปิดประทุน “ Living with water” อยู่กับน้ำ จัดร่วมกันระหว่าง สมาคมสถาปนิกสยาม และสถาบันอาศรมศิลป์ และจัดดนตรีริมสายน้ำและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ เพื่อกระตุ้น ให้คนกลับมาใช้ชีวิตและวิถีริมน้ำเช่นเดิม

โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่มรักษางบางประทุน
เครดิตภาพ: กลุ่มรักษางบางประทุน

นอกจากนิทรรศการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกแล้ว ยังมีโครงการอื่นๆ ที่ให้ผลเป็นรูปธรรม เช่น กิจกรรมอนุรักษ์พื้นฟูลำคลอง และพื้นที่ 2 ผังคลองทุกปี เป็นกิจกรรมเชิงรุกโดยาย ให้ผู้คนสองฝั่งคลองที่เป็นเด็กรุ่นใหม่ได้รู้จักรักและสามัคคี ทดแทนกิจกรรมในอดีตที่เคยร่วมกันทำมา กิจกรรมศึกษาพื้นที่และทำแผนที่เชิงนิเวศน์และแผนที่วัฒนธรรม รวมถึงแผนป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ในอนาคต กิจกรรมบันทึกประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาคลองบางประทุน และจัดการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยปราชญ์ชาวบ้าน ก่อสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้เป็นพื้นที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่คนในชุมชนเพื่อธำรงภูมิปัญญาชาวบางประทุน และให้ผู้คนเห็นคุณค่าของพื้นที่และพื้นฟูความรู้เกษตรพื้นบ้าน และการแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพร นำร่องโดยใช้ภูมิปัญญาแพทย์แผนโบราณของบางประทุนในชื่อแบรนด์ “เป็นทุน” เพื่อ “ทำให้พื้นที่มีคุณค่ามากกว่ามูลค่า”

ยึดโยงเครือข่าย

เราต้องทำความรู้จักภาคีเครือข่ายคนทำงานที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อนำทักษะความรู้และความสามารถมาใช้ เช่น มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ หนังสือศิลปวัฒนธรรม สมาคมสถาปนิกสยาม มีการประสานงานกับหลายคลองและหลายลุ่มน้ำ เช่น ลุ่มน้ำแม่กลอง บางปะกง เป้าหมายสำคัญคือยกระดับคลองบางประทุนให้เป็น “พื้นที่วัฒนธรรม” ในการต่อสู้กับผังเมือง และหวังจะให้เป็นพื้นที่พิเศษในการรักษาไว้เป็นมรดกชาวสวนในกรุงเทพฯ

ปัญหา อุปสรรค และความกังวล

มีทั้งปัญหากลางนอกและภายใน ปัญหาจากภายนอก คือปัญหาผังเมืองที่ไม่เอื้อต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม มีการปรับผังที่เอื้อต่อนายทุนในการกว้านซื้อที่ดินและการทำงานกับหน่วยงานราชการ ซึ่งไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ปัญหากลางนอก คือ คนในพื้นที่บางส่วนที่มองผลประโยชน์เป็นหลัก มีนายหน้าค้าที่ดิน

เป็นคณในท้องที่ และมีฐำนคณนของนักการเมืองท้องถื่นที่หวังคณนเสี่ยงอยู่ยักให้แต่ละหน่วยงำนที่รับผิตชอบปฏิบัติหน้าที้อย่างเคร่งครัด ดูแลเรื่องการทิ้งขยะลงคูคลอง เรื่องการรูกล่ำที่สาธารณะ การปล่อยสารพิษลงสู่แหล่งน้ำ และผังเมืองที่ควรออกแบบให้เข้ากับวิถีชีวิตของคณพื้นที่ดั่งเดิม

ภาคที่ 4

“ สำหรับชุมชนพ่อค้าอย่างเลื่อนฤทธิ์
เราไม่ได้พูดประเด็นการต่อสู้
เรื่องสิทธิชุมชนเลย แต่เราคิดว่า
ชุมชนน่าจะมีโอกาสร่วมจัดการพื้นที่ ”

ศุเรนทร์ ฐปนาภกุล

“ ชุมชนนางเลิ้งเราค่อนข้างเข้มแข็ง
เข้าใจในกลไกของภาครัฐ แล้วก็ต้อง
เปลี่ยนแปลงไปตามนโยบาย
ของภาครัฐ การทำงานสมัยนี้
ชุมชนต้องเปลี่ยนวิธีการทำงาน
ถ้าชุมชนไม่เปลี่ยนวิธีการทำงานก็จบ ”

นวรัตน์ แว่วพลอยงาม

เรื่องเล่าจากชุมชนและผู้นำท้องถิ่น

การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชุมชน เป็นเรื่องที่ต้องร่วมแรงร่วมใจกันทุกฝ่าย บุคคลไม่ว่าจะอยู่ในสถานะไหนของสังคมก็สามารถสร้างสรรค์บางอย่าง ที่ช่วยต่อลมหายใจของประวัติศาสตร์และมรดกวัฒนธรรมชุมชนได้ การศึกษาในภาคนี้เล่าถึงความพยายามของคนหนึ่งคน หรือกลุ่มบุคคลในการรักษาและฟื้นฟูชุมชนของตน บางเรื่องราวไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องการใช้กฎหมายโดยตรง แต่อาจเติมเชื้อไฟให้คนที่กำลังอยากรจะลงมือทำอะไรบางอย่างให้กับบ้านเกิด ได้ลงมือทำเสียเลยในวันนี้

กรณีศึกษา

1. อำเภอเชียงคาน

วิสัยทัศน์ของอดีตนายกเทศมนตรี มาตรการทางสังคม และการแบ่งโซนอนุรักษ์ ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยว (หน้า 71)

2. เมืองสงขลา

ความสามัคคีขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นกับชุมชน สามารถฟื้นฟูเมืองเก่า (หน้า 73)

3. ตลาดน้อย

โครงการย่านเงินถิ่นบางกอก เชิดชูวัฒนธรรมชุมชนเชื้อสายจีน ด้วยความร่วมมือระหว่างนักวิชาการกับชาวชุมชน (หน้า 78)

4. ชุมชนเลื่อนฤทธิ์

ชุมชนในที่ดินของสำนักทรัพย์สินฯ ต้องการฟื้นฟูพื้นที่ของตนเอง ต้องระดมทุนตั้งบริษัทขึ้นมาเป็นคู่สัญญา เพื่อก่ออนุรักษ์อาคารเก่า (หน้า 85)

5. ชุมชนนางเลิ้ง

ชุมชนที่เข้มแข็งและรู้จักปรับตัวตามสถานการณ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (หน้า 95)

6. อัมพวา

ศาลาท่าน้ำในวัด การเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ (หน้า 99)

อำเภอเชียงคาน

กมล คงปิ่น

อดีตนายกเทศมนตรี

ผมเอาเรื่องของวัฒนธรรมมาทำ ว่าทำอะไรคนในพื้นที่ของผมจะมีรายได้ คนปัจจุบัน คนหนุ่มสาว เขาโยยหาอดีต เขาอยากไปดูวิถีย้อนยุค แม้กระทั่ง บ้านไม้เก่า ผมคิดว่ามันน่าจะเป็นจุดขายให้กับคนปัจจุบันได้

ร้านค้าในอำเภอเชียงคานปรับปรุงโฉมภายนอกตามกฎหมายเทศบัญญัติ
ให้กลมกลืนกับเอกลักษณ์ของสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น

เครดิตภาพ: กมล คงปิ่น

ผมจะพูดประเด็นไหนที่ผู้สื่อข่าวและคนที่มานั่งฟังเขาสนใจ ผมก็เห็นว่า วัฒนธรรมสำเนียงภาษาพูดของคนเชียงคานน่าจะเป็นจุดขายได้ ให้ไปเที่ยว เชียงคานบ้านผมเด้อ สำเนียงภาษาว่า อาหารการกิน การแต่งกาย เอือนชานบ้านซ่อง วัดวาอาราม คล้ายๆ กับคนเมืองหลวงพระบาง วัฒนธรรม มันขายได้ ศิลปะการแสดงร้องรำทำเพลง ผมก็เอาเพลงเก่าๆ มาร้องให้เขาฟัง โดยไม่มีเสียงดนตรี เสียงไมโครโฟน ร้องปากเปล่า ผมเอาวัฒนธรรมวิธีเก่าๆ เอามา ขบวนแห่ ผมปิดไฟทั้งหมด ผมจุดตะเกียงจุดเทียนไข เป็นวัฒนธรรม แล้วขายได้

พอเงินเข้ามา เมืองก็เปลี่ยน โดยเฉพาะบ้านไม้เก่า มาตรการที่จะมาคุ้มครองบ้านไม้เก่าให้คงอยู่ ที่สำคัญคือมาตรการทางสังคม วันพระใหญ่ ผมจะไปพบปะกับชาวบ้าน ไปรับฟังปัญหาของชาวบ้าน เขาเริ่มรู้แล้วว่า คนอยากรจะมาดูมาเห็นบ้านไม้เก่า ไปเชิญส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเข้ามา วัฒนธรรมจังหวัด มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะสถาปัตย์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กรมโยธาธิการและผังเมือง การเคหะแห่งชาติ เข้าไปให้ความรู้กับพวกเขา ให้เขาเห็น มีการฉายวิดีโอทัศน์ของเมืองหลวงพระบาง เมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย สามชุก ตลาดร้อยปี อัมพวา

ถ้าเพื่อเขาบอกจะทำคาเฟ่ละ บาร์เบียร์ สาวเลิร์ฟ ทุ่งสัน ผมบอกขออ้อยอย่ามาทำพื้นที่โซนเหล่านี้เลยถ้าเพื่อใครอนุรักษบ้านไม้เก่า ไปลงทะเลเบียนกับทางเทศบาลเอาไว้ ถ้าเพื่อบ้านมันชำรุด เราจะให้เป็นวัสดุอุปกรณ์ เราไม่ได้ให้เป็นตัวเงิน แต่งบไม่เกินสองหมื่น เป็นแรงจูงใจ

แบบแปลนที่คุณจะสร้าง ผมบอกว่าให้ผสมกลมกลืนกับบ้านไม้เก่าหน่อย ธนากรกรุงไทยเป็นบ้านไม้เก่าธรรมดา แต่บริการทางธุรกรรมทางการเงินได้หมด บิมน้ำมันปตท. ท่านไปดูที่เชียงคาน ไม่เหมือนที่อื่น มองดูเหมือนบ้านไม้เก่าทั้งนั้น ฟังทุกคนพูด เจ้าของบ้านเขาต้องการอะไร ทำให้เขาส่วนราชการอย่าให้ชาวบ้านเขาง

ก่อนที่จะผมจะหมดวาระเป็นนายกเทศมนตรี ผมทำบันทึกข้อตกลงกับสถานศึกษาในเขตเทศบาล บอกว่าสถานศึกษาในเขตเทศบาลต้องมีวิชาท้องถิ่น ให้เขาเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

เมืองสงขลา

พินิจ เจริญเนตรกุล

ผู้อำนวยการส่วนควบคุมอาคารและผังเมือง สำนักงานช่าง เทศบาลนครสงขลา
ดร.จร สุวรรณชาติ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ขอบเขตเมืองเก่า

เมืองสงขลา มีที่ตั้งเหมือนกับเกาะ คือเป็นแหลม ทางด้านตะวันออกติดทะเลอ่าวไทย ผังตะวันตกติดทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตัวเมืองสงขลามีความทรงคุณค่า มีประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนว่าเป็นเมืองเก่าตั้งแต่สมัยอยุธยา

ในช่วงหนึ่งเกิดปัญหาว่ากฎกระทรวงหมดอายุ หน่วยงานต่างๆ ลงไปหาผลประโยชน์โดยเฉพาการเมืองท้องถิ่น สุดท้ายทางเทศบาลใช้วิธีออกเทศบัญญัติ ตามกฎกระทรวงที่ออกตามกฎหมายผังเมือง คัดกรองพื้นที่ไว้ควบคุมการก่อสร้าง ให้การก่อสร้างเป็นไปตามที่ผังเมืองกำหนด

เมืองสงขลาได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีให้ประกาศเป็นหนึ่งในสิบเมืองเก่าที่ทรงคุณค่า เทศบาลเราต้องพยายามวางแผน โชคดีที่เมืองสงขลาเรามีมหาวิทยาลัย มีภาคประชาชนที่เข้มแข็ง มีภาคีนรักเมืองสงขลาสมาคมมาช่วยกันทำงานในการวางแผนการพัฒนาเมือง จากการจัดทำแผนแม่บท ก็ได้ประสานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ก็ตั้งแต่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา ทสจ. มหาวิทยาลัย แล้วก็จังหวัด เทศบาลก็พยายามที่จะเป็นศูนย์กลางความร่วมมือ งานพัฒนาเมืองจะสำเร็จไม่ได้ถ้าเราไม่ได้ทุกภาคส่วนมาช่วย

เทศบาลหลังจากประกาศเขตเมืองเก่า เราไม่รู้หรือว่าเมืองเก่าอยู่ตรงไหน เขาประกาศก็ประกาศไป แต่ว่าเราจะเน้นหนักตรงไหนละ เราจะมีหลักก็คือองค์เจตีย์หลวงที่เหลือก็จะเป็นนครใน นครนอก โชนนี้จะปรากฏเป็นเมืองเก่า

ชัดเจน ส่วนอื่นๆ เป็นองค์ประกอบรอง เราก็เลยกำหนดสองส่วนด้วยกัน ส่วนที่หนึ่งคือ กรอบชั้นใน แล้วก็กรอบชั้นนอกอีกที ไม่ได้เอาทั้งเทศบาล เอาเฉพาะถนนนครใน นครนอก

ย่านเมืองเก่าสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา

เครดิตภาพ: หนังสือสงขลา..บ่อยาง แผ่นดินทองสองทะเล โดยเทศบาลนครสงขลา

การแก้ปัญหา

ปัญหาเดิม คนในเมืองเก่าไม่ได้อยู่ เจ้าของบ้านเขาย้ายออกไปข้างนอก เหลือบ้านเอาไว้ พอคนย้ายออกไป กลายเป็นท่าเรือเถื่อน เพราะเราติดทะเลสาบ สำหรับเรือออกไปหาปลาที่ทะเลหลวง ทะเลสาบเป็นที่จอดเรือไม่มีคลื่น คนก็มาจอด เทศบาลทำท่าไว้ก็ไม่จอด ไปจอดหลังบ้านคน ธุรกิจประมงรุ่งเรือง ก็เอาบ้านมาทำ มีซ่อมเรือ มีน้ำมันเครื่อง ไม่ดูแล คนไทยไม่ทำ แรงงานต่างด้าวก็มาทำ พอแรงงานต่างด้าวมากก็ไม่มีการลงทะเบียน มีการค้าแรงงานเถื่อน มีอาชญากรรม มีคนหลายชนชาติเข้ามาอยู่ แผ่กายอยู่ในตัวอาคาร กลางคืนชาวบ้านไม่กล้าออกมา เริ่มตั้งแต่นครนอกที่ติดทะเลก่อน แล้วลามมานครใน

บ้านแหลมสน ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา

เครดิตภาพ: หนังสือสงขลา..บ่อทราย แผ่นดินทองสองทะเล โดยเทศบาลนครสงขลา

เราต้องออกกฎหมายควบคุมเมือง มีสปอนเซอร์คือ ปตท.สผ. (PTTEP) แล้วเราต้องใช้หน่วยงานในท้องถิ่นของเราเอง เริ่มจากประกาศเขต เราเจาะมาที่กลุ่มชั้นในก่อน โครงการที่หนึ่งคือโครงการสงขลา เราใช้พื้นที่รัฐทำก่อน ก็ล้อเลียนลักษณะอาคารในรูปแบบอาคารที่ปรากฏอยู่ในย่านถัดมา ในถนนนางงาม เราก็กำศูนย์ประวัติศาสตร์ (Historic Center) ขึ้นมาเป็นพิพิธภัณฑ์ย่อยๆ ถัดลงมาก็เราจะมีประตูเมืองจำลอง สายไฟฟ้ายังรกรุงรัง ถนนนครในที่ฝั่งสายไฟฟ้าลงดินไปแล้ว

เราต่อสู้กับหน่วยงานภาครัฐด้วย ศาลากลางต้องการเอาเรือที่ถูกจับมาจอด แต่เราบอกว่าถ้าเอาเรือที่ถูกจับมาจอดแล้วมันจะไปเมื่อไหร่ เราท้วงติงว่าตามประกาศของ เรือเมืองเก่าต้องขึ้นตรงกับกรมการอีกชุดหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือหน่วยงานใดๆ เราใช้กลไกช่องนี้จัดการกับหน่วยงานภาครัฐได้

เรื่องบ้านบุกรุก เราใช้กฎหมายควบคุมอาคารจัดการในการรื้อถอนบ้านต่าง ๆ กฎหมายควบคุมอาคารผูกอยู่กับคดีอาญา ซึ่งถ้าเกิดเขาไม่ยอมย้ายจริงๆ ถ้าเราพิสูจน์สิทธิ์แล้วว่าแน่นอนเขาต้องย้ายแน่ นักการเมืองกลัวว่าถ้าเข้าไปไล่จับชาวบ้านมีปัญหา จริงๆ เราเพียงส่งนิติกรไปสถานีตำรวจ ถึงตำรวจจะไม่ค่อยจับ เพราะเห็นว่าเป็นคดีที่ยังพอพูดคุยกันได้ ไม่ใช่คดีร้ายแรง แต่เจ้าของบ้านจะไปต่างประเทศไม่ได้เพราะชื่อของเขาจะปรากฏในกองบังคับการตำรวจตรวจคนเข้าเมืองในฐานะคนที่ถูกแจ้งจับ ถ้าออกไปต่างประเทศจะถูกจับทันที ถูกจับไปหลายคนแล้ว

ตึกแถวเงินรุ่นหลังสุดได้รับอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก บนแผนยอตอาคารบอกปีที่สร้าง พ.ศ. 2506

เครดิตภาพ: หนังสือสงขลา..บ่อทราย แผ่นดินทองสองทะเล โดยเทศบาลนครสงขลา

ภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม

รังษิ รัตนปราการ

ผู้ก่อตั้งภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม

ภาคีคนรักเมืองสงขลาสมาคม เพิ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2556 เกิดขึ้นมาจากความเห็นของกลุ่มคนรักเมืองสงขลา เพราะว่าสงขลาในช่วงหกปีที่ผ่านมา ก็ชบเซา ขาดการดูแล ญาติ ลูกหลานของคนพื้นเมืองมามีอาชีพ

อยู่ในเมืองใหญ่ๆ ก็ถึงพ่อแม่ซึ่งอยู่ต่างจังหวัดมาอยู่ด้วย จุดประสงค์ของสมาคม ข้อแรก เราต้องการเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกสมาคมด้วยกัน พอสร้างมาสองปี มีสมาชิกเกือบ 1,000 คน เพื่อร่วมประสานงานกับภาครัฐ ภาคสถาบัน เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เมืองเก่าสงขลาต่อคนรุ่นต่อไป ข้อสอง ต้องการที่จะค้นคว้า รวบรวม และขอเผยแพร่คุณค่า คุณความดี ประวัติของเมืองสงขลาเพื่อจะฟื้นฟู พัฒนา ในเชิงอนุรักษ์ให้เป็นที่รู้จักให้สมกับเป็นเมืองหนึ่งในสิบเมืองที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเมืองเก่าของประเทศ ที่สมควรจะอนุรักษ์ไว้ ข้อสุดท้ายเราต้องการส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะที่เป็นประโยชน์เพื่อเผยแพร่คุณค่าของเมืองเก่าสงขลาให้เป็นที่รู้จักกว้างไกลขึ้น โดยร่วมกับสมาคมและหน่วยราชการต่างๆ ขอบคุนทั้งเทศบาล จังหวัด ปตท.สผ. อบจ. ที่เห็นความสำคัญของภาคประชาชน ให้ความร่วมมือและจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ ผมระลึกอยู่เสมอว่าความสามัคคีคือพลัง

โรงสีทับไทร ในอดีตนำเข้าเครื่องจักรไอน้ำจากบริษัทเบอร์เนียว ประเทศอังกฤษ มีคนงานร่วมครึ่งร้อยคนผลัดเปลี่ยนทำงานกะละ 8 ชั่วโมง ปัจจุบันเป็นโรงสีแห่งเดียวที่อาคารยังสมบูรณ์อยู่ เป็นที่ตั้งของสำนักงานภาคคนรักเมืองสงขลาสมาคม ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ปี 2554 จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์

เครดิตภาพ: หนังสือสงขลา...อย่าง แผ่นดินทองสองทะเล โดยเทศบาลนครสงขลา

ตลาดน้อย-ย่านจีนถิ่นบางกอก

จุฑกฤษ์ กังวานภูมิ

ผู้แทนโครงการย่านจีนถิ่นบางกอก

ตลาดน้อย กับโครงการย่านจีนถิ่นบางกอก

โครงการย่านจีนถิ่นบางกอกมีเป้าหมายเพื่อทำเรื่องเมืองสุขภาวะในย่านไชน่าทาวน์ด้วยการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ในย่าน ไม่ได้หมายถึงพื้นที่กายภาพหรือสุขภาวะทางกาย เช่น การสร้างกิจกรรมหรือพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงพื้นที่ทางสังคม วัฒนธรรม การเรียนรู้หรือสุขภาวะทางใจด้วย

โครงการต้องการให้เกิดการฟื้นฟูย่านอย่างมีส่วนร่วมจากชุมชนและชุมชนต้องยังคงอยู่ ในปีแรกเราเน้นการเข้าถึงผู้คน ชุมชน และประชาคมที่มีอยู่ในย่านทำให้พบว่าหลายฝ่ายมีความคาดหวังที่จะให้ย่านนี้พัฒนาในแนวทางที่ยังรักษาจิตวิญญาณของพื้นที่ไว้ ต่อมาเราจึงเริ่มทำความเข้าใจพื้นที่และสร้างปฏิบัติการร่วมกันกับชุมชน จึงรู้ว่าประเด็นทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องเริ่มต้นสำหรับการเข้าถึงผู้คน และย่านนี้มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างพื้นที่น่าร้อง ด้วยการร่วมคิดและร่วมเรียนรู้กันระหว่างทีมทำงานและคนในย่านเพื่อผลักดันให้เกิดการฟื้นฟูย่านตามแนวทางที่หลายคนต้องการ

เทศกาลกินเจในตลาดน้อย

เครดิตภาพ: อีรวัดณ์ อาภาสัพพัตน์

ปีที่สองเราเลือกพื้นที่นาร่องที่ตลาดน้อยปลายสุดของย่านไชน่าทาวน์ ติดกับบางรัก เหมาะที่จะเป็นฐานดำเนินโครงการให้เห็นเป็นรูปธรรมที่จะ ย้อนกลับไปให้เกิดความตื่นตัวในย่านไชน่าทาวน์มากขึ้น ย่านตลาดน้อย มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับย่านเศรษฐกิจหลัก เช่น ย่านเยาวราช ทรงวาด ลำพังที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งเศรษฐกิจ และผู้คน แต่ในตลาดน้อยมีคนดั้งเดิมอยู่มาก และยังใช้ชีวิตและมีความผูกพัน กับพื้นที่ มีทั้งชุมชน โรงเรียน วัด ศาลเจ้าที่ยังสัมพันธ์กับคนในพื้นที่

อาแปะกำลังลงสีขนม “ทั้งไช” หรือสิงโตน้ำตาลผสมถั่วตัด ที่ทำขึ้นใน เทศกาลห่่วงเชียว หรือเทศกาลโคมไฟ ของชาวจีน

เครดิตภาพ: อีรวัดน์ อาภาสพิพัฒน์

เราร่วมมือกับชาวบ้านหลายกลุ่มซึ่งมีตั้งแต่ชุมชน แรงงาน จนถึงพ่อค้า แม่ค้า หรือเจ้าของกิจการ ทำให้ได้รับความเห็นที่หลากหลายตามความสนใจ และปัญหาของแต่ละกลุ่ม ส่วนมากเป็นเรื่องเศรษฐกิจ และการทำมาหากิน เพราะตลาดน้อยเป็นย่านที่ยังไม่มีประเด็นร้อนเข้ามาทำให้คนรู้สึกว่าจะต้อง ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา แต่ก็มีหลายประเด็นซ่อนอยู่ เช่น มรดกทางวัฒนธรรม ที่ซ่อนอยู่ในย่านมีมากมายเพราะพื้นที่เกือบจะถูกแซ่แข็งไว้เฉยๆ คนในย่าน อยู่กับมรดกทางวัฒนธรรมโดยที่หลายคนไม่รู้ตัวว่าอยู่กับอะไร

ร้านดื่บตั่วเหล้าแปะในตลาดน้อย เป็นร้านขึ้นชื่อและเก่าแก่ถึง 75 ปีแล้ว
เครดิตภาพ: อีรวัดน์ อาภาสพิพัฒน์

เราอาศัยโอกาสไปพูดคุยกับชุมชน ช่วยกันถาม ช่วยกันระบุ ซึ่งตลอดเวลาสี่ปีมานี้ เราทำไปเรียนรู้กับชุมชนไปเรื่อย ๆ ชุมชนก็มีความเข้าใจมากขึ้น มีกลุ่มคนที่ค่อนข้างสนใจ แล้วก็อยากเห็นการพัฒนาของย่านตลาดน้อยไปในแนวทางที่เหมาะสมกับคนในพื้นที่ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเป็น “ชมรมคนรักตลาดน้อย” ซึ่งเป็นชาวบ้านที่ทำงานไปพร้อมกับเรา

เราสร้างกระบวนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางพัฒนาที่ทุกคนได้ประโยชน์ร่วมกัน ประสานงานให้เกิดการพูดคุยกันระหว่างกลุ่มชุมชน หน่วยงานหรือภาครัฐ และเสริมความรู้ทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญในแง่ต่าง ๆ ของย่าน เพื่อผลักดันให้เกิดการฟื้นฟูต่อไปในย่านไชน่าทาวน์

เราพยายามหาทางแทรกตัวเข้าไปกับประเด็นต่าง ๆ ที่จะเข้ามาในพื้นที่ และหาโอกาสชวนชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้หรือแสดงความคิดเห็นและพูดคุยกับคนที่มีส่วนร่วมในประเด็นนั้น โดยที่เราจะให้น้ำหนักไปที่ชุมชนว่าเขาคิดอย่างไร สนใจอะไร มีคำถามอะไร และจะอย่างไร เราจะเรียนรู้ไปกับชุมชน และหาทางแก้ไขปัญหาคิดใจท้อไปข้างหน้าเพื่อเตรียมรองรับประเด็นต่าง ๆ ที่มีผลกระทบร่วมกัน

ตึกแถวเก่าในย่านตลาดน้อย

เครดิตภาพ: อีรวรินทร์ อาภาสพิพัฒน์

ความเปลี่ยนแปลงที่คับคูลานเข้ามาจากรอบนอก

ตอนนี้คนตลาดน้อยเริ่มเห็นกระแสการพัฒนารอบ ๆ มองเห็นเว็มนาครเซม เห็นเลื่อนฤทธิ์และเห็นเขาวราชที่มีรถไฟใต้ดินกำลังจะขึ้นว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งเห็นไปถึงฝั่งตรงข้ามแม่น้ำที่มีกระแสการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างโรงแรมหรือห้างขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการขยายของกลุ่มทุนต่างๆ ที่ต้องการเข้ามาในพื้นที่ ย่านเก่าของเมืองเพราะมีต้นทุนที่ดี มีแรงดึงดูด เช่น ทำเลที่ดี การเดินทางสะดวก

ถึงตลาดน้อยจะไม่ใหญ่มากแต่ชาวบ้านก็มองว่าถ้าเกิดไม่ทำอะไรเลย คงจะมีนักลงทุนรายใหญ่มาตะล่อมซื้อไปเรื่อย ๆ แล้วสุดท้ายสิ่งที่ชุมชนไม่อยากจะให้เกิดคือการเสียความเป็นตัวเองหรือว่าเสียเพื่อนบ้านที่อยู่รอบ ๆ ไป สิ่งหนึ่งที่ทำให้หลายคนยังอยู่ที่นี่คือความผูกพันกับพื้นที่ ซึ่งยังคงความเป็นดั้งเดิมอยู่ มีคนที่รู้จักยังอยู่ แต่ในช่วงสัก 20 ปีมานี้รุ่นลูกหลานที่เป็นคนรุ่นใหม่เริ่มย้ายออกไปทำให้ความผูกพันกับพื้นที่น้อยลง จากการที่ออกไปเรียน ไปทำงาน หรือไปใช้ชีวิตข้างนอก ก็ทำให้เกิดมุมมองต่อตลาดน้อย

ว่ามันหยุดอยู่ที่เดิมและไม่มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นจึงเลือกที่จะย้ายออก ทำให้ผู้ใหญ่คิดว่าทำอย่างไรให้คนในพื้นที่ยังอาศัยอยู่และประกอบกิจการอยู่ได้ที่เคยจนถึงรุ่นหลานต่อไปได้

สำนักผังเมือง กทม.

หลังจากทำงานได้ 4 ปี เราก็มีโอกาสทำงานกับสำนักผังเมือง กทม. ผ่านนโยบายอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ต่อเนื่องจากเกาะกรุงรัตนโกสินทร์ เราใช้ช่องทางนี้ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่างและระบุแนวทางของผังแม่บทพื้นที่เขตสัมพันธวงศ์ เกิดเป็นผังที่ชุมชนสามารถเสนอความคิดได้ว่าการพัฒนาในพื้นที่จะเป็นอย่างไร ควรจะมีอะไร ที่ไหน เพราะหากเราไม่ทำอะไรเลย เขตสัมพันธวงศ์จะมีสถานีรถไฟฟ้า 3 ที่ ทำให้มีพื้นที่รื้อคดี 500 เมตรที่ได้สิทธิพัฒนาพิเศษจากการมีสถานีครอบคลุมเกือบทั้งเขต แปลว่าอีกหน่อยพื้นที่นี้เราจะมี FAR (Floor Area Ratio-อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน) ตามกฎหมายเป็น 7 เท่า บวกกับโบนัส 20% (เท่ากับ 8.4 เท่า) ทำให้อาจเป็นปัจจัยกระตุ้นให้กลุ่มทุนอยากเข้ามาลงทุนพัฒนาในย่านนี้มากขึ้น

จ้าว มหรรสของจีนที่มาพร้อมกับเทศกาลกินเจ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในชุมชนตลาดน้อย

เครดิตภาพ: อีรวัดณ์ อาภาสพิพัฒน์

เมื่อชุมชนก็เห็นประโยชน์ตรงนี้ทำให้ค่อนข้างตื่นตัวและออกมาให้ความเห็นกันมากมาย ทั้งให้ความร่วมมือช่วยเหลือและช่วยกันระบุพื้นที่หรือความต้องการเป็นผลการศึกษาส่งไปยังสำนักผังเมือง กทม. เมื่อเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมา โครงการนี้ทำให้เราได้ผังแม่บท และแนวทางพัฒนาพื้นที่ประมาณ 20 โครงการย่อย ที่คัดเลือกมาเป็นพื้นที่นำร่องก่อนจำนวน 4 พื้นที่ ในการสร้างรูปธรรมที่ชุมชนได้ประโยชน์ด้วยกันในระยะแรกตามแผนปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนที่กำลังผลักดันให้เกิดขึ้นอยู่ และหลังจากการศึกษาจบลงชุมชนก็พยายามสนับสนุนรัฐในเรื่องของการให้ข้อมูลในพื้นที่หรือมีส่วนร่วมกับโครงการในพื้นที่เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านตามผังที่ได้ทำร่วมกันไป

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

เรื่องแรกคือเรื่องนโยบายพัฒนาเมือง เพราะถึงแม้ว่าเราจะเริ่มจากวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องดีที่ทำให้เราสามารถเกาะเกี่ยวผู้คนได้ ทำให้เกิดการอนุรักษ์ชุมชนได้ แต่สุดท้ายก็หนีไม่พ้นเรื่องนโยบาย เช่น ถ้าทุกคนรู้แล้วว่าอยากเห็นตลาดน้อยพัฒนาแบบไหนและทุกคนจะเอาแบบนี้ แต่นโยบายไม่สอดคล้องไปด้วยกัน นับเป็นอุปสรรคสำคัญเราจึงพยายามเกาะกลุ่มชุมชนที่เขาเอาด้วยและเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาคนโยบายหรือภาครัฐ เช่น เรื่องของผังแม่บท ผังเฉพาะ รวมถึงกฎหมาย

เรื่องที่สองคือทัศนคติและนิยามของคำว่าอนุรักษ์ซึ่งมักให้น้ำหนักและมูลค่าแก่สถาปัตยกรรมมากกว่าชุมชน วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ เพราะการอนุรักษ์อาคารไม่ใช่ทั้งหมดของการอนุรักษ์ แต่ควรไปพร้อมกัน และปรับตัวไปตามความเหมาะสม เช่น หากเราเก็บอาคารเก่าไว้ได้ ปรับสภาพอาคารได้ 100% แต่ไม่มีผู้คนเดิมที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกันมาอยู่ข้างในอาคารจะมีคุณค่าเป็นเพียงภาชนะเปล่าๆ เพราะถ้าไม่มีคนเดิมอยู่ก็ไม่เกิดการสืบสานวิถีชีวิต วิถีคิด ประเพณีหรือความเชื่อใดๆ ต่อในพื้นที่นั้น

เรื่องที่สามคือกฎหมาย ซึ่งเป็นตัวสำคัญที่บั่นทอนกำลังใจในการอยู่อาศัยและซ่อมแซมปรับปรุงของเจ้าของบ้านอยู่เหมือนกันเพราะในย่านเก่ากฎหมายจะต้องคิดในรายละเอียดอีกมาก หากต้องการเอื้อให้คนยังอยู่ในย่านเก่า เพราะกฎหมายควบคุมอาคารจะมีรายละเอียดที่ใช้วิธีการเดียวกับกรุงเทพฯ หรือทั้งประเทศไม่ได้ และสำหรับพื้นที่ย่านเก่าที่ได้รับการรับรองในระดับนโยบายแล้วควรมีมาตรการรองรับในรายละเอียด เช่น มาตรฐานความปลอดภัยที่สอดคล้องกับบริบทหรือข้อเสนอรูปแบบที่สามารถคงลักษณะความเป็นเมืองเก่าไว้ และสามารถตอบโจทย์กับวิถีชีวิตสมัยใหม่ได้ เพราะหากอาคารไม่เอื้อต่อการใช้งานในปัจจุบัน และยังติดข้อจำกัดทางกฎหมายด้วยแล้ว เขาก็จะขยับขยายไปอยู่ที่อื่นซึ่งสบายกว่าเพราะไม่ต้องกังวลกับข้อกฎหมายต่างๆ ผลที่ตามคือลูกหลานรุ่นต่อมาขาดความรักความผูกพันกับพื้นที่ ถึงจะพยายามหวนมาทำความเข้าใจก็ยากที่จะต่อดิต

คนในย่านนี้มีความรักบ้านเกิด และอาจที่มีกำลังทางเศรษฐกิจที่พร้อมจะทำให้บ้านของตัวเองดูดีได้ และหากรู้ถึงคุณค่าหรือเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ว่ามีทางเลือกหลายทาง มีความรู้หลายด้าน และกลุ่มคนหลายกลุ่มที่สามารถเข้ามาทำงานร่วมกันโดยที่เขาาก็ยังสามารถคงอยู่ร่วมกันได้เขาก็จะเรียนรู้ที่จะรักและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตัวเองได้แน่นอน

บริษัทซุมชนเลือนฤทธิ จํากัด

ศุเรนทร์ ฐปนาถกูร

กรรณการบริษัทซุมชนเลือนฤทธิ จํากัด

ตั้งบริษัท

ซุมชนเลือนฤทธิตั้งอยุ่บนถนนเยาวราช ตรงข้ามเวียงนาครเขมม มีเนื้อที่ 7 ไร่ เป็นกรรมสิทธิ์ของสำนักงานทรัพย์สินฯ ชาวบ้านรวมตัวเจรจากับสำนักงานฯ สำเร็จเมื่อปี 2555 เพือขอมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ ความเป็นซุมชนเลือนฤทธิมีคุณค่าสำคัญอยุ่สามด้าน

ซุมชนเลือนฤทธิ

เครดิตภาพ: บริษัท ซุมชนเลือนฤทธิ จํากัด

1. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ มีคุณค่าในแง่การใช้งานที่ต่อเนื่อง อาคารในซุมชนเลือนฤทธิสร้างมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 เป็นอาคารพาณิชย์ยุคแรกของประเทศไทย มีหลักฐานทางโบราณคดี

2. คุณค่าทางสถาปัตยกรรม กรมศิลปากรได้รับรองอาคารในซุมชนในฐานะโบราณสถาน แม้ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนแต่ก็คุ้มครองโดยกฎหมายและ

โดยอายุ เป็นกลุ่มอาคารที่คงรูปของแผนผังและสถาปัตยกรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างแท้จริง

3. คุณค่าทางเศรษฐกิจ เพราะเป็นชุมชนเก่าใจกลางเยาวราช ประวัติศาสตร์ของชุมชนเลื่อนฤทธิ์เริ่มตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ที่ซื้อบริษัทชุมชนเลื่อนฤทธิ์เพราะเป็นการรวมตัวกันจัดตั้งของชุมชน บริษัทชุมชนเลื่อนฤทธิ์เป็นบริษัทที่มีความพิเศษคือมีผู้ถือหุ้นตอนนี้ 147 คน เป็นชาวบ้านทั้งหมด โชคดีที่ว่าตอนชุมชนจดทะเบียนกฎหมายเพิ่งอนุญาตให้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลได้พอดี ไม่อย่างนั้นจะต้องเป็นบริษัทมหาชน

กลุ่มอาคารชุมชนเลื่อนฤทธิ์ก่อนการบูรณะ ถ่ายเมื่อปี 2556

เครดิตภาพ: บริษัท ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ จำกัด

ชาวชุมชนเลื่อนฤทธิ์เองเป็นคนเข้าไปขอโอกาสมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู เราต้องสามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าเราต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพย์สินตรงนี้ได้ กระบวนการของชาวบ้านเองเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มกันหลวมๆ เพราะเป็นชุมชนเมือง อาจไม่ได้เชื่อมร้อยกันในเชิงวัฒนธรรมทั้งหมด เลื่อนฤทธิ์เป็นชุมชนการค้า ประกอบการค้าร่วมกัน มีรากในความสัมพันธ์เชิงเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกัน กระบวนการทำงานที่ผ่านมา 14 ปี

มีหลายอย่างที่เราเรียนรู้ร่วมกัน ปี 2555 สำนักงานทรัพย์สินฯ โดยบริษัท วังสินทรัพย์ และต่อมาเป็นบริษัททุนลดาวัลย์ได้เซ็นสัญญา ถือเป็นบริษัท ชุมชนแห่งแรกที่ทำสัญญากับสำนักงานทรัพย์สินฯเป็นสัญญา 8 บวก 30 ปี แต่การลงทุนและการบริหารงานการลงทุนจะต้องทำด้วยทุนและกำลัง ของชาวบ้านทั้งหมด

วัตถุประสงค์หลักของโครงการเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูอาคารและเป็นบริษัท ของชุมชน เราใช้คำว่า community based corporation เป็นการระดมทุน ของชาวบ้าน แต่อีกข้อหนึ่งที่สำคัญมาก เราต้องมีส่วนในการรับผิดชอบกับ stakeholders ผมขอไฮไลต์ตรงนี้ว่า เวลาเราพูดถึงคำว่าอนุรักษ์หรือชุมชน หรือสิทธิและหน้าที่ ในพื้นที่หนึ่ง อย่างกรณีเลื่อนฤทธิ์ เวลาเราบอกว่า มันเป็นอาคารโบราณสถาน คนที่เกี่ยวข้องไม่ได้มีแค่สำนักงานทรัพย์สิน กับชาวบ้านเท่านั้น ความเป็นอาคารโบราณสถานอนุรักษ์มีเรื่องของความเป็น สมบัติสาธารณะของชาติ มีผู้ที่เกี่ยวข้องมากกว่าเพียงแค่สองฝ่าย ทำอย่างไร ให้กระบวนการตรงนี้ทำงานเกี่ยวข้องกับสาธารณะ และถูกต้องตาม หลักวิชาการ ทุกกลุ่มเป็น stakeholders หหมด เราต้องพยายามเข้าใจ stakeholders ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เล็ก ๆ อย่างนี้ อันนี้ก็เป็นกระบวนการ ทำงาน เวลาเราเริ่มต้นกระบวนการอนุรักษ์ ก็เริ่มต้นตั้งแต่การระบุสำรวจ ประเมิน มีการบันทึก ศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี หารูปแบบเทคนิค การก่อสร้าง แล้วจึงดูว่าวิธีการอนุรักษ์ทำอย่างไร แล้วเริ่มลงมือจริง

งานอนุรักษ์อาคารในพื้นที่

ในช่วง 13-14 ปีแรกชาวบ้านและผมเองไม่เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ เรามองอาคารเป็นอาคารเก่า ๆ ทุกอย่างกรงรังไปหมด ทั้งสายโทรศัพท์ แอร์ กันสาด จนมีคำพูดด้วยซ้ำว่าเป็นทัศนอุจาด ต่อให้เป็นย่านของคน ในเมือง แต่ถ้าดูผ่าน ๆ ก็ไม่ต่างอะไรจากสลัม ชาวบ้านเองไม่ได้รักษาอาคาร ของสำนักงานทรัพย์สินฯ เลย แต่หลังจากเรามีกระบวนการที่ทำให้เข้าใจว่า สภาพของอาคารที่ต้องอนุรักษ์มีอยู่แค่ไหน จะฟื้นฟูกลับมาอย่างไร หลังคา

ประตู กำแพง หน้าต่าง แล้วก็ลวดลายสถาปัตยกรรมมีเหลืออยู่เท่าไร เราก็เห็นความเป็นไปได้ที่จะฟื้นฟูให้เหมือนเดิม

เราศึกษาว่าพื้นที่ที่มีความเป็นมาอย่างไร แล้วพบว่าในพื้นที่ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ และเชื่อมโยงไปบริเวณใกล้เคียงมี 4 ยุคสมัยหลัก ตั้งแต่เป็นชุมชนเดิม เป็นสวนเป็นบ้านขุนนางสำคัญ มาจนถึงช่วงบ้านของคุณหญิงเลื่อน แล้วเป็นชุมชนเลื่อนฤทธิ์ที่เป็นผู้เช่าของสำนักงานทรัพย์สินฯ ในระยะหลัง

นอกจากสำรวจเรื่องประวัติศาสตร์โบราณคดี เรามีการบันทึกว่า ชุมชนก่อนการรื้อปรับปรุงชุมชนมีธุรกิจอะไรบ้าง มีประวัติศาสตร์อย่างไร ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นอย่างไร เรามีหมอต่านหนึ่งเป็นแกนนำร่วมกับเรา การจัดการชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย จะต้องมีส่วนนำที่มีเสน่ห์ เป็นที่ยอมรับของชุมชน ถึงจะนำชุมชนได้

หลังสำรวจประวัติศาสตร์ ก็ขุดค้นทางโบราณคดี เราเลือกขุดในห้องว่าง 4-5 ห้อง ดูโครงสร้างของอาคาร หลังสำรวจข้อมูลเบื้องต้นก็มีการประชุมกับชาวบ้านแล้วคืนข้อมูลให้ชาวบ้าน มีรายงานส่งให้กรมศิลปากร ที่จริงชาวบ้านไม่อยากเสียเงินเพื่อการขุดค้นทางโบราณคดีแต่ความที่เราทำไปแล้วมันสนุก เราก็ต้องหาวิธีจูงใจชาวบ้านให้ทำต่อ มีการขุดค้นทางโบราณคดีครั้งที่ 2 วิธีกำหนดจุดในการขุด เราวางแผนที่เก่า 4-5 ฉบับ ซ้อนด้วยแผนที่ปัจจุบันแล้วดูว่าพื้นที่ตรงไหนที่เราคาดว่าจะยังไม่ถูกรบกวน เราจะเลือกขุดในจุดที่สำคัญและยังไม่ถูกรบกวนเพราะถ้าไปขุดในจุดที่ถูกปรับปรุงไปมากแล้วเราคงไม่เจออะไร เราพบร่องรอยของถนนสมัยรัชกาลที่ 5 เจอโบราณวัตถุ ขวดเหล้าโบราณ กระบวนการในการทำงานโบราณคดีทั้งหมด กรมศิลปากร เข้ามามากับดูแล

โบราณวัตถุที่ขุดพบระหว่างการบูรณะพื้นปูกลุ่มอาคาร
ในชุมชนเลื่อนฤทธิ์

เครดิตภาพ: บริษัท ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ จำกัด

หลังงานโบราณคดี เราก็สำรวจสภาพอาคารปัจจุบันก่อนรื้อถอน ต้องเข้าใจว่าเวลาพูดถึงอาคารอนุรักษ์ อาคารโบราณสถานนี้มีการเปลี่ยนสภาพมาร้อยปีตามการใช้งาน เพราะฉะนั้นจึงเย็นมาก หลายๆ ท่านเวลาที่ไปเยี่ยมชมเลื่อนฤทธิ์บอกว่าขออย่าให้ทำอะไรได้ไหม ขอให้เก็บเหมือนเดิมได้ไหม ในความเป็นจริงคงไม่ได้ ฉะนั้นความโรแมนติกของการอนุรักษ์บางทีเราต้องเข้าใจสภาพที่มันเป็นจริงด้วย ชาวบ้านได้ปรับสภาพอาคารไปมาก รวมทั้งทางหนีไฟด้วย แนวคิดในการซ่อมปรับปรุงคือเราจะต้องรื้อถอนส่วนที่เป็นส่วนใหม่ออกทั้งหมด ตอนนี้ใครเดินไปที่เลื่อนฤทธิ์แล้วเห็นการรื้อถอน ส่วนที่ถูกรื้อถอนไปคือส่วนที่ต่อเติมใหม่ เราจะเก็บในส่วนที่เราพิสูจน์แล้วว่าเป็นของแท้ แล้วก็มีการบันทึก ส่วนที่เก็บคือส่วนแท้ ส่วนที่รื้อถอนคือส่วนที่ชาวบ้านเปลี่ยนแปลงสภาพจนไม่เหลือของเก่าแล้ว

อาคารของเลื่อนฤทธิ์ หลังจากปรับปรุงเสร็จจะมีทั้งหมด 225 คูหา ในจำนวนนี้ คูหาที่คงความแท้ไว้มากมีอยู่แค่ 5-6 คูหาเท่านั้น ห้องพวกนี้ เราคงจะทำเป็นห้องตัวอย่างและจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ต่อไปในอนาคต การทำสิ่งจะมี 2 ลักษณะ คือสีที่ดั้งเดิมและสีที่ทำให้เกิดความหลากหลาย มีความน่ารักที่จะทำให้คนเดินรู้สึกมีชีวิตชีวามากขึ้น

การอนุรักษ์กลุ่มอาคาร ส่วนที่ต่อเติมภายหลังถูกรื้อออกไปจนเหลือแต่ โครงสร้างดั้งเดิม ก่อนการบูรณะฟื้นฟู
เครดิตภาพ: บริษัท ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ จำกัด

สถานะการเงินของชุมชน

เวลาเราพูดถึงกระบวนการอนุรักษ์ สิทธิหน้าที่ของพลเมือง ไม่ได้พูดถึง เรื่องของสิทธิหน้าที่อย่างเดียว มันมีเรื่องของบทบาทของชุมชน และบทบาท ของพลเมืองที่มากกว่าชุมชน แล้วสิ่งที่ไม่พูดไม่ได้คือเรื่องทุน เลื่อนฤทธิ์วันนี้ เราจดทะเบียน ระดมทุนโดยชาวบ้านมา 500 ล้านแล้ว ยังขาดอีกประมาณ 600 ล้าน ฉะนั้นเวลาเราพูดเรื่องงานต่างๆ เรื่องสิทธิ เรื่องหน้าที่ จะมีเรื่อง การบริหารจัดการ เรื่องทุน กับหลายอย่างที่ต้องขบคิดฉะนั้นจะอย่างไร ให้ทุกภาคส่วนทำงานแล้วมองไปข้างหน้าด้วยกันซึ่งเป็นเรื่องที่ท้าทายมาก

สิ่งที่เราอยากเห็น คือเมืองเก่ากลับมามีชีวิตชีวา เป็นเมืองที่มีสีสัน มีพื้นที่สาธารณะ (public space) มีที่สำหรับทุกคน เป็นความฝันที่สุดท้ายจะเป็นไปได้แค่ไหน ต้องอยู่ที่การเจรจากับหุ้นส่วนด้วย

ลักษณะของชุมชนกลางกรุง

ในความเป็นจริง ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ไม่ได้มีความรุดรื้อยเหนียวแน่นเหมือนกับที่เราเข้าใจ ชุมชนอย่างเลื่อนฤทธิ์เป็นชุมชนเมือง เราเป็นเพื่อนบ้านกัน เราเป็นย่านการค้า สิ่งที่รื้อยรัดชุมชนอยู่บ้างคือตรงนี้เป็นกลุ่มของชุมชนจีนแคะ ซึ่งมีความเป็นเพื่อนฝูงเป็นญาติพี่น้องกันที่สามารถรู้ว่าคนนี้เป็นลูกหลานจากใครบ้านไหน แต่การกระทบกระทั่งกันก็มีบ้างตามปกติของชุมชนเมือง แต่เมื่อเกิดความขัดแย้งที่ว่ามียกลุ่มทุนเข้ามาจะขอทำโครงการจากสำนักงานทรัพย์สินฯ โดยไปบอกสำนักงานทรัพย์สินฯ ว่าชาวบ้านเอาด้วยซึ่งจริง ๆ ชาวบ้านไม่ได้คุยกับเขาเลย สำนักงานทรัพย์สินฯ ก็เชื่อแล้วไปเซ็นสัญญากับนักลงทุนรายนั้น ต่อมาชาวบ้านบอกว่ามันไม่ใช่ จึงเกิดการรวมตัวกันเพราะว่าเกิดปัญหาวิกฤติขึ้น

กลุ่มอาคารชุมชนเลื่อนฤทธิ์ระหว่างการบูรณะ
เครดิตภาพ: บริษัท ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ จำกัด

สำหรับชุมชนพ่อค้าอย่างเลื่อนฤทธิ์ การทำความเข้าใจเรื่องเมือง เรื่องของบิสซิเนสโมเดล เป็นเรื่องที่ทำให้เข้าใจกันได้ง่าย ชุมชนของเรา ไม่ได้พูดประเด็นการต่อสู้เรื่องสิทธิชุมชนเลย แต่เราคิดว่าชุมชนน่าจะมีโอกาสร่วมจัดการพื้นที่ ประเด็นตอนนั้นของเราคือเราเสนอสำนักงานทรัพย์สินฯ ถ้าสำนักงานทรัพย์สินฯ จะเซ็นสัญญากับนายทุน ชาวบ้านสามารถตอบโจทย์ในลักษณะเดียวกันได้ แล้วเราจะทำให้ดีกว่า นั่นคือ คำสัญญาของเราที่บอกสำนักงานทรัพย์สินฯ ว่าเราจะระดมทุนกันเองนะ เราจะร่วมกันอนุรักษ์นะ และขณะนี้เรากำลังพิสูจน์ โดยใช้กระบวนการสร้างความรู้เป็นพื้นฐาน

ความช่วยเหลือของสำนักงานทรัพย์สินฯ

ชุมชนเลื่อนฤทธิ์เป็นชุมชนที่มี 3 เชื้อชาติหลักคือ ไทย จีน และอินเดีย สิ่งที่ทำให้งานของเขาสำเร็จได้ คือต้องมีผู้นำที่เข้าใจ แล้วก็รวมตัวกันได้ อีกส่วนหนึ่งนั้น ในสายสัมพันธ์ที่เราถือว่าเราเป็นเพื่อนกัน เขาเป็นผู้เช่า เขาติดขัดอะไร เราก็ส่งทีมที่ปรึกษา ส่งทีมสถาปนิกที่เราใช้ไปให้เขาได้ให้คำแนะนำ วิธีการ หรือแม้กระทั่งกรมศิลปากรไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียน โบราณสถาน สำนักงานทรัพย์สินฯ ก็ช่วยประสานไปยังอธิบดีว่า มันมีข้อจำกัดในข้อกฎหมายซึ่งเทศบาลหรือเขตเขาเรียกร้องกับทางชุมชนมาว่า มันไม่ใช่ เลยบอกว่าท่านอธิบดีช่วยประกาศชื่อก่อนนะเพราะว่าการขึ้นทะเบียนโบราณสถานมันมีวิธีการค่อนข้างซับซ้อนและยุ่งยากพอสมควรต้องมีรังวัดเขต ทำอะไรต่างๆ แต่ก็ให้ท่านอธิบดีได้ประกาศชื่อ แล้วก็แจ้งจดหมายไปให้ผอ. เขตทำให้ทำงานกันต่อไป

รูปแบบธุรกิจของชุมชนเลื่อนฤทธิ์

เล่าต่อว่า ทำไมชุมชนถึงจดทะเบียนเป็นบริษัท เวลาเราทำงานเรื่องพวกนี้ต้องใจเขาใจเรา ลองคิดว่าถ้าเราเป็นสำนักงานทรัพย์สินฯ เราต้องมาเจรจากับลูกบ้าน 200 บ้าน ก็ 200 คน กับสามี ภรรยา ลูกอีก 4 คน เป็น 800 คน กับคนงานที่บ้านอีก 2 กลายเป็น 1,000 คน ตอนนั้นคงไม่มีใครเชื่อมั่นว่าจะทำสำเร็จ สำนักงานทรัพย์สินฯ ให้โอกาสเรา แล้วเราก็พิสูจน์ตัวเองเป็นเรื่องหน้าที่ที่เราต้องพิสูจน์ตัวเองว่าเราสามารถทำกระบวนการในการเกิดตัวแทนของชุมชนขึ้นมา เพื่อไปเจรจากับสำนักงานทรัพย์สินฯ

ในช่วงนั้นรูปแบบนิติบุคคลไม่มีทางเลือกมากนัก เรามีแค่ 3 ทางเลือก คือ สหกรณ์ บริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชน และบริษัทจำกัด มีกำหนดว่าจำนวนผู้ถือหุ้นต้องมือน้อย 3 คน และไม่เกิน 99 คน แต่วันนั้นที่เราจดทะเบียนเรามี 107 โชคดีว่ากฎหมายปลดล็อก (เลิกจำกัดจำนวนหุ้นส่วน) ในช่วงนั้นพอดี เราจึงจัดตั้งเป็นบริษัทจำกัดได้ เป็นนิติบุคคลได้

ถือเป็นการลองผิดลองถูก เราคิดว่ามันเป็นกระบวนการเรียนรู้ของสังคมไปด้วยเหมือนกัน คือถ้าเป็นวันนี้อาจจะดีหน่อย เพราะมีพวกวิสาหกิจชุมชนขึ้นมาเป็นทางเลือกมากขึ้น แต่มาถึงวันนี้เราเดินมาได้ไกลมาก เราได้การมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ว่าชุมชนจะเข้มแข็งหรือไม่ เป็นประเด็นสำคัญในการทำงานพัฒนาเมือง เราต้องจัดการกันเองภายในชุมชนให้ได้ แสวงหาความร่วมมือให้ได้ เพราะเรารู้แล้วว่าใครเป็นใครบ้าง ข้อมูลทุนทางสังคมช่วยให้ทำงานง่ายขึ้น

ที่ไม่ราบรื่นก็มี เราฟ้องร้องชาวบ้านที่ไม่ร่วมมือ 14 ราย เพราะฉะนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเรื่องที่สำคัญและชุมชนต้องร่วม ต้องมีหน้าที่พิสูจน์ จะรอให้หน่วยงานรัฐมาจัดการอย่างเดียวไม่ได้

กลุ่มอาคารชุดแรก ที่ได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูแล้ว

เครดิตภาพ: บริษัท ชุมชนเลื่อนฤทธิ์ จำกัด

ประเด็นแรก เรายืนยันแล้วว่าเราจะอนุรักษ์ เราต้องเชื่อมั่นตรงนี้ และประเด็นที่สองคือ เราเชื่อว่าอาคารอนุรักษ์ยิ่งนานไปมูลค่ายิ่งเพิ่ม ไม่ใช่อาคารสมัยใหม่ที่ยิ่งนานไปมีแต่เสื่อมค่า ประเด็นที่สาม ในแต่ละพื้นที่ มีเงื่อนไขไม่เหมือนกัน อย่างเช่น คุณค่าของอาคารรอบพระบรมมหาราชวัง ย่อมมีคุณค่าสูงทางประวัติศาสตร์กับพื้นที่ ฉะนั้นสำนักงานทรัพย์สินฯ ต้องจัดการโดยเร็ว ไม่อย่างนั้นจะมีปัญหา ขณะที่เลื่อนฤทธิ์อยู่ในพื้นที่สีแดง หมายความว่าอยู่ในเขาวราช ซึ่งเป็นพื้นที่ผังเมืองสีแดง แล้วชาวบ้านที่อยู่ ก็พอมีศักยภาพที่จะแบ่งเบาภาระของสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้ เป็นภาระที่ไม่หนักเกินไป เพราะว่าที่เลื่อนฤทธิ์ FAR เพียง 1 ต่อ 2 กว่า เป็นเงื่อนไขที่ชาวบ้านรวมกันแล้วยังจัดการกันได้

ถ้าเลื่อนฤทธิ์เป็น 1 ต่อ 7 เมื่อไร เสร็จแน่นอน เพราะความโลภจะบังตา 1 ต่อ 2 นี่ยังจัดการกันได้ ชุมชนเฉลิมลาภนี่ไม่มีทาง ชาวบ้านจะขอมีส่วนร่วมแบบเดียวกับเลื่อนฤทธิ์ แบบเดียวกัน แต่ของเขา 1 ต่อ 7 มูลค่ามหาศาล จัดการไม่ได้ การออกแบบโมเดลของแต่ละชุมชน ต้องมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ น่าจะทำให้มีโมเดลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย

นางเล็งกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ชุมชน

นวรรณ์ แวพลอยงาม

ประธานชุมชนนางเล็ง

นวรรณ์ (แดง) เป็นผู้นำชุมชนมา 20 ปี เห็นปัญหาของการทำงานชุมชน มาตลอด ชุมชนนางเล็งเป็นชุมชนแออัดในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง หลายอย่างที่น่าเล็งเคยมี ได้สูญไปแล้ว เช่น โรงหนังภาครัฐแทบไม่เคยให้ความสำคัญกับมรดกชุมชนเลย สิ่งที่ดีที่สุดของนางเล็งก็คือคนยังอยู่ คนยังมีจิตวิญญาณของศิลปิน มีคาแรกเตอร์ของนักแสดง สลิม การพ่น การต่อสู้ อาหารขึ้นชื่อ นอกจากนั้น ยังมีอาคารพาณิชย์สวยงาม บ้านเรือนหลายหลังมีประวัติน่าสนใจเกี่ยวข้องกับศิลปะและการแสดง เช่น บ้านศิลปินโฆษกย่อยสมัยทูล ทองใจ มีบ้านหลังหนึ่งเป็นบ้านดนตรีไทยของอาจารย์อุทิศ นาคสวัสดิ์ อีกหลังเป็นบ้านเต็นรำ 2494 อีกบ้านหนึ่งเป็นบ้านนราศิลป์ ตัดชุดโขนชุดละครสมัยวัฒนธรรมศาสตร์ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อ 30-40 ปีที่แล้ว ไปอีกบ้านเป็นตงละคร มีศิลปินแห่งชาติ 2 คน สาขาละครชาตรี ฉะนั้นพื้นที่ของชุมชนนางเล็งจึงค่อนข้างหลากหลาย และมีความเป็นศิลปินอยู่มาก

บ้านนราศิลป์ ในอดีตเป็นคณะโขนละคร ชื่อคณะนราศิลป์ ก่อตั้งเมื่อ
ต้นรัชกาลที่ 6

เครดิตภาพ: ณัฐนิช คงสวัสดิ์

เราพยายามใช้ทรัพยากรเหล่านี้เป็นต้นทุนในการฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชนให้โดดเด่น ด้วยการจัดโครงการต่าง ๆ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมการรู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงลูกบ้าน มีส่วนสำคัญที่ทำให้โครงการต่าง ๆ ในชุมชนได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

บ้านเด่นรำกำลังได้รับการฟื้นฟูเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ มีประวัติเป็นอดีตโรงเรียนสามัคคีศีลสาร เปิดสอนเด่นรำเมื่อปี 2494 ตามกระแสนิยมของสังคมหนุ่มสาวในสมัยนั้น

เครดิตภาพ: ณัฐนิช คงสวัสดิ์

หนึ่งในโครงการที่สร้างความเข้มแข็งจากภายในให้กับชุมชน ได้แก่ นิทรรศการ “หนึ่งภาพหนึ่งครอบครัว” สาเหตุที่ทำภาพครอบครัวก็เพราะว่า จะได้ให้เขาทำสิ่งที่ปกติเขาไม่ทำกัน ชุมชนด้านหลังวัดเขาไม่ใช่ชุมชนที่จะแสดงความรักกันในครอบครัว ไม่มีเลย การถ่ายรูปทำให้เขาได้จับตัวกัน กอดกัน ได้ยิ้มด้วยกัน ครอบครัวไหนอยากได้จากหลังเป็นรูปอะไรก็จัดให้ บางสถานที่เขาก็คงไม่สามารถจะไปได้ ขณะที่ทำออกมามันดูธรรมดามาก แต่พอเอามาจัดเป็นศิลปะในสลัม 30 ครอบครัวเรียงกัน คนมายืนดูรูปตัวเองแล้วก็รู้สึกอะไรบางอย่างนะ อันนี้คือความสำเร็จอันที่หนึ่ง

อันที่สอง เวลาจัดงานจะใช้พื้นที่กลางสลัมพื้นที่ข้างนอกมีให้จัด แต่เลือกจัดข้างในทั้งที่มันคับแคบ คนจะได้มีส่วนร่วม แล้วก็ได้ผลจริง ๆ คนให้ความร่วมมือการปรับตัวเพื่อให้พื้นที่ดีขึ้น สะอาดขึ้น

การมีส่วนร่วมอีกอันหนึ่งคือ มีการฝึกอาชีพให้ชุมชนโดยการทำเลื่อยีด มีคนหนึ่ง เขาภาพลักษณะไม่ดี เขาก็ตัดสติ๊กเกอร์ เขาบอกว่า ผมขอขอบคุณ ป้าแดงมากเลยนะที่ทำให้ผมมีวันนี้ การที่ผมตัดสติ๊กเกอร์ในวันนี้ ผมเรียนมาจากในคุก แล้วเป็นครั้งแรกที่ผมรู้สึกภูมิใจมากเลยที่คนมาชมผม อันนี้คือทำให้เขากล้าพูดว่าเรียนมาจากในคุก ฉะนั้นบางสิ่งบางอย่างในการทำกิจกรรม มันสร้างพื้นฐานของคนในชุมชนแล้ว

กับเจ้าของที่บางที่เราก็มีปัญหาไม่เข้าใจกับเขา เช่น การเอาพื้นที่ของโรงเรียนเจริญศึกษาที่ชุมชนตั้งใจจะใช้เป็นพื้นที่ของชุมชน เอาไปทำโครงการอย่างอื่น การฟื้นฟูตลาดนางเลิ้ง การฟื้นฟูโรงหนัง ซึ่งไม่ใช่กองโครงการอนุรักษ์มาทำ

โรงภาพยนตร์เฉลิมธานีเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น เปิดกิจการช่วงปี 2461-2536 ถือเป็นโรงมหรสพที่อยู่คู่ย่านนางเลิ้งมายาวนาน ภายหลังทรุดโทรม และถูกใช้เป็นที่เก็บของ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการบูรณะฟื้นฟูโดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

เครดิตภาพ: หนึ่งนิช คงสวัสดิ์

สรุปได้ว่า เราเป็นชาวบ้านก็ต้องปรับตัวไปตามสถานการณ์ แต่ต้องบอกให้ชัดเจนว่าจะไล่หรือไม่ไล่ ตอนนี้โครงการที่ทำล่าสุดคือ ทราบมาว่าสถานีรถไฟฟ้ามะลิจะมาขึ้นแถวนี้ เราเลยขอเป็นต้นแบบของเอเชีย อยากทำอสังหาฯชั้น Welcome to ตลาดนางเลิ้ง อยากมีโลโก้เป็นละครชาติ ตกลงจะตอบรับการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งปัจจุบันชุมชนทำมาแล้ว 9 ปี เราอยากให้ตรงนี้มีโฮสเทล มีบ้านผู้สูงอายุ มีทางลาดสำหรับคนพิการ ตอนนี้กำลังเจรจากับสำนักงานทรัพย์สินฯ อยู่ แต่ได้เจรจากับ ร.ฟ.ม. ก่อนเรียบร้อยแล้ว ร.ฟ.ม. ให้ห้อง 1 ห้องสำหรับจัดทำศูนย์

สิ่งที่ทำให้ภูมิใจ คือชุมชนเราค่อนข้างเข้มแข็ง เข้าใจในกลไกของภาครัฐ แล้วก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของภาครัฐ การทำงานสมัยนี้ ชุมชนต้องเปลี่ยนวิธีการทำงาน ถ้าชุมชนไม่เปลี่ยนวิธีการทำงานก็จบ ประตูนํ้าไปแล้ว ปลาเค็มหอมๆ ที่ทำเตียนก็หายไปแล้ว

อัมพวา สมุทรสงคราม

บันทึก ป่านสาวก

ผู้แทนกลุ่มสมุทรสงครามจัดการตนเอง

เรื่องศาลาท่าน้ำหน้าวัด พอคลองลดความสำคัญลง เจ้าอาวาสเกิน 50% ไม่ให้ความสำคัญกับศาลาท่าน้ำวัด การจัดทำสิ่งปลูกสร้างใหม่ ๆ จึงเป็นสิ่งปลูกสร้างที่สนองความต้องการของคนที่จะมาเข้าวัด คนเข้ามามีความต้องการอะไร ต้องการบุญ เพราะฉะนั้นสร้างสิ่งอะไรก็ได้บุญ สร้างสิ่งอะไรที่ตอบสนองคำอธิษฐานได้ ศาลาท่าน้ำจึงถูกทำลายไปมาก

การเปลี่ยนมุมมองของคนที่ย้ายโยธาแล้วหรือคนที่เขาคิดอย่างนี้มานานแล้ว เปลี่ยนยาก จึงมีความคิดใหม่ขึ้นมาว่า ถ้าสมมติว่าเราเปลี่ยนเขาไม่ได้ เราทำความเข้าใจกับคนรุ่นใหม่ก่อนไหม ทำความเข้าใจกับคนรุ่นที่เขายังมีความต้องการเปลี่ยนแปลง จึงเกิดความคิดทำในสิ่งที่เรียกว่า หอจดหมายเหตุสมุทรสงคราม

เราไม่ได้ต้องการไปปรับความคิดอะไรใครมาก เพียงแต่ต้องการจะบันทึกเรื่องราว ๆ และเรื่องปัจจุบันไว้ ตัวอย่างเช่น เรื่องศาลาท่าน้ำ เราคุยกันว่าที่ไหนศาลาท่าน้ำสวยบ้าง ศาลาท่าน้ำวัดไหนสวยบ้างถ่ายรูปมาให้ดูกันหน่อย

ณ ตอนนี้เราเริ่มไปอีกก้าวหนึ่ง คือจากการที่ทำบนโซเชียลก็ไปขอจดแจ้งเครือข่ายด้านวัฒนธรรมกับวัฒนธรรมจังหวัดเพื่อให้มีความมั่นคงมากขึ้น

ภาคที่ 5

กฎหมาย
เพื่อการคุ้มครอง
มรดกวัฒนธรรมชุมชน

รหัสคิวอาร์ (QR code) ดังตัวอย่าง จะปรากฏอยู่กับชื่อกฎหมาย สำหรับเปิดดูกฎหมายฉบับเต็ม ผู้อ่านสามารถใช้โทรศัพท์ประเภทสมาร์ทโฟนสแกนรหัสเพื่อเชื่อมต่อไปยังเว็บไซต์ที่แสดงกฎหมายฉบับนั้นได้ทันที

สิทธิชุมชนตามกฎหมายไทย

สิทธิชุมชนตามหลักกฎหมายของประเทศไทย ได้ถูกกำหนดและรับรองโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยในปี 2540 นับเป็นปีแรกที่ประเทศไทยกำหนดและรับรองสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยกำหนดเป็นหลักการว่า ประชาชนซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิในการจัดการ ใช้ประโยชน์ อนุรักษ์ และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และสืบสานมรดกวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินการดังกล่าว ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 สิทธิชุมชนยังคงได้รับการรับรองต่อมา โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้สิทธิชุมชนในระดับที่สูงขึ้น กล่าวคือ ได้ยอมรับสิทธิชุมชนของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมไปพร้อมกัน มิได้เน้นเฉพาะชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมแต่เพียงอย่างเดียว พร้อมทั้งได้ยกฐานะให้ชุมชนทั้ง 3 ประเภทนี้ มีฐานะเท่าเทียมกับรัฐในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน การสืบสานและอนุรักษ์ มรดกวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และของชาติ ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิใน 4 ประการ ดังนี้

1. เกิดสิทธิแก่ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ที่จะบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งการสืบสาน อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และของชาติ
2. เกิดสิทธิการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะดำเนินการตามข้อ 1. กับชุมชนและรัฐ
3. เกิดสิทธิชุมชนในการปกป้องคุ้มครองชุมชนจากโครงการหรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัย

4. เกิดสิทธิของชุมชนในการฟ้องร้องและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่ได้ให้ความคุ้มครองแก่ชุมชนทั้ง 3 ประเภท ตามสิทธิชุมชนที่ได้รับความคุ้มครองโดยผลของรัฐธรรมนูญ

จะเห็นว่ารัฐธรรมนูญได้รับรองฐานะทางกฎหมายของสิทธิชุมชนขึ้นแล้ว ดังนั้น ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนทุกประเภท หน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องให้การคุ้มครองแก่สิทธิชุมชนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ สำหรับประเทศไทยสิทธิชุมชนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขโดยผลของรัฐธรรมนูญ รวมทั้งประเทศไทยมีความผูกพันจากพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอีกด้วย ดังนั้น สิทธิชุมชนจึงยังคงได้รับการรับรองและคุ้มครองต่อมาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 และสืบเนื่องต่อมาตามร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับวันที่ 29 มีนาคม 2559 ซึ่งได้กำหนดให้มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนในระดับที่สูงขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย

1. สิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ทำให้สิทธิชุมชนได้รับการรับรองโดยบทบัญญัติมาตรา 46 ที่กำหนดให้บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอิสรภาพ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ กล่าวคือ กฎหมายกำหนดสิทธิให้แก่บุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ดังนั้นเมื่อชุมชนใดก็ตามมีสภาพเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ก็จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมนั้นมีสิทธิอิสรภาพหรือฟื้นฟูจารีต

ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 66 และ 67 โดยคุ้มครองสิทธิชุมชนบนฐานแห่งทรัพยากร และวัฒนธรรม ชุมชนมีสิทธิฟ้องรัฐถ้ารัฐไม่ให้ความคุ้มครอง รัฐธรรมนูญปี 2550 นับว่าก้าวหน้าไปกว่ารัฐธรรมนูญปี 2540 เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ สิทธิชุมชนก็เกิดขึ้นตามกฎหมายทันทีโดยไม่ต้องบัญญัติกฎหมายลูก อีกทั้งยังขยายสิทธิชุมชนไปให้แก่ ชุมชน และ ชุมชนท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอีกด้วย ซึ่งมาตรา 66 กำหนดให้บุคคลที่รวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสืบสาน ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ และยังกำหนดต่อไปในมาตรา 67 ด้วยการกำหนดให้บุคคลมีสิทธิร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมจารีตประเพณีท้องถิ่นร่วมกับรัฐและชุมชน หมายความว่าชุมชนมีฐานะเท่าเทียมกับรัฐในแง่ของการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ได้กำหนดหลักการไว้ในมาตรา 4 ให้สิทธิที่ประชาชนชาวไทยเคยได้รับความคุ้มครองอยู่ภายใต้ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยังคงได้รับการคุ้มครองต่อมาตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ทุกประการ ซึ่งสิทธิชุมชนเคยถูกรับรองและคุ้มครองโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้านั้นแล้วถึง 2 ฉบับ และมีใช้บังคับให้การรับรองสิทธิชุมชนตามสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทยมาแล้วตั้งแต่ปี 2540 สิทธิชุมชนจึงมีฐานะเป็นสิทธิที่ประชาชนชาวไทยเคยได้รับความคุ้มครองอยู่ภายใต้ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขโดยผลของรัฐธรรมนูญมาแล้ว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับวันที่ 6 เมษายน 2560 ได้กำหนดสิทธิหน้าที่ของปวงชนชาวไทย หน้าที่ของรัฐ และแนวนโยบายแห่งรัฐที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 41 ซึ่งกำหนดให้ชุมชนมีสิทธิ

- (1) ได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (2) เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว
- (3) พ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ

มาตรา 42 กำหนดให้ชุมชนมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์กร ชุมชน หรือหมู่คณะอื่นๆ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อการป้องกัน หรือจัดการกีดกันหรือการผูกขาด

มาตรา 43 กำหนดให้ชุมชนมีสิทธิหลายประการได้แก่

- (1) สิทธิในการ อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี อันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ
- (2) สิทธิในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล และยั่งยืน ตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ และ
- (3) สิทธิในการเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการอันใดจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรือดเนินการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชน

หรือชุมชน และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐ ต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

ในแง่ของบุคคลและรัฐนั้น ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดไว้ในมาตรา 50 (8) ซึ่งกำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์ และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม

และมาตรา 57 กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ดังต่อไปนี้คือ

- (1) รัฐต้องอนุรักษ์ ป่าไม้ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย
- (2) รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ป่าไม้ บริหารจัดการ และใช้ หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุล และยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าว ด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ

การให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชนจากโครงการหรือการดำเนินกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสุขภาพอนามัย ก็ได้กำหนดมาตราไว้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 โดยกำหนดไว้ในมาตรา 58 ว่าการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตในโครงการหรือการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวด้วย ในการดำเนินการหรืออนุญาตโครงการหรือการดำเนินกิจกรรมใด รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและไม่ชักช้า

นอกจากนี้ในส่วนของการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิชุมชนในแง่ของสิทธิมนุษยชน มาตรา 70 รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือสุขภาพอนามัย และการบริหารจัดการของรัฐเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน

มาตรา 72 กำหนดให้รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และพลังงาน ดังต่อไปนี้

- (1) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- (2) จัดให้มีการวางแผนผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่
- (3) จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่พำนักได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

- (4) จดัให้มืทรัพย์สินกรน้ำที่มีคุณภาพและเพียพอต่อการอุปโภคบริโภค
ของประชาชน รวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และ
การอื่น ๆ

และในประการสำคัญคือการให้สิทธิแก่ประชาชนในการเสนอกฎหมาย
ได้อีกช่องทางหนึ่ง โดยมาตรา 133 กำหนดว่าร่างพระราชบัญญัติให้
เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน และจะให้สิทธิผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน
ไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพ
ของปวงชนชาวไทย หรือหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ให้อำนาจ
พิเศษแก่คณะรักษาความสงบแห่งชาติไว้ตามมาตรา 44 ในกรณีที่หัวหน้า
คณะรักษาความสงบแห่งชาติเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ ในการปฏิรูป
ในด้านต่าง ๆ การส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชน
ในชาติ หรือเพื่อ ป้องกัน ระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อน
ทำลายความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติ ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจ
ของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน ไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอก
ราชอาณาจักร ให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยความเห็นชอบ
ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีอำนาจสั่งการ ระงับยับยั้ง หรือกระทำการ
ใดๆ ได้ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะมีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร
หรือในทางตุลาการ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ รวมทั้งการปฏิบัติ
ตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่ง หรือการกระทำ หรือการปฏิบัติที่ชอบด้วย
กฎหมายและรัฐธรรมนูญนี้และเป็นที่สุด ทั้งนี้ เมื่อได้ ดำเนินการดังกล่าวแล้ว
ให้รายงานประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติและนายกรัฐมนตรีทราบโดยเร็ว

2. กฎหมายที่สามารถใช้บังคับเพื่อบคุมครองสิทธิชุมชน

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจะพบว่าสิทธิชุมชนได้ถูกกำหนดไว้ใน
กฎหมายสูงสุดของประเทศแล้วตั้งแต่ปี 2540 ซึ่งสิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่เกิดขึ้น

จากการที่ประชาชนได้รวมตัวกันตามความเป็นจริงในชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ของตนในลักษณะสิทธิแบบรวมกลุ่ม (collective rights) สิทธิในลักษณะกลุ่มเป็นสิทธิมนุษยชนที่ได้รับความคุ้มครองตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศด้วย ดังนั้น เมื่อประเทศไทยได้ให้การรับรองสิทธิชุมชนขึ้นโดยผลของรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยมีมาตรฐานการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชนตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่ คือ หลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) และโดยที่ประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่จะสามารถนำมาใช้บังคับเพื่อให้การคุ้มครองส่งเสริมสิทธิชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่

2.1 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมายว่าด้วยการให้สิทธิแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในการร้องขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยมีวิธีดำเนินการยื่นคำร้องบัญญัติไว้ด้วย จะเห็นได้ว่าประชาชนไม่จำเป็นต้องรอให้ภาครัฐกำหนดกฎหมายแต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่ประชาชนและชุมชนสามารถจะริเริ่มเสนอกฎหมายที่มีความจำเป็นสำหรับชุมชนเองได้

ซึ่งบทบัญญัติในมาตรา 4 กำหนดไว้ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใด มีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่น เพื่อดำเนินการให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ ดังนั้น ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชนย่อมมีสิทธิเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นในชุมชนของตนได้ โดยอาจเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีเขตอำนาจเหนือชุมชนนั้น ๆ ได้

ทั้งนี้จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 5 คือการเข้าชื่อเสนอคำร้องขอให้ประธานสภาท้องถิ่นดำเนินการ ให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่น ต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) ชือ ที่อยู่ และลายมือชือของู้ชืออทุกคน พร้อมทั้งสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน บัตรประจำตัวประชาชน ที่หมดอายุ หรือบัตรหรือหลักฐานอื่นใดของทางราชการที่มีรูปถ่ายสามารถแสดงตนได้
- (2) ร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นซึ่งต้องมีข้อกำหนดที่ชัดเจนเพียงพอได้ว่ามีความประสงค์จะตราข้อบัญญัติท้องถิ่นในเรื่องใดที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ในการนี้อาจมีสรุปสาระสำคัญและคำชี้แจงความมุ่งหมายของการกำหนดหลักการในแต่ละข้อกำหนดของร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เสนอให้เพียงพอที่จะเข้าใจเหตุผลที่กำหนดไว้ใน แต่ละข้อกำหนดด้วยก็ได้
- (3) รายชื่อผู้แทนของู้ชืออที่จะมีอำนาจดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับการเสนอและการพิจารณาข้อบัญญัติท้องถิ่น
- (4) คำรับรองของผู้แทนของู้ชืออตาม (3) ว่า ผู้ชืออทุกคนเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น และเป็นผู้ร่วมลงชื่อด้วยตนเอง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้ใดร่วมลงชื่อในการเข้าชืออดังกล่าวโดยถูกต้องตาม พระราชบัญญัตินี้แล้ว ให้ถือว่า การเข้าชืออนั้นมีผลสมบูรณ์และจะถอนการเข้าชืออในภายหลังอีกมิได้

2.2 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับนี้ไม่มีฐานะเป็นกฎหมาย แต่เป็นระเบียบที่ฝ่ายบริหารกำหนดขึ้นเพื่อให้ฝ่ายบริหารรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับแผนการดำเนินโครงการของรัฐ และถือเป็นการให้สิทธิแก่ประชาชนในการรับรู้และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการดำเนินโครงการของรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ต้องรับฟัง และต้องดำเนินการเพื่อให้ประชาชนรับทราบ เข้าใจ และต้องดำเนินการให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นของประชาชน

โดยข้อ 5 ของระเบียบนี้กำหนดว่า ก่อนเริ่มดำเนินการโครงการของรัฐ หน่วยงานของรัฐที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ต้องจัดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลตามข้อ 7 ให้ประชาชนทราบ และจะรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีตามข้อ 9 ด้วยก็ได้ หน่วยงานของรัฐที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการของรัฐที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อประชาชนเป็นส่วนรวมต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีตามข้อ 9 ก่อนเริ่มดำเนินการ

ข้อ 6 กำหนดว่าในกรณีที่หน่วยงานของรัฐมิได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนเริ่มดำเนินการโครงการของรัฐตามข้อ 5 วรรคหนึ่ง เมื่อผู้มีส่วนได้เสียร้องขอ รัฐมนตรีสำหรับราชการส่วนกลาง ผู้ว่าราชการจังหวัดสำหรับราชการส่วนภูมิภาคหรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานครสำหรับราชการของกรุงเทพมหานคร จะสั่งหน่วยงานของรัฐให้รับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนก็ได้ ในกรณีเช่นนั้น ให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยเร็ว

และจะต้องทำการเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นแก่ประชาชนตามข้อ 7 ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

- (1) เหตุผลความจำเป็น และวัตถุประสงค์ของโครงการ
- (2) สาระสำคัญของโครงการ
- (3) ผู้ดำเนินการ
- (4) สถานที่ที่จะดำเนินการ
- (5) ขั้นตอนและระยะเวลาดำเนินการ
- (6) ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ
- (7) ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นแก่ประชาชนที่อยู่อาศัยหรือประกอบอาชีพอยู่ในสถานที่ที่จะดำเนินโครงการและพื้นที่ใกล้เคียง และประชาชนทั่วไป รวมทั้งมาตรการป้องกัน แก้ไข หรือเยียวยา ความเดือดร้อน หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากผลกระทบดังกล่าว

- (8) ประมาณการค้จ่าย ในกรณีท่หน่วยงานของรัฐจะเป้นผู้ดำเนินโครงการของรัฐเองให้ระบุที่มาของเงินที่จะนำมาใช้จ่ายในการดำเนินโครงการนั้นด้วย โดยให้หน่วยงานของรัฐประกาศข้อมูลที่ต้องเผยแพร่แก่ประชาชนตามในวรรคหนึ่งในระบบเครือข่ายสารสนเทศที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีจัดให้มีขึ้นตามระเบียบนี้ด้วย

สำหรับหลักการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในข้อ 8 กำหนดว่าในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หน่วยงานของรัฐต้องมุ่งให้ประชาชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโครงการของรัฐ และรวบรวมความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อโครงการนั้น รวมตลอดทั้งความเดือดร้อนหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ประชาชนด้วย หน่วยงานของรัฐจะรับฟังความคิดเห็นของประชาชนไปพร้อมกับการเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนก็ได้

โดยอาจใช้วิธีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนได้หลายวิธีตามข้อ 9 ดังต่อไปนี้

- (1) การสำรวจความคิดเห็น ซึ่งอาจทำได้โดยวิธีดังต่อไปนี้
 - (ก) การสัมภาษณ์รายบุคคล
 - (ข) การเปิดให้แสดงความคิดเห็นทางไปรษณีย์ ทางโทรศัพท์ หรือโทรสาร ทางระบบเครือข่ายสารสนเทศ หรือทางอื่นใด
 - (ค) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมารับข้อมูลและแสดงความคิดเห็นต่อหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบโครงการ
 - (ง) การสนทนากลุ่มย่อย
- (2) การประชุมปรึกษาหารือ ซึ่งอาจทำได้โดยวิธีดังต่อไปนี้
 - (ก) การประชาพิจารณ์
 - (ข) การอภิปรายสาธารณะ
 - (ค) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
 - (ง) การประชุมเชิงปฏิบัติการ
 - (จ) การประชุมระดับตัวแทนของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสีย

(3) วิธีอื่นที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีกำหนด

และตามข้อ 11 กำหนดว่าในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หน่วยงานของรัฐต้องประกาศให้ประชาชนทราบถึงวิธีการรับฟังความคิดเห็น ระยะเวลา สถานที่ ตลอดจนรายละเอียดที่เพียงพอแก่การที่ประชาชนจะเข้าใจและสามารถแสดงความคิดเห็นได้ โดยให้ปิดประกาศดังกล่าวไว้โดยเปิดเผย ณ สถานที่ปิดประกาศของหน่วยงานของรัฐ และสถานที่ที่จะดำเนินโครงการของรัฐนั้นเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนเริ่มดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และให้ประกาศในระบบเครือข่ายสารสนเทศที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีจัดให้มีขึ้นตามระเบียบนี้ด้วย

และจะต้องจัดทำสรุปผลการรับฟังตามข้อ 12 คือเมื่อดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแล้ว ให้หน่วยงานของรัฐจัดทำสรุปผลการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และประกาศให้ประชาชนทราบภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่เสร็จสิ้นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หากผลการรับฟังความคิดเห็นแล้วปรากฏว่าน่าจะเกิดผลกระทบต่อประชาชน

ข้อ 13 กำหนดไว้ว่าเมื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแล้วปรากฏว่าการดำเนินโครงการของรัฐโครงการใดอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนมากกว่าข้อมูลที่เผยแพร่แก่ประชาชนตามข้อ 7 (7) ถ้ายังมีความจำเป็นต้องดำเนินโครงการดังกล่าวต่อไป หน่วยงานของรัฐต้องกำหนดมาตรการป้องกันแก้ไข หรือเยียวยาความเดือดร้อนหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากผลกระทบดังกล่าวเพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมก่อนเริ่มดำเนินการโครงการของรัฐนั้น และประกาศให้ประชาชนทราบ

2.3. พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551

ตามพระราชบัญญัตินี้ ชุมชนสามารถจัดตั้งกลุ่มของชุมชนร่วมกันที่เรียกว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลขึ้น เพื่อทำงานคู่ขนานไปกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการและพัฒนาท้องถิ่นของตน โดยที่สถาบัน

พัฒนาองค์กรชุมชน ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าว กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่สอดคล้องกับการรับรองและคุ้มครองสิทธิชุมชนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปี 2550 โดยมาตรา 3 ได้กำหนดความหมายของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมไว้ ดังนี้

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนกัน หรือทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมร่วมกัน หรือ ดำเนินการอื่นอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีระบบบริหารจัดการ และการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้

“ชุมชนท้องถิ่น” หมายความว่า ชุมชนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่หมู่บ้านหรือตำบล

“ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” หมายความว่า ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเกิดขึ้นก่อนประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

“องค์กรชุมชน” หมายความว่า องค์กรซึ่งเป็นการรวมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งจัดตั้งการจัดตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ไม่ว่าประชาชนจะจัดตั้งกันขึ้นเอง หรือโดยการแนะนำหรือสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน

“ผู้นำชุมชน” หมายความว่า ประธานกรรมการของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม หรือชุมชนอื่น หรือหัวหน้ากลุ่ม หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเป็นผู้นำของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม หรือชุมชนอื่นในลักษณะเดียวกัน

โดยได้กำหนดหลักการในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนไว้ในมาตรา 5 คือ ผู้แทนชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้จัดตั้งการจัดตั้งไว้กับผู้ใหญ่บ้าน และผู้แทนชุมชนอื่นในตำบล ซึ่งได้จัดตั้งการจัดตั้งไว้กับกำนัน ทั้งนี้ โดยการจัดตั้งการจัดตั้งได้กระทำก่อนวันประชุม

อาจประชุมปรึกษากันจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลขึ้น สภาหนึ่งเพื่อปฏิบัติภารกิจตามพระราชบัญญัตินี้ได้

การได้มาซึ่งผู้แทนชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน และการได้มาซึ่งผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลให้เป็นไปตามที่ผู้นำชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน หรือผู้นำชุมชนอื่นในตำบล แล้วแต่กรณี ปรึกษาหารือกัน โดยให้มีผู้แทนชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละสี่คน และผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลชุมชนละสองคน

การประชุมปรึกษากันตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผู้แทนชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในแต่ละหมู่บ้าน และผู้แทนชุมชนอื่นในตำบลมาร่วมประชุม ไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของผู้แทนชุมชนทุกประเภทตามวรรคสองรวมกัน จึงจะเป็นองค์ประชุม และต้องเห็นสอดคล้องต้องกัน ให้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบ ของจำนวนผู้แทนชุมชนทุกประเภทตามวรรคสอง

เมื่อกำหนดได้รับจดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลแล้วให้ออกใบรับการจดแจ้งให้เป็นหลักฐาน และส่งบัญชีรายชื่อให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ทราบ

ในกรณีที่ตำบลหรือหมู่บ้านใดไม่มีกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ให้จัดแจ้งการจัดตั้งชุมชนหรือจดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล แล้วแต่กรณีไว้กับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือ ในกรณีเขตกรุงเทพมหานคร ให้จัดแจ้งไว้กับผู้อำนวยการเขต และให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือผู้อำนวยการเขต แล้วแต่กรณี ออกใบรับการจดแจ้งไว้เป็นหลักฐาน และแจ้งให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ทราบ หลักเกณฑ์วิธีการ และแบบการจดแจ้งการจัดตั้งชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ตามวรรคหนึ่ง และการจดแจ้งการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตามวรรคสี่และวรรคห้าให้เป็นไปตามที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ประกาศกำหนด

- (6) จัดให้มีเวทีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย
- (7) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้ อย่างยั่งยืน
- (8) ประสานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น
- (9) รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้นในตำบลอื่นเนื่องจากการดำเนินงานใดๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง
- (10) วางกติกาในการดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล
- (11) จัดทำรายงานประจำปีของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมถึงสถานการณ์ด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ
- (12) เสนอรายชื่อผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อไปร่วมประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวนสองคน

สำหรับองค์กรที่ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมสภาองค์กรชุมชนตามกฎหมายได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) อยู่ในกำกับของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมาตรา 35 กำหนดให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมทั้งให้มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) ประสานและดำเนินการให้มีการจัดตั้งและดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมทั้งเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจการเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนตำบลและผลการประชุมของการประชุมระดับจังหวัดและระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบล
- (2) รวบรวมข้อมูล ศึกษา วิจัย และพัฒนาเกี่ยวกับงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล
- (3) ประสานและร่วมมือกับราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรภาคเอกชนและองค์กรภาคประชาสังคมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้
- (4) จัดทำทะเบียนกลางเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนตำบล
- (5) ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติจัดตั้งและดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนและผลการประชุมในทุกระดับ แล้วเสนอรายงานต่อที่ประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับชาติและรัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง
- (6) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ ีประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับชาติหรือรัฐมนตรีมอบหมาย

กฎหมายว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของรัฐ และการคุ้มครองรักษามรดกวัฒนธรรม

ในส่วนนี้จะเป็นการรวบรวมกฎหมายต่างๆ ที่แสดงถึงการกระจายอำนาจของรัฐไปยังหน่วยงานราชการทุกระดับ ให้มีหน้าที่ส่งเสริมและบำรุงรักษามรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติ ซึ่งโดยมากแล้ว จะรวมไปถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

1. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

กฎหมายฉบับนี้กำหนดขึ้นเพื่อให้รัฐมีหน้าที่กระจายอำนาจตามพันธกิจของรัฐจากส่วนกลางไปยังส่วนท้องถิ่น ในลักษณะของการกระจายอำนาจ (decentralization) มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหลายประการได้แก่ มาตรา 16 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูป เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้

- (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
- (2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ
- (3) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- (5) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (6) การผังเมือง
- (7) การควบคุมอาคาร

และมาตรา 17 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบ องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้

- (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด
- (2) การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- (4) การส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น
- (5) การจัดให้มีพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ

สำหรับกรุงเทพมหานคร มาตรา 18 กำหนดให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดการระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นของตนเองตามที่กำหนดให้กับ เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัดตามมาตรา 16 และ 17 บัญญัติไว้

2. พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 5 รูปแบบ

2.1 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

เทศบาลจัดตั้งขึ้นมาจากท้องถิ่นที่มีความเจริญในตำบลและจังหวัด มี 3 รูปแบบ ได้แก่ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร

โดยมาตรา 48 ทวิ กำหนดให้เทศบาลมีนายกเทศมนตรีคนหนึ่งซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

สำหรับเทศบาลตำบลตามมาตรา 50 มีหน้าที่ต้องบำรุงศิลปะ จารีต ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ในเขตเทศบาล

เทศบาลเมืองตามมาตรา 53 มีหน้าที่เช่นเดียวกับเทศบาลตำบลในเขตเทศบาล (ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 50)

และเทศบาลนครมีหน้าที่ตามมาตรา 56 มีหน้าที่ต้องทำการวางผังเมือง และการควบคุมการก่อสร้าง และส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยว ในเขตเทศบาล

2.2. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542

เมืองพัทยาถือเป็นการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบพิเศษ คล้ายกรุงเทพมหานคร มีเพียงแห่งเดียวคือเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เมืองพัทยามีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับชุมชน ตามมาตรา 62 คือ

- (1) การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
- (2) การคุ้มครองและดูแลรักษาทรัพยากรอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- (3) การวางผังเมืองและการควบคุมการก่อสร้าง
- (4) การควบคุมและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยว
- (5) การบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

2.3 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528

สำหรับกรุงเทพมหานครนั้นก็เป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบพิเศษอีกเช่นกัน และมีเพียงแห่งเดียว กรุงเทพมหานครพัฒนามาจากการปกครองส่วนภูมิภาค คือจังหวัดพระนคร กรุงเทพมหานครมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครตามมาตรา 44 ซึ่งกำหนดให้กรุงเทพมหานครมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนหนึ่งซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้น โดยวิธีการออกเสียงลงคะแนน

โดยตรงและลับ การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจะกระทำมิได้เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้มีการเลือกตั้งแล้ว ในพระราชกฤษฎีกานั้นให้ระบุวันเลือกตั้งและระยะเวลารับสมัครเลือกตั้ง หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับชุมชนตามมาตรา 89 คือ

- (1) การผังเมือง
- (2) การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ
- (3) การดูแลรักษาที่สาธารณะ
- (4) การควบคุมอาคาร
- (5) การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
- (6) การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- (7) การพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- (8 ทวิ) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

2.4 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

สภาตำบลมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับชุมชนตามมาตรา 23 คือ ดำเนินกิจการภายในตำบลในการจัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก และคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.5 พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540

องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในท้องที่จังหวัดทุกจังหวัดยกเว้นกรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับชุมชนตามมาตรา 45 คือ คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

3. กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักนโยบาย และแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545

โดยที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เกิดขึ้นเมื่อครั้งมีการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ในปี
2545 โดยจัดตั้งสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม (สนพ.) ซึ่งมีฐานะเทียบเท่ากรม ส่วนราชการ
ภายใน สนพ. ได้แก่ กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม มีอำนาจ
หน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) เสนอแนะนโยบายและแผนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม รวมทั้งการจัดทำแผนแม่บท แผนการจัดการ
และแผนปฏิบัติการที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพและ
การใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม
- (2) เสนอแนะแนวทางและมาตรการในการบริหารจัดการเพื่อควบคุม
ป้องกัน และแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ
รวมทั้งเสนอแนะมาตรการและแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม
ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู
- (3) ศึกษา วิเคราะห์ ประเมินคุณค่าและคุณภาพสิ่งแวดล้อมของ
แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมมรดกทางวัฒนธรรมและ
ธรรมชาติ รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญเพื่อให้มีการขึ้นทะเบียน
และประกาศเขตคุ้มครองแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมอันควร
อนุรักษ์และฟื้นฟูที่เมืองเก่า
- (4) ดำเนินงานตามพันธกรณีในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดก
ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก
- (5) ส่งเสริมและสนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่น
ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และ
มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ

- (6) ประสานการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายมาตรการและแผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์

4. เรเบียบสำนักนายกรฐมนตรเว้ดว้ดการอนุรักษ์ และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546

ระเบียบฉบับนี้ไม่มีฐานะเป็นกฎหมาย แต่เป็นระเบียบที่ฝ่ายบริหารจัดทำขึ้นเพื่อใช้สำหรับดำเนินการบริหารจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยข้อ 4 ในระเบียบนี้ให้ค่านิยาม “กรุงรัตนโกสินทร์” หมายความว่า

- (1) บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนครกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528
- (2) บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2530
- (3) บริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ในท้องที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด แขวงอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี และแขวงสมเด็จพระเจ้าพระยาเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2535

- (4) บริเวณอื่นที่ติดต่อกับหรือเกี่ยวข้องกับบริเวณตาม (1) (2) หรือ (3) ตามที่คณะกรรมการกำหนด

และนิยาม “เมืองเก่า” หมายความว่า

- (1) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อนหรือที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์
- (2) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีรูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมต่างถิ่นหรือมีลักษณะเป็นรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาในยุคต่างๆ
- (3) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่เคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่งและยังคงมีลักษณะเด่นประกอบด้วยโบราณสถาน
- (4) เมืองหรือบริเวณของเมืองซึ่งโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งสถาปัตยกรรม มีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์

ระเบียบฉบับนี้ได้กำหนดให้คณะกรรมการว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่าตามข้อ 9 ซึ่งกำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) วางนโยบาย กำหนดพื้นที่ และจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี
- (2) จัดทำแนวทาง แผนปฏิบัติการและมาตรการต่างๆ เพื่อดำเนินการในพื้นที่รับผิดชอบ
- (3) ให้คำปรึกษาและความเห็นโครงการของรัฐในพื้นที่รับผิดชอบ
- (4) สนับสนุนการจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบเพื่อดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า

- (5) ออกระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี
- (6) สนับสนุน และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนและภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า
- (7) ประสานงาน ติดตาม ตรวจสอบและกำกับดูแลให้การดำเนินงานเป็นไปตามแนวทาง โครงการ และแผนงาน ที่ได้จัดทำไว้
- (8) เชิญผู้แทนหน่วยงานราชการและภาคเอกชน หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง มาให้คำชี้แจงและข้อมูล
- (9) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานตามความจำเป็นและเหมาะสมเพื่อทำการแทนคณะกรรมการในเรื่องที่ได้รับมอบหมาย
- (10) รายงานผลการดำเนินงานให้คณะรัฐมนตรีทราบตามที่เห็นสมควร
- (11) ดำเนินการอื่นใดที่จำเป็นตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรี เพื่อให้การอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่าประสบความสำเร็จ

5. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของประเทศทั้งหมด โดยมาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้นิยาม “โบราณสถาน” หมายความว่า

อสัหาริมทรพยซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสัหาริมทรพยนั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย นิยามคำว่า “โบราณวัตถุ” หมายความว่า สัหาริมทรพยที่เป็นของโบราณ ไม่ว่า

จะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่ง ส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะ แห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสิ่งหาปริมาตรนั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี และนิยมคำว่า “ศิลปวัตถุ” หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูง ในทางศิลปะ

สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้คือการให้อธิบดีกรมศิลปากรขึ้นทะเบียน โบราณสถาน เพื่อให้โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนไว้แล้วอยู่ภายใต้การบริหาร จัดการของกรมศิลปากร ซึ่งมาตรา 7 กำหนดว่าเพื่อประโยชน์ในการดูแล รักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ให้อธิบดี มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่ อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควร เป็นเขตของโบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศ ดังกล่าวนี้อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้กระทำได้โดยประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา ในการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของหรือมีผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ก็ให้ มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดิน ให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอ ต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ให้อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

เมื่อโบราณสถานใดขึ้นทะเบียนไว้แล้ว มาตรา 7 ทวิ กำหนดห้ามมิให้ ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้ รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี ในกรณีที่มีการปลูกสร้างอาคารโดยมิได้ รับอนุญาตให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้างและให้รื้อถอนอาคารหรือ

ส่วนแห่งอาคารนั้นภายในกำหนดหกสิบวันนับแต่วันได้รับคำสั่ง ผู้ใดขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดี มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้ โดยเจ้าของผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีกับผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

และมาตรา 10 กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถาน หรือชุดคันลึงใดๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่ จะกระทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และ ถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไว้ประการใดก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไข นั้นด้วย

มาตรา 11 กำหนดว่าโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้น แม้ว่าจะเป็นโบราณสถานที่มิใช่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดๆ ทำการซ่อมแซมหรือกระทำการด้วยประการใดๆ อันเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้คงสภาพเดิมได้ แต่ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบก่อน

มาตรา 14 กำหนดว่าเมื่ออธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุนั้น ในกรณีที่อธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุใดไม่ว่าจะได้ขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ หรือศิลปวัตถุใดที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว สมควรสงวนไว้เป็นสมบัติของชาติ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ห้ามทำการค้า และหากเห็นสมควรเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ ให้อธิบดีมีอำนาจจัดซื้อโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นไว้ได้

มาตรา 14 ทวิ กำหนดว่าเพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และการจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีอายุตั้งแต่สมัยอยุธยาขึ้นไป ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้เขตท้องที่ใดเป็นเขตสำรวจโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น โดยให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแจ้งปริมาณรูปพรรณและสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุนั้นต่ออธิบดีตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนด เมื่อได้มีการประกาศแล้ว อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายมีอำนาจเข้าไปในเคหสถานของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง หรือสถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้น ระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกหรือระหว่างเวลาทำการเพื่อประโยชน์ในการจัดทำทะเบียน และในกรณีที่เห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดมีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ ให้อธิบดีมีอำนาจดำเนินการตามมาตรา 14 ได้

พ.ศ. 2504 ซึ่งให้ความคุ้มครองแก่นรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในลักษณะที่จับต้องได้

โดยกฎหมายฉบับนี้ได้ให้นิยามแกสิ่งที่จะให้ความคุ้มครองไว้ในมาตรา 3 ได้แก่ คำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” หมายความว่า ความรู้ การแสดงออก การประพฤติปฏิบัติ หรือทักษะ ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน ยอมรับ และรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งโดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน คำว่า “ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มที่มีความรู้ มีการประพฤติปฏิบัติ สืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น

และกำหนดขอบเขตที่จะให้ความคุ้มครองตามมาตรา 4 คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการส่งเสริมและรักษาตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา
- (2) ศิลปะการแสดง
- (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล
- (4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
- (5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม
- (6) การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว
- (7) ลักษณะอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะเข้าลักษณะใดตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

ในการนี้ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตามมาตรา 10 โดยให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่รัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดเสนอ
- (3) ออกประกาศเกี่ยวกับการกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 4 วรรคสอง
- (4) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (5) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การดำเนินงานของคณะกรรมการกลั่นกรองตามมาตรา 21
- (6) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (7) พิจารณาและให้ความเห็นชอบการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (8) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (9) พิจารณาและให้ความเห็นชอบแผนงานและโครงการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเสนอ
- (10) กำกับ ติดตาม และประเมินผลการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (11) สอดส่อง ดูแล คุ้มครอง ป้องกันมิให้มีการกระทำอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นบัญชีไว้ ตลอดจนให้ข้อมูลหรือคำแนะนำแก่ผู้ที่นำมรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมไปใช้

- (12) ประกาศเกียรติคุณเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือหน่วยงาน ที่ทำคุณประโยชน์เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (13) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย
- (14) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหรือตามที่ คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครมาตรา 16 กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร หรือจังหวัด แล้วแต่กรณี และอาจเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศต่อคณะกรรมการ
- (2) ดำเนินการร่วมกับชุมชนเพื่อจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (3) พิจารณาและคัดเลือกมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากรายการเบื้องต้น มรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมเพื่อเสนอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อคณะกรรมการ
- (4) ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน รวมทั้งระดมทรัพยากร เพื่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (5) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (6) ส่งเสริมให้รู้คุณค่าและมีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (7) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

โดยมาตรา 18 ให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการรับพิตชอบในงานธรรการและงานวิชาการของคณะกรรมการ และให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศต่อคณะกรรมการ
- (2) เสนอแผนงานและโครงการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านเงินอุดหนุน ด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรมด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์และสืบทอด หรือด้านอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อคณะกรรมการ
- (3) เสนอมาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรวมทั้งแนวทางความร่วมมือระหว่างชุมชนที่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ต่อคณะกรรมการ
- (4) รวบรวมและจัดทำรายการการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศ
- (5) ประกาศขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการ
- (6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- (7) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (8) ฝึกอบรมและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (9) ส่งเสริมให้มีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (10) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 19 คือในการปฏิบัติการตามหน้าที่ คณะกรรมการ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด คณะอนุกรรมการกลั่นกรอง คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือกรมส่งเสริมวัฒนธรรม อาจเชิญบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง คำอธิบาย ความเห็น หรือคำแนะนำทางวิชาการได้เมื่อเห็นสมควร และอาจขอความร่วมมือจากบุคคลใดเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริง หรือเพื่อสำรวจกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

มาตรา 20 กำหนดว่าเมื่อคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร หรือคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดพิจารณาแล้วเห็นสมควร ให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการใดได้รับการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ให้เสนอมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการนั้น ต่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อเสนอคณะกรรมการพิจารณา

มาตรา 21 กำหนดว่าในการพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการใดตามมาตรา 20 ให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเสนอให้คณะอนุกรรมการกลั่นกรองตามมาตรา 12 พิจารณาให้ความเห็นทางวิชาการเพื่อประกอบการพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการนั้นของคณะกรรมการด้วย ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 22 กำหนดว่าเมื่อคณะกรรมการพิจารณาแล้วเห็นว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการใดเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดและสมควรได้รับการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ให้อธิบดีประกาศการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 23 กำหนดว่าเมื่อปรากฏในภายหลังว่าการพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการใดเป็นไปโดยคลาดเคลื่อนหรือสำคัญผิดในข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ หรือมีข้อเท็จจริงปรากฏที่เปลี่ยนแปลงไป ให้คณะกรรมการมีอำนาจแก้ไขหรือยกเลิกการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการนั้นได้

มาตรา 24 กำหนดว่าเมื่อปรากฏว่ามีการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นบัญชีไว้ ให้คณะกรรมการเสนอต่อรัฐมนตรีเพื่อมีคำสั่งให้ระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายดังกล่าวได้ เว้นแต่กรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วนหรือเป็นกรณีที่น่าจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นได้

มาตรา 25 กำหนดให้บรรดามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้อยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้ขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา 26 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

7. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับมาตั้งแต่ปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องโดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้งคือ พ.ศ. 2484 พ.ศ. 2505 และ พ.ศ. 2535 โดยที่วัดมีความสำคัญต่อชุมชนค่อนข้างมาก และโดยที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งของวัดในพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

มาตรา 33 กำหนดว่าด้วยความหมายของที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มี 3 ประเภท ดังนี้

- (1) ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัด ตลอดจนเขตของวัดนั้น
- (2) ที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- (3) ที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา 34 กำหนดว่าการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา ในการนี้ห้ามมิให้บุคคลโดยกายุความขึ้นต่อกับวัดหรือกรมการศาสนา แล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันที่วัดที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

และมาตรา 35 กำหนดว่าที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

สำหรับเจ้าอาวาสนั้นมาตรา 37 กำหนดให้มีหน้าที่ บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี และมาตรา 38 กำหนดอำนาจของเจ้าอาวาสดังนี้

- (1) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- (2) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- (3) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

โดยที่มาตรา 40 กำหนดให้ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง และศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

8. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

พระราชบัญญัติฉบับนี้ออกมาเพื่อกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการผังเมืองของประเทศไทยตั้งแต่ปี 2518 เพื่อให้เมืองมีความเหมาะสมในการอยู่อาศัย การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย การจราจรขนส่ง การบริหารจัดการในสิ่งอุปโภคบริโภค และอื่นๆ

มาตรา 4 กำหนดนิยามคำว่า “การผังเมือง” หมายความว่า การวาง จัดทำและดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะในบริเวณ เมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือ ส่วนของเมืองขึ้นใหม่ หรือแทนเมืองหรือส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหาย เพื่อให้มีหรือทำให้ดียิ่งขึ้นซึ่งถูกสูลักษณะความสะอาดสบาย ความเป็น ระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัย ของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคม เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจสังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์ หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษาทรัพยากร ธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่า ในทางธรรมชาติ

คำว่า “ผังเมืองรวม” หมายความว่า แผนผัง นโยบายและโครงการ รวมทั้ง มาตรการควบคุมโดยทั่วไปเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และการดำรง รักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบทในด้านการใช้ประโยชน์ ในทรัพย์สิน การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณสุข โภค บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการผังเมือง

คำว่า “ผังเมืองเฉพาะ” หมายความว่า แผนผังและโครงการดำเนินการ เพื่อพัฒนาหรือดำรงรักษาสถาปัตยกรรมเฉพาะแห่ง หรือกิจการที่เกี่ยวข้อง ในเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้อง หรือชนบทเพื่อประโยชน์แก่การผังเมือง

มาตรา 28 กำหนดว่าผังเมืองเฉพาะประกอบด้วย

- (1) วัตถุประสงค์ในการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ
- (2) แผนที่แสดงเขตของผังเมืองเฉพาะ
- (3) แผนผังเมือง หรือแผนผังบริเวณซึ่งทำขึ้นเป็นฉบับเดียวกันหรือหลายฉบับ โดยมีสาระสำคัญทุกประการหรือบางประการดังต่อไปนี้
 - (ง) แผนผังแสดงที่โล่ง
 - (จ) แผนผังแสดงกำหนดระดับพื้นดิน
 - (ฉ) แผนผังแสดงบริเวณที่ตั้งของสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรมประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีที่จะพึงส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะ
 - (ช) แผนผังแสดงบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติ หรือภูมิประเทศทั้งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ รวมทั้งต้นไม้เดี่ยว หรือต้นไม้หมู่ที่จะพึงส่งเสริมหรือบำรุงรักษา
- (4) รายการและคำอธิบายประกอบแผนผัง ตาม (3) รวมทั้งประเภทและชนิดของอาคารที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ก่อสร้าง
- (5) ข้อกำหนดที่จะให้ปฏิบัติหรือไม่ให้ปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผังเมืองเฉพาะทุกประการหรือบางประการ
- (6) รายละเอียดระบุที่ดินหรือสิ่งหาปริมาณอย่างอื่นที่ต้องเวนคืน พร้อมทั้งรายชื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สิน โดยชอบด้วยกฎหมาย โดยมีแผนที่แสดงเขตที่ดินหรือสิ่งหาปริมาณอย่างอื่นที่เวนคืนเพื่อประโยชน์แก่การผังเมืองสำหรับใช้เป็นทางหลวงตามมาตรา 43 (1)

- (7) รายละเอียดระบุที่ดินหรือสิ่งหามทรัพย์อย่างอื่นที่ต้องเวนคืน พร้อมทั้งรายชื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยมีแผนที่แสดงเขตที่ดินหรือสิ่งหามทรัพย์อย่างอื่นที่เวนคืนเพื่อประโยชน์แก่การผังเมืองสำหรับใช้เป็นทางหลวงตามมาตรา 43 (2)
- (8) รายละเอียดระบุที่ดินหรือสิ่งหามทรัพย์อย่างอื่นซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือซึ่งกระทรวงทบวงกรม จังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือองค์การของรัฐ เป็นเจ้าของ ผู้ครอบครอง หรือผู้ดูแลรักษา ซึ่งจะนำมาใช้เป็นทางหลวง หรือใช้เพื่อประโยชน์แก่การผังเมืองอย่างอื่น
- (9) แผนที่ แผนผังหรือรายละเอียดอื่นๆ ตามความจำเป็น มาตรา 29 กำหนดว่า เมื่อได้มีกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวม ณ ท้องที่ใดแล้ว ถ้าเจ้าพนักงานท้องถิ่นของท้องที่นั้นเห็นสมควรจะจัดให้มีการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะขึ้น หรือจะขอให้กรมโยธาธิการและผังเมืองเป็นผู้วางและจัดทำผังเมืองเฉพาะก็ได้ ผังเมืองเฉพาะจะต้องสอดคล้องกับผังเมืองรวม

มาตรา 41 กำหนดว่า ผังเมืองเฉพาะจะใช้ในที่ได้ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะมิได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ให้พระราชบัญญัตินี้ดั่งกล่าวใช้บังคับได้ไม่เกินห้าปี เมื่อระยะเวลาตามวรรคหนึ่งได้สิ้นสุดลง ถ้าเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือกรมโยธาธิการและผังเมืองเห็นสมควรขยายระยะเวลาการใช้บังคับพระราชบัญญัติ ให้เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการผังเมือง เพื่อพิจารณาดำเนินการตราเป็นพระราชบัญญัติขยายระยะเวลาการใช้บังคับผังเมืองเฉพาะต่อไป พระราชบัญญัติขยายระยะเวลากำหนดการแก้ไขปรับปรุงผังเมืองเฉพาะเสียใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

9. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อการควบคุมอาคารให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารในการควบคุมและการอนุญาตก่อสร้างอาคาร

โดยมาตรา 7 เป็นการกำหนดอำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในการออกกฎกระทรวง ยกเว้น ผ่อนผัน หรือกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนเกี่ยวกับอาคาร ได้แก่ โบราณสถาน วัดวาอาราม หรืออาคารต่างๆ ที่ใช้เพื่อการศาสนา ซึ่งมีกฎหมายควบคุมการก่อสร้างไว้แล้วโดยเฉพาะ

มาตรา 8 กำหนดว่าด้วยการควบคุมเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงแข็งแรงปลอดภัย การป้องกันอัคคีภัย การสาธารณสุข การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง การสถาปัตยกรรม และการอำนวยความสะดวกแก่การจราจร ตลอดจนการอื่นที่จำเป็นเพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมอาคารมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดรายละเอียดไว้ตามมาตรา 8 (1)-(16)

มาตรา 9 กำหนดว่าด้วยการให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกแล้วตามมาตรา 8 แต่ในกรณีที่ยังไม่ได้มีการออกกฎกระทรวง กำหนดเรื่องใดตามมาตรา 8 ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดเรื่องนั้นได้ ในกรณีที่ได้มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นแล้ว ต่อมามีการออกกฎกระทรวง ให้ข้อกำหนดของข้อบัญญัติท้องถิ่นในส่วนที่ขัดแย้งกับกฎกระทรวงเป็นอันยกเลิก

มาตรา 10 กำหนดว่าด้วยการให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในกรณีกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวง หรือที่เป็นการออกข้อบัญญัติ

ท้องถิ่นโดยชัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงเนื่องจากมีความจำเป็นหรือมีเหตุผลพิเศษเฉพาะท้องถิ่น

มาตรา 10 ทวิ กำหนดว่าด้วยการให้อำนาจราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการยกเลิกหรือแก้ไขข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ก่อภาระหรือความยุ่งยากให้แก่ประชาชนเกินความจำเป็น หรือก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ ชีวิตร่างกายหรือทรัพย์สินของประชาชน

มาตรา 12 กำหนดว่าด้วยกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 8 หรือข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ออกตามมาตรา 9 หรือมาตรา 10 ถ้าชัดหรือแย้งกับกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองให้บังคับตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง

มาตรา 13 กำหนดว่าด้วยในกรณีที่สมควรห้ามการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย และใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารชนิดใดหรือประเภทใดในบริเวณหนึ่งบริเวณใด แต่ยังไม่มีกฎกระทรวง หรือข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดตามมาตรา 8 (10) ให้รัฐมนตรี โดยคำแนะนำของอธิบดีกรมโยธาธิการ และผังเมืองหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วแต่กรณี มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาห้ามการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย และใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารในบริเวณนั้นเป็นการชั่วคราวได้ และให้ดำเนินการออกกฎกระทรวงหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่ประกาศนั้นมีผลใช้บังคับ

มาตรา 13 ทวิ กำหนดว่าด้วยการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนโดยส่วนราชการและหน่วยงานต่างๆ ที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายต้องเผยแพร่ แจ้งข้อจำกัดและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอนหรือเคลื่อนย้ายอาคารให้ประชาชนรับทราบ และให้มีแบบแปลนอาคารต่างๆ ที่ได้มาตรฐานและถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ไว้จำหน่ายหรือให้แก่ประชาชน

มาตรา 13 ตี กำหนดว่าด้วยการตอบข้อสงสัยของประชาชน หากประชาชนมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการกำหนดระยะ หรือระดับระหว่างอาคาร กับอาคาร หรือเขตที่ดินของผู้อื่น หรือระหว่างอาคารกับถนน ตรอก ซอย ทางเท้า หรือที่สาธารณะ หรือ การกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย และใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคารชนิดใด ผู้สงสัยมีสิทธิ หรือไปยังเจ้าพนักงานท้องถิ่นได้โดยทำเป็นหนังสือ และให้เจ้าพนักงาน ท้องถิ่นตอบภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือ หากเจ้าพนักงาน ท้องถิ่นจำเป็นต้องขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการควบคุมอาคารเสียก่อน ก็ให้ขยายเวลาออกไปได้อีกไม่เกิน 2 คราว คราวละไม่เกิน 30 วัน ในกรณี ที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นให้ข้อมูลผิดพลาด เป็นเหตุให้ผู้หรือดำเนินการไป โดยไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

10. พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมสาธารณสมบัติของแผ่นดิน โดยให้อำนาจกระทรวงการคลังในการบริหารจัดการ

มาตรา 4 ได้นิยามคำว่า “ที่ราชพัสดุ” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินทุกชนิด เว้นแต่สาธารณสมบัติของแผ่นดินดังต่อไปนี้

- (1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่าและที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือซื้อกลับมาเป็นของแผ่นดิน โดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน
- (2) อสังหาริมทรัพย์สำหรับพลเมืองใช้หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ของพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ สวนอสังหาริมทรัพย์ของรัฐวิสาหกิจที่เป็นนิติบุคคล และขององค์การปกครองท้องถิ่น ไม่ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ

มาตรา 5 กำหนดให้กระทรวงการคลัง เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุ บรรดาที่ราชพัสดุที่กระทรวง ทบวง กรมใดได้มาโดยการเวนคืนหรือ การแลกเปลี่ยน หรือที่โดยประการอื่น ให้กระทรวงการคลังเข้าถือกรรมสิทธิ์ ในที่ราชพัสดุนั้น ทั้งนี้ยกเว้นที่ดินที่ได้มาโดยการเวนคืนตามกฎหมาย ว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

มาตรา 8 กำหนดให้การโอนกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุเฉพาะที่ดินที่ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ ส่วนการโอนกรรมสิทธิ์ที่ราชพัสดุนั้นให้เป็นไป ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การตราพระราชบัญญัติ เพื่อการดังกล่าว ให้มีแผนที่แสดงเขตที่ราชพัสดุนั้นด้วย

มาตรา 9 กำหนดว่า ที่ราชพัสดุเฉพาะที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติ ของแผ่นดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เมื่อเลิกใช้เพื่อประโยชน์ เช่นนั้น หรือเมื่อสิ้นสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว หรือที่ ราชพัสดุที่ทางราชการหวงห้ามไว้และทางราชการไม่ประสงค์จะหวงห้าม อีกต่อไป ให้ถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือถอน การหวงห้ามแล้วแต่กรณี โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และให้มีแผนที่ แสดงเขตที่ดินแนบท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย

มาตรา 10 กำหนดว่า ในระหว่างที่ยังมิได้ออกกฎกระทรวงกำหนด หลักเกณฑ์และวิธีการตาม มาตรา 6 และมาตรา 8 ให้ใช้ระเบียบการปกครอง และจัดประโยชน์ที่ดิน สิ่งปลูกสร้างราชพัสดุ พุทธศักราช 2485 บังคับ ต่อไป จนกว่าจะได้ออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าว เท่าที่ไม่ขัดกับพระราชบัญญัตินี้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินหกเดือนนับแต่วัน ที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 11 กำหนดว่า บรรดาที่ราชพัสดุที่กระทรวง ทบวง กรม ได้มา โดยกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ หรือโดยการแลกเปลี่ยนกรรมสิทธิ์กับเอกชนหรือโดยประการอื่นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้โอนมาเป็นของกระทรวงการคลัง

มาตรา 12 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

11. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ในส่วนที่เกี่ยวกับสาธารณสมบัติของแผ่นดิน)

โดยที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ถือเป็นกฎหมายแม่บทของไทยในการจัดการทรัพย์สินของรัฐและของเอกชน กล่าวคือ การแยกระหว่างสาธารณสมบัติของแผ่นดินกับแดนกรรมสิทธิ์และสิทธิครอบครองของเอกชนออกจากกัน

โดยมาตรา 1304 (1) กำหนดให้สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นรวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

- (1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน
- (2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่งทะเลสาบทางหลวงทะเลสาบ
- (3) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า บ่อมและโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธภัณฑ์

มาตรา 1305 กำหนดว่าทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 1306 กำหนดว่าห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

มาตรา 1307 กำหนดว่าห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินของแผ่นดิน ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่

กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครอง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เนื่องด้วยชุมชนท้องถิ่นจำนวนมาก อาศัยและทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด มรดกวัฒนธรรมของชุมชนเหล่านี้จึงไม่อาจแยกขาดจากทรัพยากรธรรมชาติได้ กฎหมายในหมวดนี้ เป็นกฎหมายที่ประชาชนควรรู้ เพื่อที่จะสามารถบริหารจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และมีส่วนร่วมช่วยเหลือภาครัฐในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

1. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

โดยที่ป่าสงวนอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ ซึ่งขณะนี้ กรมป่าไม้มีนโยบายที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดูแลบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกับกรมป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งป่าชุมชนจะเป็นยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้บางมาตรา ได้แก่มาตรา 12 ที่กำหนดว่าบุคคลใดอ้างว่ามีสิทธิหรือได้ทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติโดยอยู่ก่อนวันที่กฎกระทรวงกำหนดป่าสงวนแห่งชาตินั้นใช้บังคับ ให้ยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ภายในกำหนดเก้าสิบวัน นับแต่วันที่กฎกระทรวงนั้นใช้บังคับ ถ้าไม่ยื่นคำร้องภายในกำหนดดังกล่าว ให้ถือว่าสละสิทธิหรือประโยชน์นั้น คำร้องดังกล่าวให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ส่งต่อไปยังคณะกรรมการสำหรับป่าสงวนแห่งชาตินั้นโดยไม่ชักช้า

มาตรา 13 กำหนดว่าเมื่อคณะกรรมการป่าสงวนแห่งชาติได้รับคำร้องตามมาตรา 12 แล้ว ให้สอบสวนตามคำร้องนั้น ถ้าปรากฏว่าผู้ร้องได้เสียสิทธิหรือเสื่อมเสียประโยชน์ ให้คณะกรรมการพิจารณากำหนดค่าทดแทนให้

ตามที่เห็นควร ถ้าผู้ร้องไม่พอใจในค่าทดแทนที่คณะกรรมการสำหรับป่าสงวนแห่งชาติกำหนด ผู้ร้องมีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีภายในกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ คำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด

มาตรา 14 (2) กำหนดว่าด้วยการห้ามมิให้บุคคลใดยึดถือครอบครองทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในที่ดิน ก่อสร้าง แผ้วถาง เผาป่า ทำไม้ เก็บหาของป่าหรือกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการเสื่อมเสียแก่สภาพป่าสงวนแห่งชาติ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำไม้หรือเก็บหาของป่าหวห้ามตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้

มาตรา 15 กำหนดว่าการทำไม้หรือเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติให้กระทำได้เมื่อได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ประกาศอนุญาตไว้เป็นคราว ๆ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ การอนุญาตให้เป็นไปตามแบบระเบียบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 16 กำหนดว่าด้วยการให้อำนาจรัฐมนตรีอนุญาตให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้คราวละไม่น้อยกว่าห้าปี แต่ไม่เกินสามสิบปี

มาตรา 16 ทวิ กำหนดว่าด้วยการอนุญาตให้บุคคลเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนที่มีสภาพเป็นป่าไร่ร้างเก่าหรือทุ่งหญ้า เป็นป่าที่ไม่มีไม้มีค่าอยู่เลย หรือป่าเสื่อมโทรม

มาตรา 20 (5) กำหนดว่าด้วยการให้อำนาจอธิบดีอนุญาตบุคคลหนึ่งบุคคลใดทำการบำรุงป่า หรือปลูกสร้างสวนป่า หรือไม้ยืนต้นในเขตป่าเสื่อมโทรมได้ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่กำหนดในหนังสืออนุญาต

มาตรา 21 กำหนดว่าใบอนุญาตทำไม้หรือเก็บหาของป่าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามมาตรา 15 ให้ใช้ได้ภายในระยะเวลาที่ระบุไว้ในใบอนุญาตตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด ซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันออกใบอนุญาต

มาตรา 25 กำหนดว่าด้วยอำนาจของเจ้าพนักงานในการควบคุมดูแลรักษาป่าสงวนแห่งชาติ ได้แก่ สั่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดออกจากป่าสงวนแห่งชาติ หรือให้งดเว้นการกระทำใดๆ ที่มีข้อเท็จจริงปรากฏหรือเหตุอันควรสงสัยว่า มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ สั่งเป็นหนังสือให้ผู้กระทำความผิดถอนแก้ไขหรือทำประการอื่นใดแก่สิ่งที่เป็อันตราย รวมทั้ง ยึด ทำลาย รื้อถอน แก้ไข หรือทำประการอื่นเมื่อผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง หรือไม่ปรากฏตัว ผู้กระทำความผิดหรือหาตัวไม่พบ

มาตรา 27 กำหนดว่าเมื่อปรากฏว่าผู้รับใบอนุญาตหรือหนังสืออนุญาตคนงานผู้รับจ้างหรือผู้แทนของผู้รับใบอนุญาต หรือหนังสืออนุญาตกระทำความผิดพระราชบัญญัตินี้ อันอาจเป็นการเสียหายอย่างร้ายแรง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้พักใช้ใบอนุญาตได้ มีกำหนดไม่เกินหกสิบวัน นับแต่วันที่ออกคำสั่ง

มาตรา 28 กำหนดว่าคำสั่งพักใช้ใบอนุญาตหรือหนังสืออนุญาตของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือคำสั่งของอธิบดีตามมาตรา 27 ผู้รับใบอนุญาตมีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรี ภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ทราบคำสั่ง

2. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

กฎหมายฉบับนี้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ซึ่งมาตรา 6 กำหนดว่าเมื่อรัฐบาลเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดที่มีสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจ ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติ

เดิมเพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาและรื่นรมย์ของประชาชน ก็ให้มีอำนาจกระทำโดยประกาศพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดง แนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาด้วย บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “อุทยานแห่งชาติ” ที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมืองซึ่งเมื่อมีการประกาศพื้นที่ใดเป็นพื้นที่ อุทยานแห่งชาติแล้ว พื้นที่นั้นอาจทับอยู่บนพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของชุมชน ท้องถิ่นดั้งเดิมได้

ซึ่งในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติจะกำหนดมาตรการห้ามกระทำการต่าง ๆ ไว้ในมาตรา 16 คือ ในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด

- (1) ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงก่อสร้าง แผ้วถาง หรือ เฒ่าป่า
- (2) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือ ทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งไม้ ยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่หรือ ทรัพยากรธรรมชาติอื่น
- (3) นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์
- (4) ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หินกรวด หรือทราย
- (5) เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมท้น หรือเหือดแห้ง
- (6) ปิดหรือทำให้กีดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก
- (7) เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือ ทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือ มูลค้างคาว
- (8) เก็บ หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้ หรือ ผลไม้

- (9) นำยานพาหนะเข้าออกหรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- (10) นำอากาศยานขึ้นลงในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- (11) นำหรือปล่อยปศุสัตว์เข้าไป
- (12) นำสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี
- (13) เข้าไปดำเนินกิจการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- (14) ปิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่าง ๆ
- (15) นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้
- (16) ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิดซึ่งวัตถุระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง
- (17) ส่งเสียงอื้อฉาวหรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์
- (18) ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่างๆ ในที่ที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น
- (19) ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง

มาตรา 17 ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำให้หลักเขต ป้าย หรือเครื่องหมายอื่นซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีตามพระราชบัญญัตินี้ เคลื่อนที่ ลบเลือน เสียหาย หรือไร้ประโยชน์

มาตรา 22 ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ เป็นเหตุให้มีสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือมีสิ่งอื่นใดในอุทยานแห่งชาติผิดไปจากสภาพเดิม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำลายหรือรื้อถอนสิ่งนั้นๆ ออกไปให้พ้นอุทยานแห่งชาติ หรือทำให้สิ่งนั้นๆ กลับคืนสู่สภาพเดิมแล้ว แต่กรณี ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตาม หรือถ้าไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือ

เพื่อป้องกันหรือบรรเทาความเสียหายแก่อุทยานแห่งชาติ พนักงานเจ้าหน้าที่จะกระทำการดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเองก็ได้ตามสมควรแก่กรณี และผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไปในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กระทำการเสียเองนั้น

3. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

เช่นเดียวกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหรืออุทยานแห่งชาติ เมื่อมีการประกาศเขตพื้นที่ใดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้ว เขตดังกล่าวจะต้องห้ามมิให้บุคคลใดเข้าไป ซึ่งการประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอาจกระทบกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อยู่มาก่อนได้ ซึ่งในเขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่าจะกำหนดมาตรการห้ามกระทำการต่างๆ ได้แก่

มาตรา 38 กำหนดว่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ใดยึดถือหรือครอบครองที่ดินหรือปลูก หรือก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือตัด โคน แ้วถาง เผาหรือทำลายต้นไม้ หรือพฤษชาติอื่น หรือขุดหาแร่ ดิน หิน หรือเลี้ยงสัตว์ หรือปล่อยสัตว์หรือสัตว์ป่า หรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึง ท่วมทัน เหือดแห้ง เป็นพิษหรือเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องปฏิบัติการเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองดูแลรักษา หรือบำรุงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อการเพาะพันธุ์ การศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้การศึกษา หรือการพักอาศัย หรืออำนวยความสะดวก หรือให้ความรู้แก่ประชาชน ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้หรือกรมประมง แล้วแต่กรณี กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

มาตรา 40 กำหนดว่าด้วยการให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งประจำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนมาตรา 38 วรรคหนึ่ง ออกจากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือดเว้นการกระทำใด ๆ อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 38 วรรคหนึ่ง ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

มาตรา 41 กำหนด ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่า ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือมิใช่ หรือเก็บหรือทำอันตรายแก่รังของสัตว์ป่าในบริเวณวัด หรือในบริเวณสถานที่ที่จัดไว้เพื่อประชาชนใช้เป็นที่พักผ่อนพิศกรรมทางศาสนา

มาตรา 42 กำหนดบริเวณสถานที่ที่ใช้ในราชการหรือใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันแห่งใด รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการจะกำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใดก็ได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อได้ประกาศของรัฐมนตรีกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใดแล้วห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการดังต่อไปนี้

- (1) ล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทนั้น
- (2) เก็บหรือทำอันตรายแก่รังของสัตว์ป่าซึ่งห้ามมิให้ล่านั้น
- (3) ยึดถือครอบครองที่ดิน หรือตัด โค่น แผ้วถาง เผา ทำลายต้นไม้หรือพฤษชาติอื่น หรือซุดหาแร่ ดิน หิน หรือเลี้ยงสัตว์ หรือเปลี่ยนแปลงทางน้ำ หรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย หนอง บึงท่วมท้น เหือดแห้ง เป็นพิษหรือเป็นอันตรายต่อสัตว์ป่า เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี หรือเมื่ออธิบดีได้ประกาศอนุญาตไว้เป็นคราวๆ ในเขตห้ามล่า แห่งหนึ่งแห่งใดโดยเฉพาะ

มาตรา 43 กำหนดว่าเมื่อปรากฏว่าผู้รับใบอนุญาตผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวง ข้อกำหนด หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาต หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งสั่งตามพระราชบัญญัตินี้ อธิบดีมีอำนาจสั่งพักใช้ใบอนุญาตที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้

ได้ไม่เกินเก้าสิบวัน หรือถ้ารัฐมนตรีเห็นสมควรโดยได้รับความเห็นชอบจาก คณะกรรมการจะสั่งเพิกถอนใบอนุญาตนั้นเสียก็ได้

ในกรณีที่เพิกถอนใบอนุญาต ถ้าผู้รับใบอนุญาตที่ถูกเพิกถอนใบอนุญาต มีสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าวไว้ในครอบครอง ให้ผู้ถูกเพิกถอน ใบอนุญาตจำหน่าย สัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือ ซากของสัตว์ป่าดังกล่าวที่มีไว้ในครอบครอง ภายในสามสิบวัน นับแต่วันทราบคำสั่งเพิกถอนใบอนุญาต ถ้าพ้นกำหนดนั้น แล้วยังมีได้จำหน่าย หรือจำหน่ายไป บางส่วน ให้สัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าที่ยังมิได้จำหน่าย หรือเหลือจำหน่ายนั้นตกเป็นของแผ่นดิน และให้กรมป่าไม้หรือกรมประมง แล้วแต่กรณี นำไปดำเนินการตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการ

4. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายแม่บทในการกำหนด มาตรการคุ้มครองรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับชาติ ได้กำหนดขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายไว้

ในบทนิยามในมาตรา 4 คำว่า “สิ่งแวดล้อม” หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่ รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น

คำว่า “เขตอนุรักษ์” หมายความว่า เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า เขตสงวนเพื่อการท่องเที่ยว และเขตพื้นที่คุ้มครองอย่างอื่นเพื่อสงวน และรักษาสภาพธรรมชาติตามที่มีกฎหมายกำหนด

มาตรา 6 กำหนดว่าเพื่อประโยชน์ในการร่วมกันส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมของชาติ บุคคลอาจมีสิทธิและหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) การได้รับข้อมูลและข่าวสารจากทางราชการในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เว้นแต่ข้อมูลหรือข่าวสารที่ทางราชการถือว่าเป็นความลับเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ หรือเป็นความลับเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลสิทธิในทรัพย์สินหรือสิทธิในทางการค้า หรือกิจการของบุคคลใดที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย
- (2) การได้รับชดเชยค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่ได้รับความเสียหายจากภัยอันตรายที่เกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษ อันมีสาเหตุมาจากกิจการหรือโครงการใดที่ริเริ่มสนับสนุนหรือดำเนินการโดยส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
- (3) การร้องเรียนกล่าวโทษผู้กระทำความผิดต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ได้พบเห็นการกระทำใดๆ อันเป็นการละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- (4) การให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเคร่งครัด ทั้งนี้ ตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายว่าด้วยการนั้นบัญญัติไว้
- (5) การปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเคร่งครัด

มาตรา 7 กำหนดว่าเพื่อเป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้องค์กรเอกชนซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย หรือกฎหมายต่างประเทศที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และมีได้มีวัตถุประสงค์ในทางการเมือง หรือมุ่งค้าหากำไรจากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว มีสิทธิขอจดทะเบียนเป็นองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

มตร 8 กำนหวอองครเอกชนที่ไ้จตหะเบยนตมมตร 7 แล้ววจ
ไ้รบการช่วยเหลือหรือไ้รบการสนับสนุนจาทงรชการในเรองตงตอไปนี้

- (1) การจตให้มอสาสมครเพื่อช่วยเหลือการปฏบตงานของเจ้าพนักงาน
ตมพระรชบัญญัตินี้หรือตมกฎหมายอ่นที่เกยวข้องกับการสงเสริม
และรักษาคณภาพลิ่งแวดลอม
- (2) การประชาสัมพนธ์ เพยแพร่ ข้อมูลหรือข่าวสาร เพื่อสร้างจตสำนึก
ของสาธารณชนที่ถูกตองเกยวข้องกับการคุมครองลิ่งแวดลอมและ
อนुरักษัทรพยากรธรรบชาติ
- (3) การช่วยเหลือประชชนในพ่นที่ใดพ่นที่หนึ่ง ริเริ่มโครงการหรือ
กิจกรรมเพื่อคุมครองลิ่งแวดลอมและอนुरักษัทรพยากรธรรบชาติ
ในพ่นที่นั้น
- (4) การศีกษาวิจัยเกยวข้องกับการคุมครองลิ่งแวดลอม และอนुरักษั
ทรพยากรธรรบชาติ และเสนอแนะความคตเห็นต่อรฐบาลหรือ
ส่วนรชการที่เกยวข้อง
- (5) การให้ความช่วยเหลือทงกฎหมายแก่ประชชนผู้ไ้รับอันตราย
หรือความเสยหายจากภาวะมลพิษอันเกตจาทงการรว้ไหล หรือ
แพร่กระจายของมลพิษ รวมทั้งเป็นผู้แทนในคตที่มีการฟ้องร้อง
ต่อศาล เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสยหายให้แก่
ผู้ไ้รับอันตรายหรือความเสยหายนั้นด้วย

ในกรณีทอองครเอกชนที่ไ้จตหะเบยนประสบปัญหา หรืออุปสรรค
ในการดำเนินกิจการตามวรรคหนึ่ง และร้องขอให้คณะกรรมาการลิ่งแวดลอม
แห่งชาตช่วยเหลือ ให้นายกรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมาการ
ลิ่งแวดลอมแห่งชาต มีอำนาจสั่งให้ความช่วยเหลือตมความเหมาะสม หรือ
สั่งให้ส่วนรชการหรือรฐวิสาหกิจที่เกยวข้องดำเนินการช่วยเหลือหรืออำนวยการ
ความสะดวกตอไป

คณะกรรมการกองทุน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อาจพิจารณาจัดสรรเงินทุนอุดหนุนหรือเงินกู้ให้แก่องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนแล้ว เพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามที่เห็นสมควร

องค์กรเอกชนที่ได้จดทะเบียนแล้วอาจเสนอชื่อผู้แทนภาคเอกชน เพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้

ในกรณีที่องค์กรเอกชนใดที่ได้จดทะเบียนแล้วดำเนินการโดยก่อความวุ่นวายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือไม่เหมาะสม ให้รัฐมนตรีสั่งเพิกถอนการจดทะเบียนขององค์กรเอกชนนั้นได้

มาตรา 13 กำหนดว่าคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี
- (2) กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 32
- (3) พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่รัฐมนตรีเสนอตามมาตรา 35
- (4) พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดตามมาตรา 37
- (5) เสนอแนะมาตรการด้านการเงิน การคลัง การภาษีอากรและการส่งเสริมการลงทุนเพื่อปฏิบัติตามนโยบาย และแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อคณะรัฐมนตรี
- (6) เสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมต่อคณะรัฐมนตรี
- (7) พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการเพื่อป้องกันหรือแก้ไขอันตรายอันเกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษ หรือภาวะมลพิษที่คณะกรรมการควบคุมมลพิษเสนอตามมาตรา 53 (1)

- (8) พิจารณาให้ความเห็นชอบในการกำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่รัฐมนตรีเสนอตามมาตรา 55
- (9) กำกับดูแลและเร่งรัดให้มีการตราพระราชกฤษฎีกา ออกกฎกระทรวง ข้อบังคับ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ประกาศ ระเบียบและคำสั่งที่จำเป็นเพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความเป็นระบบโดยสมบูรณ์
- (10) เสนอความเห็นต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งการในกรณีที่ปรากฏว่าส่วนราชการหรือ รัฐวิสาหกิจใด ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอันอาจทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง
- (11) กำหนดมาตรการเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- (12) กำกับการจัดการและบริหารเงินกองทุน
- (13) เสนอรายงานเกี่ยวกับสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง
- (14) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

มาตรา 19 กำหนดให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจเรียกให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและบุคคลอื่นส่งเอกสาร การสำรวจผลกระทบ ต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเอกสารหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องของโครงการ และแผนงานของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือบุคคลนั้นมาพิจารณาในการนี้อาจเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงด้วยหากเห็นว่าโครงการและแผนงานใด อาจจะทำให้เกิดผลเสียหายร้ายแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้เสนอมาตรการ แก่ขอต่อคณะรัฐมนตรีต่อไป ในกรณีที่เอกสารหรือข้อมูลที่คณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติเรียกให้ส่งตามวรรคหนึ่ง เป็นเอกสารหรือข้อมูลเกี่ยวกับ ความลับอันมีลักษณะเป็นสิทธิบัตรซึ่งได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

ว่าด้วยสิทธิบัตร ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนดวิธีการและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้เอกสารหรือข้อมูลเหล่านั้นถูกเผยแพร่สู่บุคคลอื่นใด นอกจากนี้จะต้องใช้เอกสารหรือข้อมูลนั้นเพียงเพื่อวัตถุประสงค์ของมาตรานี้เท่านั้น

มาตรา 20 กำหนดว่าในการปฏิบัติการตามหน้าที่ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะผู้ชำนาญการ หรือคณะอนุกรรมการ อาจเชิญบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง คำอธิบาย ความเห็น หรือคำแนะนำทางวิชาการได้เมื่อเห็นสมควร และอาจขอความร่วมมือจากบุคคลใดเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริง หรือเพื่อการสำรวจกิจกรรมใดๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 21 กำหนดว่าในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อาจมอบหมายให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ หรือกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ปฏิบัติการหรือเตรียมข้อเสนอมายังคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไปได้

มาตรา 22 กำหนดให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งเรียกว่า “กองทุนสิ่งแวดล้อม” ในกระทรวงการคลัง ประกอบด้วยเงินและทรัพย์สินดังต่อไปนี้

- (1) เงินกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงตามจำนวนที่นายกรัฐมนตรีกำหนด
- (2) เงินที่โอนมาจากเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิต ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2535
- (3) เงินค่าบริการและค่าปรับที่จัดเก็บตามพระราชบัญญัตินี้
- (4) เงินอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นคราว ๆ
- (5) เงินหรือทรัพย์สินอื่นที่ได้รับจากภาคเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ รัฐบาลต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศ

- (7) เงินอื่นๆ ที่ได้รับมาเพื่อดำเนินการกองทุนนี้

มาตรา 23 กำหนดให้เงินกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการดังต่อไปนี้

- (1) ให้ส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่นสำหรับการลงทุนและดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม รวมทั้งการจัดหาจัดซื้อ ที่ดิน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือและเครื่องใช้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงาน และบำรุงรักษาระบบดังกล่าวด้วย
- (2) ให้ราชการส่วนท้องถิ่นหรือรัฐวิสาหกิจผู้มีเพื่อจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสียหรือน้ำเสียระบบกำจัดของเสียหรืออุปกรณ์อื่นใด สำหรับใช้เฉพาะในกิจการของราชการส่วนท้องถิ่นหรือรัฐวิสาหกิจนั้น
- (3) ให้เอกชนผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้น มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย หรือน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย หรืออุปกรณ์อื่นใดเพื่อการควบคุมบำบัดหรือขจัดมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมหรือการดำเนินกิจการของตนเอง หรือบุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการเป็นผู้รับจ้างให้บริการบำบัดน้ำเสีย หรือกำจัดของเสียตามพระราชบัญญัตินี้
- (4) เป็นเงินช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการใดๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่คณะกรรมการกองทุนเห็นสมควรและโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- (5) เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุน

มาตรา 28 กำหนดว่าการจัดสรรเงินกองทุนให้ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือ เอกชน ทำการกู้ยืมตามมาตรา 23 (2) หรือ (3) ให้คณะกรรมการกองทุนพิจารณาตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการกองทุนโดยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อาจจัดสรรเงินกองทุนให้ราชการ

ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนรายหนึ่งรายใดกู้ยืมเงินกองทุนได้ โดยมีกำหนดระยะยาวเป็นพิเศษ และจะกำหนดให้ลดอัตราดอกเบี้ย หรือยกเว้นดอกเบี้ยตามที่เห็นสมควรก็ได้

มาตรา 43 กำหนดว่าในกรณีที่ปรากฏว่าพื้นที่ใดมีลักษณะเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยทั่วไป หรือมีระบบนิเวศตามธรรมชาติที่อาจถูกทำลาย หรืออาจได้รับผลกระทบกระเทือนจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ได้โดยง่าย หรือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ และพื้นที่นั้นยังมีได้ถูกประกาศกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ ให้รัฐมนตรี โดยคำแนะนำของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

มาตรา 44 กำหนดว่า ในการออกกฎกระทรวงตามมาตรา 43 ให้กำหนดมาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ไว้ในกฎกระทรวงด้วย

- (1) กำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติ หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (ห้ามการกระทำหรือกิจกรรมใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่นั้นจากลักษณะตามธรรมชาติหรือเกิดผลกระทบต่อคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- (2) กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนที่จะทำการก่อสร้างหรือดำเนินการในพื้นที่นั้นให้มีหน้าที่ต้องเสนอรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- (3) กำหนดวิธีการจัดการโดยเฉพาะสำหรับพื้นที่นั้น รวมทั้งการกำหนดขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ในการร่วมมือและประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพ

ในการปฏิบัติงานเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือระบบนิเวศตามธรรมชาติหรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่นั้น

- (4) กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่น ๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพของพื้นที่นั้น

มาตรา 45 กำหนดว่าในพื้นที่ใดที่ได้มีการกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์เขตผังเมืองรวม เขตผังเมือง เฉพาะเขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรมตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น หรือเขตควบคุมมลพิษตามพระราชบัญญัตินี้ไว้แล้ว แต่ปรากฏว่ามีสภาพปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมรุนแรงเข้าขั้นวิกฤติซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขโดยทันที และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่มีอำนาจตามกฎหมาย หรือไม่สามารถที่จะทำการแก้ไขปัญหาได้ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เสนอต่อคณะรัฐมนตรีขออนุมัติเข้าดำเนินการเพื่อใช้มาตรการคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างตามมาตรา 44 ตามความจำเป็นและเหมาะสมเพื่อควบคุมและแก้ไขปัญหาในพื้นที่นั้นได้ เมื่อได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่รายละเอียดเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองและกำหนดระยะเวลาที่ใช้มาตรการคุ้มครองดังกล่าวในพื้นที่นั้น การขยายระยะเวลาตามประกาศในวรรคสองให้กระทำได้เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรี โดยทำเป็นประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 46-51 กำหนดว่าด้วยการทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

5. พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558

กฎหมายฉบับนี้อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งมีความเป็นเอกภาพ ได้รับการบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น เพื่อเป็นการคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในบางพื้นที่ โดยให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างสมดุล และยั่งยืน

โดยกำหนดเขตของการคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งไว้ในมาตรา 3 ว่าหมายถึง สิ่งที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติในบริเวณทะเลและชายฝั่ง รวมถึงพืชมะพร้าว พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่ง คลอง คูแพรก ทะเลสาบ และบริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำที่มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลหรืออิทธิพลของน้ำทะเลเข้าถึง เช่น ป่าชายเลน ป่าชายหาด หาด ที่ชายทะเลเกาะ หมู่เกาะ ปะการัง ดอนหอย ฟันและสัตว์ทะเล หรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง เช่น ปะการังเทียม แนวลดแรงคลื่น และการป้องกันกีดกันการกัดเซาะชายฝั่ง

รวมทั้งให้นิยามคำว่า “ชุมชนชายฝั่ง” ว่าหมายถึง ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลหรือเกาะ

ให้นิยามคำว่า “เขตอนุรักษ์” หมายความว่า เขตอุทยานแห่งชาติ ตามกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่า สัตว์ป่าตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า เขตป่าสงวนแห่งชาติ ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ที่รักษาพิพันธ์ตามกฎหมายว่าด้วยการประมงและเขตพื้นที่คุ้มครองอย่างอื่น เพื่อสงวนและรักษาสภาพธรรมชาติตามที่กฎหมายกำหนด

ในส่วนขององค์ประกอบของคณะกรรมการนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มาตรา 5 กำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการ ได้แก่ นายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นรองประธานกรรมการ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงคมนาคม ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลัดกระทรวงพลังงาน ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ผู้บัญชาการทหารเรือและเลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นกรรมการ โดยตำแหน่งและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่เกินสิบสองคน

มาตรา 9 กำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) เสนอนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ความเห็นชอบ
- (2) ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และคำปรึกษาแก่หน่วยงานของรัฐ เพื่อดำเนินการตามนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ
- (3) พิจารณาให้ความเห็นชอบเขตพื้นที่ที่จะใช้มาตรการในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง
- (4) ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ

- (5) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณามีมติตามที่เห็นสมควร ในกรณีที่ปรากฏว่าหน่วยงานของรัฐไม่ปฏิบัติตามนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ
- (6) พิจารณาให้ความเห็นชอบในการออกกฎกระทรวงตามมาตรา 18 มาตรา 20 และมาตรา 21
- (7) เสนอรายงานเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งและการกีดเซาชายฝั่งของประเทศต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง
- (8) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ หรือตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมอบหมายในการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติตาม (1) ให้คำนึงถึงนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ นโยบายการพัฒนาการประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหรือการใช้ประโยชน์ในที่จับสัตว์น้ำตามกฎหมายว่าด้วยการประมง และให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ผู้ประกอบกิจการ หน่วยงานภาคเอกชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการพิจารณาในการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติดังกล่าวด้วย

นอกจากจะให้คณะกรรมการบริหารจัดการในส่วนกลางแล้ว มาตรา 12 ยังกำหนดให้มีคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดสำหรับจังหวัดที่มีพื้นที่เพื่อการปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขาจังหวัด ผู้แทน

กรมป่าไม้ ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ประมงจังหวัด โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด ผู้แทนกองทัพเรือ ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากผู้แทนภาคประชาชนหรือชุมชนชายฝั่งในจังหวัดนั้น ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ หรือเป็นที่ยอมรับด้านการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งด้านระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการท่องเที่ยว หรือด้านการประมง จำนวนไม่เกินแปดคน

สำหรับกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้แทนกรมเจ้าท่า ผู้แทนกรมประมง ผู้แทนกรมป่าไม้ผู้แทนกรมโยธาธิการและผังเมือง ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้แทนกองทัพเรือ ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนสภากรุงเทพมหานคร เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่งตั้งจากผู้แทนภาคประชาชนหรือชุมชนชายฝั่งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เป็นที่ประจักษ์ หรือเป็นที่ยอมรับด้านการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ด้านระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการท่องเที่ยว หรือด้านการประมง จำนวนไม่เกินแปดคน

มาตรา 13 กำหนดให้คณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) จัดทำและเสนอนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดต่อคณะกรรมการเพื่อกำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ

- (2) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการในการออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณหนึ่งบริเวณใดในจังหวัดเป็นพื้นที่ป่าชายเลนอนุรักษ์ตามมาตรา 18 หรือออกกฎกระทรวงกำหนดพื้นที่คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตามมาตรา 20
- (3) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการในการพิจารณาให้ความเห็นชอบพื้นที่ที่จะใช้มาตรการในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง
- (4) ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และประสานงานกับหน่วยงานของรัฐในระดับจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อให้มีการดำเนินการหรือปฏิบัติการที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนั้น
- (5) ดำเนินการร่วมกับภาคประชาชน ชุมชนชายฝั่ง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการปลูกการบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในจังหวัด
- (6) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการหรืออธิบดีเพื่อพิจารณาดำเนินการตามที่เห็นสมควรในกรณีที่ปรากฏว่าทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งภายในบริเวณจังหวัดได้รับความเสียหายหรือจำเป็นต้องได้รับการปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ หรือการฟื้นฟู
- (7) เสนอรายงานผลการดำเนินการของคณะกรรมการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดสำหรับจังหวัดนั้น และสถานการณ์ด้านทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และการกัดเซาะชายฝั่งของจังหวัดนั้นต่อคณะกรรมการอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง
- (8) ปฏิบัติการอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมายสำหรับกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งนั้น

มาตรา 15 กำหนดให้ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ปฏิบัติงานธุรการทั่วไปของคณะกรรมการ
- (2) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเพื่อการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ
- (3) พิจารณาและจัดทำแนวเขตที่เห็นควรประกาศกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่จะใช้มาตรการในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง และกำหนดมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการกัดเซาะชายฝั่ง
- (4) ดำเนินการและประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการกัดเซาะชายฝั่ง
- (5) รวบรวมและจัดเตรียมข้อมูล ศึกษา วิเคราะห์ และริเริ่มกิจกรรมหรือโครงการใดๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของคณะกรรมการ
- (6) ช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- (7) ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเพื่อให้มีการดำเนินการที่สอดคล้องกับนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ
- (8) ศึกษาวิจัย หรือสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา การปลูก การบำรุงรักษาการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- (9) สำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล จัดทำแนวเขตและแผนที่ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการ การคุ้มครอง และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- (10) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการหรือรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงหรือประกาศตามมาตรา 18 มาตรา 20 มาตรา 21 และมาตรา 22
- (11) ปฏิบัติการอื่นใดเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ในส่วนที่เกี่ยวกับชุมชนซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง คือการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดังนั้น มาตรา 16 จึงกำหนดว่าเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสนับสนุนชุมชนชายฝั่งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พิจารณาให้ความช่วยเหลือ หรือสนับสนุนในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการแสดงความคิดเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำนโยบาย และแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ และจังหวัด
- (2) ให้คำปรึกษาแก่ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง รวมทั้งช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงาน โครงการ หรือกิจกรรมของชุมชน ในเรื่องดังกล่าว
- (3) เผยแพร่ความรู้หรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และ การใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- (4) เรื่องอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

สำหรับมาตรการในการให้ความคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งนั้น มาตรา 17 กำหนดไว้ว่า ในกรณีที่ปรากฏว่าบุคคลใดก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ให้อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดี มอบหมายมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นระงับการกระทำหรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิด ความเสียหายต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งนั้นเป็นการชั่วคราวตามความเหมาะสม

เมื่อได้มีคำสั่งตามวรรคหนึ่งแล้ว หากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย เห็นว่าการกระทำหรือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง ต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งนั้น อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบหรือ เกี่ยวข้องกับหน่วยงานของรัฐหน่วยงานใด ให้อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย แจ้งประสานงานหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องนั้นโดยมิชักช้า เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามอำนาจหน้าที่ต่อไป เว้นแต่ในกรณี ที่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วนและหากปล่อยให้เนิ่นช้าไปจะทำให้ทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่งมีความเสียหายเพิ่มขึ้น หรือไม่มีหน่วยงานของรัฐหน่วยงานใด ที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว ให้กรมทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่งมีอำนาจดำเนินการใด ๆ เพื่อแก้ไขหรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในบริเวณดังกล่าว ในการนี้ อธิบดีหรือ ผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายอาจกำหนดวิธีการและระยะเวลาดำเนินการเท่าที่จำเป็น เพื่อให้บุคคลตามวรรคหนึ่งดำเนินการเพื่อแก้ไขหรือบรรเทาความเสียหาย ที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในบริเวณนั้นด้วยก็ได้

ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องหรือกรมทรัพยากร ทางทะเลและชายฝั่งได้ดำเนินการเพื่อแก้ไขหรือบรรเทาความเสียหาย ที่เกิดขึ้น หรือเมื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้ระงับสิ้นไปแล้ว ให้อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายพิจารณายกเลิกคำสั่ง ที่ออกไว้แล้วดังกล่าวได้

และเพื่อประโยชน์ในการสงวน การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลน ให้คงสภาพธรรมชาติและมีสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่มีความสมบูรณ์ มาตรา 18 กำหนดให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดให้พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณหนึ่งบริเวณใด เป็นพื้นที่ป่าชายเลนอนุรักษ์ พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าชายเลนอนุรักษ์ ตามวรรคหนึ่ง ต้องเป็นพื้นที่ที่มีได้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติตามกฎหมาย ว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

ตามกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า หรือมิได้อยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองตามประมวลกฎหมายที่ดินของบุคคลใดซึ่งมิใช่หน่วยงานของรัฐ

อีกทั้งมาตรา 20 ยังกำหนดว่าเพื่อประโยชน์ในการสงวน การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่มีใช้พื้นที่ป่าชายเลนตามมาตรา 18 ให้คงสภาพธรรมชาติและมีสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่มีความสมบูรณ์ ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการมีอำนาจออกกฎกระทรวง กำหนดให้พื้นที่ที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นพื้นที่คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

- (1) พื้นที่ที่มีทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอยู่ในสภาพสมบูรณ์ อันสมควรสงวนไว้ให้คงอยู่ในสภาพทางธรรมชาติเดิม
- (2) พื้นที่ที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์และพืชตามสภาพทางธรรมชาติที่สมบูรณ์
- (3) พื้นที่ที่มีความสำคัญด้านระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่งอันควรแก่การอนุรักษ์พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตามวรรคหนึ่งต้องเป็นพื้นที่ที่มีได้อยู่ในเขตอนุรักษ์ หรือเขตที่ได้รับอนุญาตให้ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ตามกฎหมายว่าด้วยการประมง

ส่วนการออกกฎกระทรวงเพื่อการบริหารจัดการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ มาตรา 21 กำหนดว่าเพื่อป้องกันปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง และป้องกันความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ให้รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดเขตพื้นที่ที่จะใช้มาตรการในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง การออกกฎกระทรวงดังกล่าวจะต้องมีแผนที่แสดงแนวเขตแนวภัยกฎกระทรวงและต้องกำหนดมาตรการดังต่อไปนี้

- (1) ห้ามดำเนินกิจกรรมหรือกระทำการใดๆ ที่อาจส่งผลหรือก่อให้เกิดปัญหาในการกัดเซาะชายฝั่งเพิ่มขึ้น
- (2) กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการกับสิ่งก่อสร้างหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการภายในเขตพื้นที่ที่กำหนดก่อนที่จะมีการออกกฎกระทรวง โดยจะกำหนดให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ หรือให้ระงับการดำเนินกิจกรรม หรือรื้อถอนสิ่งก่อสร้างที่ส่งผลกระทบต่อ การป้องกัน การกัดเซาะชายฝั่ง โดยได้รับค่าชดเชยตามความเหมาะสม
- (3) กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่อยู่ภายในแนวเขตพื้นที่ที่ประกาศกำหนด
- (4) กำหนดมาตรการอื่นใดตามที่เห็นสมควรเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง

และในกรณีที่ปรากฏว่าทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอาจถูกทำลายหรือได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรงเข้าขั้นวิกฤติ หรือเป็นกรณีที่คณะกรรมการเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสงวน คุ่มครอง หรืออนุรักษ์ไว้เพื่อประโยชน์หรือสร้างความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง มาตรา 22 กำหนดให้รัฐมนตรีเสนอต่อคณะรัฐมนตรีโดยไม่ชักช้าเพื่อขออนุมัติใช้มาตรการคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตามมาตรา 23 และกำหนดหน่วยงานของรัฐที่จะเป็นผู้ดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวตามความจำเป็นและเหมาะสมเพื่อควบคุมและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นนั้น

โดยให้การกำหนดมาตรการคุ้มครองตามมาตรา 18 มาตรา 20 และ มาตรา 22 เป็นไปตาม มาตรา 23 ซึ่งให้กำหนดในเรื่องหนึ่งเรื่องใดดังต่อไปนี้

- (1) ห้ามดำเนินกิจกรรมหรือกระทำการใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- (2) กำหนดมาตรการในการสงวน การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตามความเหมาะสมแก่สภาพพื้นที่นั้น
- (3) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติ
- (4) กำหนดมาตรการในการคุ้มครองชายหาดเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- (5) กำหนดมาตรการคุ้มครองอื่นๆ ตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมแก่สภาพพื้นที่นั้น

ในการนี้ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา 24 (24-26 ว่าด้วยอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่) ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังต่อไปนี้

- (1) เข้าไปในสถานที่ใดๆ ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก หรือในเวลาทำการของสถานที่นั้นเพื่อตรวจสอบและควบคุมให้การเป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) ตรวจค้นสถานที่หรือยานพาหนะใดๆ ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตกหรือในเวลาทำการของสถานที่นั้น ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ และมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าหากเนิ่นช้ากว่าจะเอาหมายค้นมาได้ จะมีการยกย้าย ซุกซ่อน ส่ง หรือนำออกนอกราชอาณาจักร หรือทำลายทรัพย์สิน วัตถุ สิ่งของ หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด
- (3) ยึดหรืออายัดทรัพย์สิน วัตถุ สิ่งของ หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบหรือดำเนินคดี

- (4) ล้งให้บุคคลใด ๆ ออกจากเขตพื้นท่ีตามมตร 18 มตร 20 มตร 21 หรือมตร 22 หรือดเว้นการกระทำได้อันเป็น การฝ่าฝืนมตรดังกล่าว

สำหรับบทกำหนดโทษนั้น มตร 27 กำหนดโทษสำหรับผู้ไม่ปฏิบัติ ตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ออกตามมตร 17 ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

และมตร 28 กำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรการ ค้บครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่กำหนดตามมตร 18 มตร 20 หรือมาตรการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งที่กำหนดตามมตร 21 หรือ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมตร 24 (4) ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มตร 29 กำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรการ ค้บครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่กำหนดตามมตร 22 ต้องระวาง โทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

กรณีท่ีผู้กระทำผิดเป็นนิติบุคคลนั้น มตร 30 กำหนดว่า ในกรณี ท่ีผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น เกิดจากการสั่งการ หรือการกระทำของบุคคลใด หรือไม่สั่งการ หรือไม่ กระทำการอันเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำของกรรมการผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่ บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย

6. พระราชบัญญัติรักษาคลอง รัตนโกสินทรศก 121 (พ.ศ. 2445)

โดยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่า การเพาะปลูก การค้าขาย ในประเทศไทย ในขณะนั้น ต้องอาศัยทางน้ำลำคลองมาก แต่เนื่องจากคลอง ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากชำรุด ตื้นเขิน เพราะไม่ได้จัดการรักษา ให้เพียงพอ ด้วยเหตุแห่งความจำเป็นดังกล่าว จึงทรงตรากฎหมายฉบับนี้ โดยมีหลักการสำคัญในการรักษาคลอง ดังต่อไปนี้

- (1) การที่จะใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้เพื่อการรักษาคลองใด ให้กระทำได้ โดยประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดว่าจะใช้พระราชบัญญัติกับคลอง ดังกล่าวขึ้น
- (2) ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ และรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงคมนาคม เป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมี อำนาจที่จะแต่งตั้งเจ้าพนักงานสำหรับรักษาคลองตามพระราชบัญญัตินี้
- (3) กำหนดมาตรการรักษาคลองโดยห้าม เท ทั้ง หยากเยื่อ ฝุ่นฝอย หรือ สิ่งโสโครกในคลอง ตลอดจนเทลงทางน้ำลำคูที่จะมาลงคลองด้วย
- (4) ให้น้ำสัตว์พาหนะ ได้แก่ ช้าง ม้า โค กระบือ ผ่านขึ้นลงคลอง โดยการ ใช้ทำซึ่งกำหนดไว้
- (5) ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำให้คลองและฝั่คลองเสียไปด้วยการกระทำ ใดๆ
- (6) ให้รัฐมนตรีมีอำนาจที่จะตั้งกฎข้อบังคับกำหนดพิกัดอัตรา เก็บค่า รักษาคลองซึ่งได้จัดการซ่อมแซม รักษาให้สะดวกแก่การไปมา ของมหาชน จากเรือ แพ ที่อาศัยไปมาในคลองนั้นได้ตามที่เห็น สมควร
- (7) ให้รัฐมนตรีมีอำนาจตั้งกฎข้อบังคับในการที่จะทำสะพานข้ามคลอง หรือสะพานทำน้ำในคลอง และกำหนดขนาดแพที่จะล่องในคลอง และกำหนดให้จอดแพในลำคลอง เพื่อมิให้กีดขวางแก่การไปมา ของมหาชน

กฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจอธิปไตยในการจัดทำพระราชกฤษฎีกาเพื่อการรักษาคล่องโดยประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดความคุ้มครองแก่คล่องนั้นขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ หากพิจารณาวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้แล้วจะเห็นว่าองค์พระประมุขของชาติ คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยสภาพความสะอาดและความปลอดภัยของคล่อง เพื่อให้ช่วยกันรักษาไว้ สำหรับเป็นสาธารณสมบัติของชาติ และเพื่อให้ประชาชนได้ใช้สอยประโยชน์ร่วมกันต่อไปอย่างยั่งยืน แต่ปัจจุบันพบว่าคล่องจำนวนมากในกรุงเทพมหานครทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี เสียหายจากการถูกรุกถูกล้วงล้า ถม ทำให้เสียหายจากมลพิษ ไปเป็นจำนวนมาก ไม่สมกับที่ทรงห่วงใย

ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์จึงควรที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กรุงเทพมหานคร และชุมชนสองฝั่งคลองจะได้ร่วมกันรักษาคล่องทั้งคลองที่ได้มีการประกาศกำหนดความคุ้มครองขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกา และที่ยังมิได้มีพระราชกฤษฎีกาให้ยั่งยืนต่อไปโดยชุมชนสองฝั่งคลองควรนำบทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้มาบังคับใช้เพื่อมิให้มีการรุกราน ล้วงล้า ถม ทำให้เสียหายจากมลพิษ อีกต่อไป และร่วมกันฟื้นคืนสภาพคล่องให้มีสภาพดีขึ้น สมตามที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ไว้เมื่อกว่า 100 ปีมาแล้ว

7. พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456

โดยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงเห็นว่า ควรให้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทยเดิมที่กำหนดไว้เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก 124 ขึ้นใหม่ จึงทรงตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการรักษาแม่น้ำ ลำคลอง ดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดเขตน่านน้ำไทยไว้ว่า บรรดาน่านน้ำที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของไทย และในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมให้หมายความรวมถึงน่านน้ำที่อยู่ในเขตต่อเนื่องของไทยด้วย
- (2) กฎหมายฉบับนี้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม โดยกรมเจ้าท่าเป็นส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้โดยตรง
- (3) กำหนดหลักการว่าด้วยการห้ามล่องลำลำนแม่ น้ำ โดยห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งอื่นใดลงลำน้ำเข้าไปเหนือน้ำ ในน้ำ และได้ น้ำของแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ อันเป็นทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทยหรือบนชายหาดของทะเลดังกล่าว
- (4) กำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยการห้ามทิ้งอับเจลงในลำแม่ น้ำ เขตท่าหรือในท่าเลทอดสมจอดเรือ โดยห้ามมิให้ผู้ใด เท ทิ้ง หรือทำด้วยประการใดๆ ให้ หิน กรวด ทราย ดิน โคลน อับเจ สิ่งของหรือสิ่งปฏิกูลใดๆ ลงไปใน แม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ หรือทะเลสาบ อันเป็นทางสัญจรของประชาชน หรือที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทย อันจะเป็นเหตุให้เกิดการตื้นเขิน ตกตะกอน หรือสกปรก
- (5) กำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยการห้ามทิ้งอับเจลงในลำแม่ น้ำ เขตท่าหรือในท่าเลทอดสมจอดเรือ โดยห้ามมิให้ผู้ใด เท ทิ้ง หรือทำด้วยประการใดๆ ให้น้ำมันและเคมีภัณฑ์หรือสิ่งใดๆ ลงไปในแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ หรือทะเลสาบ อันเป็นทางสัญจรของประชาชน หรือ ที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน หรือทะเลภายในน่านน้ำไทย อันอาจจะเป็นเหตุให้เกิดเป็นพิษต่อสิ่งมีชีวิต หรือต่อสิ่งแวดล้อม หรือเป็นอันตรายต่อการเดินเรือในแม่น้ำ ลำคลอง บึง อ่างเก็บน้ำ หรือทะเลสาบ

8. พระราชบัญญัติรักษาคลองประปา พ.ศ. 2526

กฎหมายฉบับนี้ตราขึ้นเพื่อใช้แทน พระราชบัญญัติรักษาคลองประปา พ.ศ. 2456 เพื่อเป็นการรักษาคลองสำหรับส่งน้ำให้แก่การประปา ทั้งการประปานครหลวง และการประปาส่วนภูมิภาค กฎหมายฉบับนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการรักษาคลองประปา ดังต่อไปนี้

- (1) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดชักน้ำหรือวิดน้ำในคลองประปา คลองรับน้ำ หรือคลองขังน้ำ โดยใช้เครื่องสูบน้ำ ระหัด แครง โขงโลง หรือเครื่องมืออื่นใดอันมีลักษณะเดียวกัน หรือทำให้น้ำในคลองดังกล่าวรั่วไหล
- (2) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดขุดหรือขยาย คลองประปา คลองรับน้ำ หรือคลองขังน้ำ สร้างทำนบ หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นใดลงในเขตคลองดังกล่าว
- (3) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดเดินเรือในคลองประปา คลองรับน้ำ หรือ คลองขังน้ำ อันเป็นเขตหวงห้ามที่ได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษา
- (4) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดใช้ถ่อค้ำ หรือจอดเรือในบริเวณที่มีป้ายหรือเครื่องหมายของการประปาแสดงว่าเป็นบริเวณที่ฝั่งท่อน้ำดิบ
- (5) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดทำลายหรือทำให้เสียหายแก่ (1) คันคลอง (2) ประตูน้ำ ทำนบหรือเขื่อนของการประปา (3) ท่อส่งน้ำดิบ หรือท่อผ่านคลอง (4) สะพานข้ามคลองประปา สะพานข้ามคลองรับน้ำ หรือสะพานข้ามคลองขังน้ำ
- (6) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดนำหรือปล่อยสัตว์ใด ๆ ลงไปในคลองประปา คลองรับน้ำ หรือคลองขังน้ำอันเป็นเขตหวงห้ามที่ได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษา
- (7) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดเทหรือทิ้งสิ่งใด ๆ หรือระบายหรือทำให้น้ำโสโครกลงไปในคลองประปา คลองรับน้ำ หรือคลองขังน้ำ
- (8) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งซากสัตว์ ขยะมูลฝอย หรือสิ่งปฏิกูลลงในคลองประปา คลองรับน้ำ หรือคลองขังน้ำ

- (9) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดชักผ้า ล้างสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรืออาบน้ำในคลองประปา
- (10) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดเพาะปลูกพืชชนิดหนึ่งชนิดใดในคลองประปา คลองรับน้ำ หรือคลองขังน้ำอันเป็นเขตหวงห้ามที่ได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษา
- (11) กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดจับสัตว์น้ำในคลองประปา คลองรับน้ำ หรือคลองขังน้ำอันเป็นเขตหวงห้ามที่ได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษา หรือในคลองขังน้ำซึ่งอยู่นอกเขตหวงห้าม โดยใช้เครื่องมือที่ปักหรือดักไว้ อันเป็นการกีดขวางการปฏิบัติงานของการประปา

ประมวลกฎหมายอาญา

มาตรการนี้กำหนดขึ้นเพื่อให้เจ้าพนักงานซึ่งมีหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดจะต้องปฏิบัติตาม การละเว้นการปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบของเจ้าพนักงาน แล้วก่อให้เกิดความเสียหายย่อมถือเป็นความผิดของเจ้าพนักงานผู้นั้น มาตรา 157 ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งกำหนดว่า ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปีหรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

หมวดที่ 11 (มาตรา 76 (บี) (ซี)) ว่าด้วยการสร้างระบบความไว้วางใจระหว่างประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา 1 ระบบความไว้วางใจระหว่างประเทศจะนำมาใช้เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา และเพื่อส่งเสริมการให้ความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมวลมนุษยชาติ โดยไม่มีเงื่อนไขในความแตกต่างของ เผ่าพันธุ์ เพศ ภาษา หรือ ศาสนา

2. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948)

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ

ข้อ 2 ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญยานี้โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติ หรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมือง ทางกฎหมาย หรือทางการเมืองระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด

ข้อ 3 ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล

ข้อ 4 บุคคลใดจะตกอยู่ในความเป็นทาส หรือสภาวะจำยอมไม่ได้ ทั้งนี้ห้ามความเป็นทาส และการค้าทาสทุกรูปแบบ

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกกระทำกรทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไรมนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้

ข้อ 6 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับทุกแห่งหนว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่งละเมิดปญญานี้ และจากการยุงให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐต่อการกระทำอันล่งละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้

ข้อ 10 ทุกคนยอมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน

ข้อ 13 (1) ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งการเคลื่อนย้ายและการอยู่อาศัยภายในพรมแดนของแต่ละรัฐ

ข้อ 16 (3) ครอบครัเป็นหน่วยธรรมชาติและพื้นฐานของสังคม และยอมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคมและรัฐ

ข้อ 17

(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยตนเอง และโดยร่วมกับผู้อื่น

(2) บุคคลใดจะถูกเอาทรัพย์สินไปจากตนตามอำเภอใจไม่ได้

ข้อ 18 ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความคิด มโนธรรม และศาสนา ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อ และอิสรภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อถือของตนในการสอน การปฏิบัติ การสักการบูชาและการประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะโดยลำพังหรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่น และในที่สาธารณะหรือส่วนบุคคล

ข้อ 19 ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง และที่จะแสวงหา รับ และส่งข้อมูลข่าวสารและข้อคิดผ่านสื่อใด และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน

ข้อ 27

- (1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมโดยอิสระในชีวิตทางวัฒนธรรมของชุมชนที่จะเพิกเฉยกับศิลปะและมีส่วนร่วมในความรุดหน้าและคุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์
- (2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ทางจิตใจและทางวัตถุอันเป็นผลจากประดิษฐ์กรรมใดทางวิทยาศาสตร์วรรณกรรม และศิลปกรรมซึ่งตนเป็นผู้สร้าง

3. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) บังคับใช้เมื่อ ค.ศ. 1976) ไทยเข้าเป็นภาคี และมีผลบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. 2540

ข้อ 1 ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองโดยอาศัยสิทธินั้น ประชาชนจะกำหนดตติยฐานะทางการเมืองของตนอย่างเสรี รวมทั้งดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตน

ข้อ 2 เพื่อบจุดมุงหมายของตน ปรชษนท้งปวงอจจัดการโภคทรพย และทรพยการธรรบชาติของตนไดอยางเสรี โดยไมกระทบตอปันธกรณีใด ๆ อันเกิดจากควมร่วมือทางเศรษฐกิจะหว่านประเทศซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลัการแห่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และกฎหมายระหว่างประเทศ ปรชษนจะไมถูกลิดรอนจากวิธทางแห่งการยังชีพของตนไม่ว่าในกรณีใด ๆ

ข้อ 18-1 บุคคลทุกคนยอมมีสิทธิในเสรีภาพทางควมคิด มโนธรรม และศาสนา สิทธินี้ย่อมรวมถึงเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อตามคตินิยมของตน และเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนา หรือความเชื่อของตนโดยการสักการบูชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรม และการสอน ไม่ว่าจะโดยลำพังตัวเอง หรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่น และไม่ว่าต่อสาธารณชน หรือเป็นการส่วนตัว

ข้อ 26 บุคคลท้งปวงยอมเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับควมคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอยางเสมอภาคและเป็นผลจริงจ้งจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ควมคิดเห็นทางการเมืองหรือควมคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรพยลันกำเนิด หรือสถานะอื่นๆ

ข้อ 27 ในรัฐท้งหลายซึ่งมีชนกลุ่มน้อยทางเผ่าพันธุ์ ศาสนา หรือภาษาอยู่ บุคคลผู้เป็นชนกลุ่มน้อยดังกล่าวจะไม่ถูกปฏิเสธสิทธิในอันที่จะมีวัฒนธรรมของตนเอง หรือนับถือและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของตนเอง หรือใช้ภาษาของตนเอง ภายในชุมชนร่วมกับสมาชิกอื่นๆ ของชนกลุ่มน้อยด้วยกัน

4. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights บังคับใช้เมื่อ ค.ศ. 1976 ไทยเข้าเป็นภาคีและมีผลบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. 2542)

อารัมภบท รับรองว่า ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน อุดมการณ์ที่ว่าเสรีชนจะต้องปลอดจากความกลัวและความขาดแคลนนั้น จะสามารถสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อมีการสร้างสภาวะซึ่งทุกคนจะได้รับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของตนเท่านั้น

มาตรา 1 (1) บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองจากสิทธิโดยธรรมนั้น จึงมีสิทธิในการกำหนดสถานะทางการเมืองของตนโดยเสรี และสามารถประกอบกิจกรรมเพื่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเองโดยเสรี

ข้อ 15-1 รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคน

(ก) ที่จะมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม

(ข) ที่จะอุปโภคสิทธิประโยชน์แห่งความก้าวหน้าและการประยุกต์ใช้ทางวิทยาศาสตร์

(ค) ที่จะได้สิทธิประโยชน์จากการคุ้มครองผลประโยชน์ทางด้านศีลธรรมและทางวัตถุในประโยชน์อันเกิดจากการผลิตทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม หรือศิลปกรรมซึ่งตนเป็นผู้สร้างสรรค์

ข้อ 15-2 ขั้นตอนซึ่งรัฐภาคีแห่งกติกานี้จะดำเนินเพื่อให้สิทธินี้เป็นจริงอย่างบริบูรณ์ ให้รวมถึงสิ่งทั้งหลายที่จำเป็นเพื่อการอนุรักษ์ การพัฒนา และการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และทางวัฒนธรรม

ข้อ 15-3 รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะเคารพเสรีภาพที่จำเป็นสำหรับการวิจัยวิทยาศาสตร์ และกิจกรรมสร้างสรรค์

ข้อ 15-4 รัฐภาคีแห่งกติกาที่รับรองสิทธิประโยชน์ที่ได้มาจากการสนับสนุนและการพัฒนาการติดต่อระหว่างประเทศและความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม

5. ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง พ.ศ. 2550 (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples 2007)

มาตรา 1 ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะได้รับความพึงใจอย่างเต็มที่ทั้งในฐานะส่วนรวมและปัจเจกบุคคล ในสิทธิมนุษยชนทั้งปวงและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ตามที่ได้รับการรับรองในกฎบัตรสหประชาชาติ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

มาตรา 2 ชนเผ่าพื้นเมืองและบุคคลที่เป็นชนเผ่าพื้นเมืองมีเสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกับกลุ่มคนและบุคคลอื่นๆ และมีสิทธิที่จะใช้สิทธิของเขาโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะบนพื้นฐานของความเป็นชนเผ่าพื้นเมืองโดยกำเนิดหรือโดยอัตลักษณ์ของตน

มาตรา 5 ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะดำรงรักษาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม อันมีลักษณะเฉพาะของตน ในขณะที่ยังคงรักษาสิทธิในการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในชีวิตทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของรัฐ ตามที่พวกเขาเลือก

มาตรา 8

ข้อ 1. ชนเผ่าพื้นเมืองและบุคคลที่เป็นชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือทำลายวัฒนธรรมของตน

ข้อ 2. รัฐต้องจัดหากลไกที่มีประสิทธิภาพสำหรับการป้องกันและแก้ไขปัญหาล่าช้า

- (ก) การกระทำใด ๆ ที่มีเป้าหมายหรือมีผลให้ต้องพรากพวกเขาจากบรรณภาพแห่งตนในฐานะที่เป็นกลุ่มชนเฉพาะหรือจากคุณค่าทางวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของตน
- (ข) การกระทำใด ๆ ที่มีเป้าหมายหรือมีผลให้พวกเขาหลุดพ้นจากความเป็นเจ้าของที่ดิน เขตแดน หรือทรัพยากรของตน
- (ค) รูปแบบใด ๆ ของการบังคับเคลื่อนย้ายประชากรซึ่งมีเป้าหมายหรือมีผลให้เกิดการละเมิดหรือสิทธิใด ๆ ของพวกเขา
- (ง) รูปแบบใด ๆ ของการบังคับให้มีการผสมกลมกลืนหรือการรวมพวกทางวัฒนธรรม
- (จ) รูปแบบใด ๆ ของการโฆษณาชวนเชื่อในลักษณะส่งเสริมหรือยุยงให้มีการเลือกปฏิบัติทางชาติพันธุ์และเชื้อชาติต่อพวกเขา

มาตรา 9 ชนเผ่าพื้นเมืองและบุคคลที่เป็นชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนพื้นเมืองหรือชาติ อันเป็นไปตามขนบธรรมเนียมและประเพณีของชุมชนหรือชาติที่เกี่ยวข้องนั้น ไม่อาจให้มีการเลือกปฏิบัติใด ๆ เกิดขึ้นจากการใช้สิทธินี้

มาตรา 10 ชนเผ่าพื้นเมืองต้องไม่ถูกบังคับให้ออกจากที่ดินหรือเขตแดนของตน จะไม่มีการตั้งถิ่นฐานใหม่เกิดขึ้นโดยปราศจากการยินยอมที่มีการบอกแจ้ง เข้าใจล่วงหน้า และเป็นอิสระ ของชนเผ่าพื้นเมืองที่เกี่ยวข้องและหลังจากที่มีข้อตกลงในการชดเชยที่เป็นธรรมและเหมาะสมแล้ว และหากเป็นไปได้ ให้มีทางเลือกในการกลับคืนถิ่นนั้นได้อีก

มาตรา 11

ข้อ 1. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะปฏิบัติและฟื้นฟูขนบธรรมเนียมและประเพณีของตนซึ่งรวมถึงสิทธิในการธำรงรักษา คุ้มครองและพัฒนาการแสดงออกทางวัฒนธรรมของตน ทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต

เช่น แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ประดิษฐกรรม แบบลวดลาย
พิธีกรรม เทคโนโลยี และทัศนศิลป์และศิลปะการแสดงและวรรณกรรม

ข้อ 2. รัฐจะต้องจัดให้มีการชดเชยโดยผ่านกลไกที่มีประสิทธิภาพ
ซึ่งอาจหมายรวมถึงการเรียกคืนทรัพย์สินสมบัติทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา
ศาสนาและจิตวิญญาณ ที่ได้ถูกนำไปโดยปราศจากการรับรู้และ
การยินยอมล่วงหน้าของชนเผ่าพื้นเมือง หรือที่ละเมิดต่อกฎหมาย
ประเพณีและขนบธรรมเนียมของพวกเขา ทั้งนี้โดยความร่วมมือกับ
ชนเผ่าพื้นเมือง

มาตรา 13

ข้อ 1. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะฟื้นฟู ใช้ พัฒนาและถ่ายทอด
ประวัติศาสตร์ ภาษา ธรรมเนียมมุขปาฐะ ปรัชญา ระบบตัวเขียน และ
วรรณกรรมของตน รวมทั้งการกำหนดและการรักษาชื่อเดิมของชุมชน
สถานที่และบุคคลไปสู่คนรุ่นต่อไป

มาตรา 14

ข้อ 1. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะจัดตั้งและควบคุมระบบการศึกษา
และสถาบันการศึกษาของตนในการให้การศึกษาด้วยภาษาของตนเอง
ในลักษณะที่เหมาะสมกับวิถีทางวัฒนธรรมของการสอนและการเรียนรู้
ของตนเอง

ข้อ 3. รัฐจะต้อง โดยร่วมมือกับชนเผ่าพื้นเมือง มีมาตรการที่มี
ประสิทธิผล เพื่อให้ปัจเจกบุคคลที่เป็นชนเผ่าพื้นเมือง โดยเฉพาะเด็ก
และผู้อาศัยอยู่นอกชุมชนของตน มีการเข้าถึงการศึกษา เมื่อสามารถ
กระทำได้ตามแบบวัฒนธรรมและภาษาของตนเอง

มาตรา 15

ข้อ 1. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิในศักดิ์ศรีและความหลากหลาย
ทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์และความมั่งหวังในชีวิต
อันจักต้องได้รับการสะท้อนออกมาอย่างเหมาะสมในการศึกษาและ
ข้อมูลสาธารณะ

ข้อ 2. รัฐต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิผล โดยการปรึกษาหารือและร่วมมือกับชนเผ่าพื้นเมืองที่เกี่ยวข้อง เพื่อต่อสู้กับอคติและจัดการเลือกปฏิบัติ และเพื่อส่งเสริมความอดทนอดกลั้น ความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างชนเผ่าพื้นเมืองกับภาคส่วนอื่นๆ ทั้งหมดของสังคม

มาตรา 25. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะดำรงรักษาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ด้านจิตวิญญาณกับที่ดิน เขตแดน น้ำและชายฝั่ง ทะเล และทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งพวกเขาได้เป็นเจ้าของตามประเพณีหรือมิฉะนั้นเคยครอบครองหรือใช้ประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว และมีสิทธิที่จะดำรงความรับผิดชอบในการส่งเสริมสิ่งเหล่านี้สู่คนในรุ่นต่อไป

มาตรา 26

ข้อ 1. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิในที่ดินและเขตแดนและทรัพยากร ซึ่งพวกเขาได้ครอบครองเป็นเจ้าของตามประเพณี หรือมิฉะนั้นจากการที่เคยใช้หรือเคยได้รับมาก่อน

ข้อ 2. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิเป็นเจ้าของ ใช้ พัฒนาและควบคุมที่ดิน เขตแดนและทรัพยากรที่พวกเขาเป็นเจ้าของ ด้วยเหตุผลจากการเป็นเจ้าของตามประเพณี หรือการครอบครองหรือการใช้ตามประเพณีอื่น รวมทั้งกรณีการได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้นโดยวิธีอื่น

มาตรา 27 รัฐต้องจัดตั้งและดำเนินการร่วมกับชนเผ่าพื้นเมืองที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการที่เป็นธรรม อิสระเปิดเผย เป็นกลาง เปิดเผย และโปร่งใส ให้การยอมรับกฎหมาย ธรรมเนียมปฏิบัติ จารีตประเพณี และระบบการถือครองที่ดิน ของชนเผ่าพื้นเมือง เพื่อสร้างการยอมรับและพิจารณาถึงสิทธิของชนเผ่าพื้นเมืองที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน เขตแดนและทรัพยากรอย่างเหมาะสม รวมทั้งพื้นที่ที่ชนเผ่าพื้นเมืองเคยเป็นเจ้าของตามประเพณี หรือมิฉะนั้นเคยครอบครองหรือใช้มาก่อน ชนเผ่าพื้นเมืองควรมีสิทธิที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวนี้ด้วย

มาตรา 28

ข้อ 1. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะได้รับการชดเชย โดยวิธีที่อาจหมายรวมถึงการไต่กลับคืน หรือถ้าหากเป็นไปได้ ต้องได้รับการชดเชยที่เหมาะสม เท่าเทียมและเป็นธรรม สำหรับที่ดินเขตแดนและทรัพยากรซึ่งพวกเขาเป็นเจ้าของ หรือเคยครอบครอง หรือใช้ประโยชน์ตามประเพณีอยู่ก่อนแล้ว แต่ถูกยึด ถูกเอาไป ถูกครอบครอง ถูกใช้หรือถูกทำให้เสียหาย โดยปราศจากการยินยอมอันเป็นอิสระล่วงหน้าของพวกเขา ซึ่งเกิดขึ้นจากความเข้าใจที่ได้รับการบอกแจ้งแล้ว

ข้อ 2. นอกเสียจากว่าเป็นเรื่องที่ตกลงกันอย่างเป็นอิสระกับชนเผ่าพื้นเมืองที่เกี่ยวข้อง การชดเชยจะอยู่ในรูปของที่ดิน เขตแดนและทรัพยากรที่มีคุณภาพ ขนาดและสถานะทางกฎหมายที่เทียบเท่ากัน หรือมีการชดเชยที่เป็นตัวเงิน หรือในลักษณะอื่นๆ ที่เหมาะสม

มาตรา 31

ข้อ 1. ชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิที่จะดำรงรักษา ควบคุม คัดกรอง และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ตามประเพณีและการแสดงออกทางวัฒนธรรมของเขา เช่นเดียวกับการแสดงออกทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและวัฒนธรรมของตน รวมไปถึงทรัพยากรมนุษย์และพันธุกรรมอื่นๆ เมล็ดพันธุ์ เวชภัณฑ์ยา ภูมิปัญญาในด้านคุณสมบัติของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ธรรมเนียมมุขปาฐะ วรรณคดี แบบลวดลาย กีฬา เกมและทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง พวกเขายังมีสิทธิที่จะรักษา ควบคุม คัดกรองและพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาของเขาต่อมรดกทางวัฒนธรรมความรู้พื้นบ้านและการแสดงออกทางวัฒนธรรมของพวกเขา

ข้อ 2. รัฐโดยความร่วมมือกับชนเผ่าพื้นเมือง ควรมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการยอมรับและคุ้มครองการใช้สิทธิดังกล่าว

เกี่ยวกับ สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นหน่วยงานทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2447 ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยความร่วมมือของนักวิชาการไทยและต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมความรู้ทางด้านศิลปศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ของไทยและประเทศใกล้เคียง

สมาคมได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ได้ขาด อาทิ จัดการบรรยาย ให้บริการห้องสมุด จัดทัศนศึกษา จัดพิมพ์หนังสือ เปิดบริการพิพิธภัณฑ์ เรือนคำเที่ยง และกิจกรรมอื่นๆ เนื่องในวาระโอกาสพิเศษต่างๆ ตามความเหมาะสม และตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ภารกิจเหล่านี้ค่อยๆ ขยายขึ้นมาเป็นลำดับ ตามศักยภาพของสมาคม และความสนใจของสังคมในแต่ละยุคสมัย

เมื่อปี 2554 สยามสมาคมฯ ตระหนักว่าสังคมไทยกำลังก้าวไปสู่ยุคแห่งการพัฒนาอย่างเต็มขั้น ทั้งด้านกายภาพของเมือง และเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อเร่งความเจริญทางเศรษฐกิจ พร้อมกันนี้ มรดกวัฒนธรรมอันมีค่าของสังคมไทยได้มาถึงจุดเปลี่ยนผ่าน จะคงอยู่ในท่ามกลางกระแสแห่งการพัฒนา หรือจะสูญหาย ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมของผู้มีอำนาจ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนในสังคมด้วย

สยามสมาคมฯ จึงได้ก่อตั้งแผนกพิทักษ์มรดกสยามขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช องค์บรมราชูปถัมภก ของสยามสมาคมฯ เนื่องในโอกาสมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 84 พรรษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมของชาติให้ได้ผลตามมาตรฐานสากล ด้วยการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ และเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไป เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ มรดกวัฒนธรรม ซึ่งภารกิจพิทักษ์มรดกสยามนั้น คงมีอาจสำเร็จได้ หากปราศจากความร่วมมือ และเอาใจใส่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งปวง

ขอขอบคุณ
ผู้ให้การสนับสนุน

The Asia Foundation

และ Professor William Klausner

ผู้ดำเนินโครงการ

THE
SIAM
SOCIETY

สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์
โดย แผนกพิทักษ์มรดกสยาม